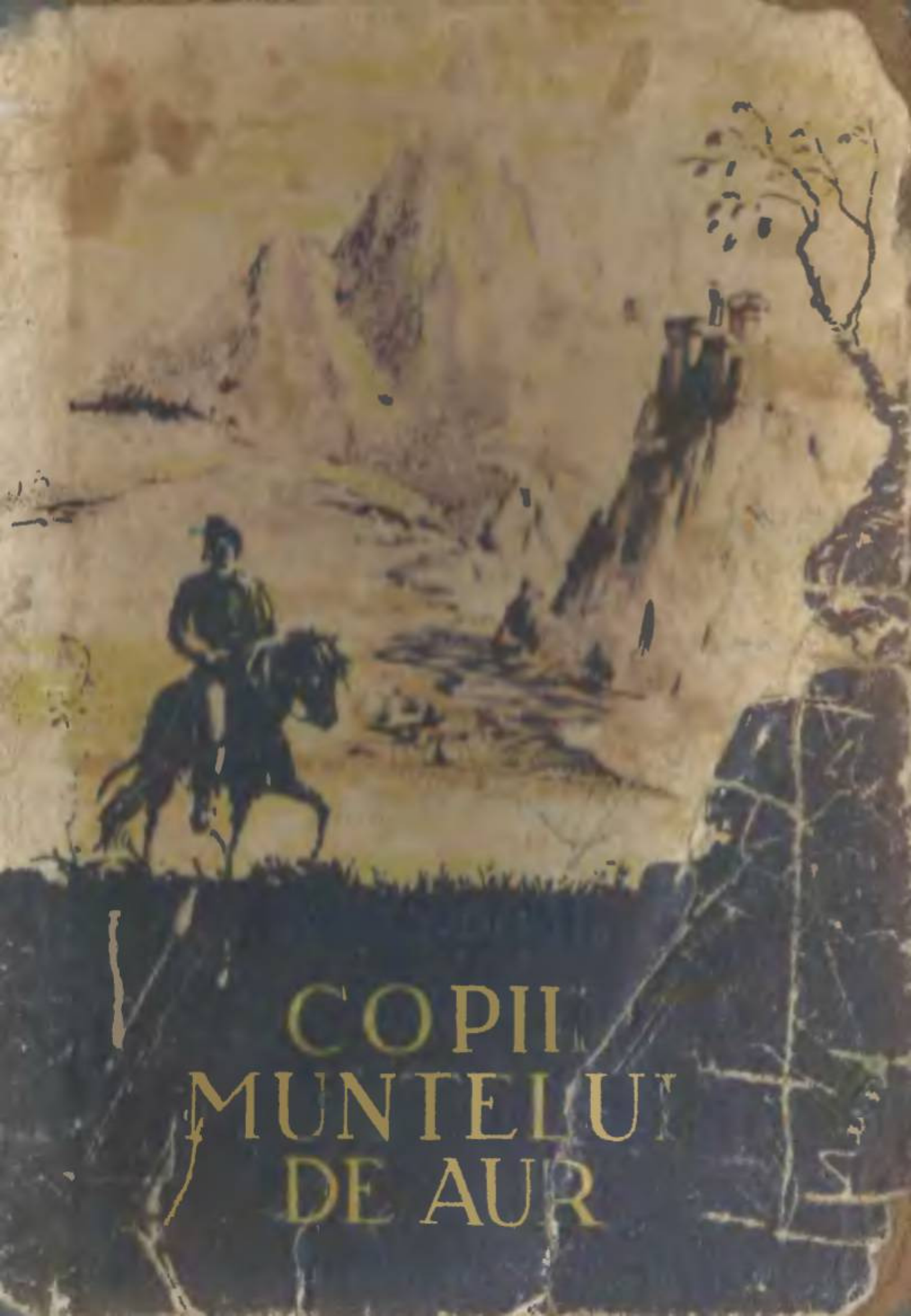

COPIII
MUNTELUI
DE AUR

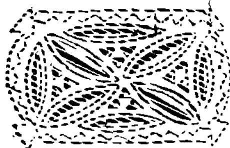
ILUSTRAȚII: A. STOICESCU

AL. MITRU

Nedeu Ecaterina.

COPIII MUNTELUI DE AUR

POVEȘTI

1954
EDITURA TINERETULUI

SEARA ÎNTÂIA

JUDECATA CRIŞANULUI

Numai un lucru făptuit cu cinste şi cu dreptate are temeinicie. Iar înşelătorul, mai devreme sau mai târziu, îşi primeşte plata ce i se cuvine.

De mult, de mult tare, pe vremea când munţii cei înalţi ai Zarandului erau numai cât nişte movile, iar lupii şi urşii cunoşteau limba oamenilor şi stăteau cu ei la sfat prin păduri, trăia într'un sat oarecare un flăcău crişan, pe nume Simion.

Vrednic flăcău era Simion. De intra în baie, ciurul lui pentru cernut aurul — șaitrocul — îi rămânea cel mai plin; de pleca la vânătoare, venea cu spinarea încărcată cu dihănii. Atât era de vrednic, că multe, multe fete l-ar fi vrut de bărbat. Dar el iubea numai pe una; o iubea pe Ileana, cea mai mândră dintre fetele din munți. Era așa de frumoasă Ileana, că inima lui Simion i se oprea în piept când o privea. Ochii îi erau ca mura coaptă, buzele roșii ca zmeura și pielea obrazului albă, albă ca praful alb de nea, când se așterne la începutul iernii, neîntinată, peste munți. Pentru ea, pentru Ileana, urca flăcăul pe stânci mai sus decât capra neagră, ca să-i culeagă primăvara cele dintâi flori de „ochii miresii" și să i le aducă în dar. Pentru ea se afunda în vâjoi, în căderea de apă cea mai furtunoasă, cătând toamna păstrăvii cei mari: păstrăvii cu piele de argint, însemnați cu puncte negre. Pentru ea, pentru Ileana, și-ar fi dat flăcăul și viața, dacă ar fi fost nevoie, ca s'o poată ocroti de orice rău. Atâta îi era de dragă Ileana lui Simion.

Nici ea nu-l iubea mai puțin pe flăcău. Ii plăcea mai cu seamă să-l privească dimineața'n zori, când Simion se ducea în baie — în mina de aur a obștei. De multe ori pleca împreună cu el. Intra flăcăul în scobiturile muntelui și ieșea de-acolo purtând pe umeri sacii cu piatră. Avea brațe vânjoase Simion. Purta sacii cu piatră ca pe niște fulgi. Cu pisălogul zdrobea piatra până o făcea ca făina. Făina de piatră o așeza pe jghiabul de lemn, căptușit cu o țesătură aspră de lână, ce se cheamă herchiu. Pe deasupra, Ileana arunca apă cu ciubărul. Praful de piatră fugea la vale și în lâna herchiului rămânea numai aurul. Scutura apoi fata herchiul într'un vas cu apă și Simion cernea cu măiestrie aurul în șaitroc, așa cum cern grâul oamenii dela câmpie. Ileana lega aurul amestecat cu argint viu într'o bucățică de pânză și-l trecea prin foc. Și bucățelele de aur se lipeau într'una singură, mare cât o alună. Alunele de aur le da Simion fetii pe care o iubea. Pentrucă

în curând, curând de tot, ei trebuiau să se însoțească, și Ileana să-și pună peste cosițele negre broboada de nevastă.

Iac'așa treceau zilele lor. Simion clădise cu mâinile sale casa în care aveau să stea. O clădire întreagă din lemn de brad, acoperită cu șindrilă. O făcuse după datină: în tinda cu camniță — locul unde se face și se păstrează nestins focul casei. Ba-i făcuse Ilenii până și-un război de fag, în care ea-și țesea cămăși, cusute cu fir de aur pentru ziua nunții.

Și ziua nunții se apropia cu grăbire. Toate le aveau pentru nuntă, toate fuseseră pregătite; numai inele n'aveau.

Pentru inele strânsese Ileana într'o năframă alunele de aur scoase de Simion din baie — aur din cel mai curat, scânteietor ca stelele.

— Am să plec în cetatea din vale, la meșterii făurari, să ne facă inele, spuse într'o zi Simion logodnicei sale.

— Du-te și să vii degrabă! îi răspunse fata. Uite, am să-ți dau după obicei o straiță, țesută de mâna mea. O să-ți poarte noroc. Zânele pădurii, muntelui și băii au să-ți ajute. Iar înlăuntru, în straiță, îți pun boabe de mei, ca să ai merinde pentru drum.

Pleacă Simion. Pe umăr ține agățată straița, plină cu boabe de mei și în cureaua de peste mijloc — în șerpar — poartă năframa Ilenii, unde se găsesc ascunse alunele de aur pentru inel.

Coboară Simion, coboară pe potecile de munte, zile și nopți în șir. Intr'un târziu ajunse la drumul mare. Acolo, iacătă un han. Până atunci flăcăul nu știuse ce-i acela han. Hangiii și negutătorii nu apucaseră încă să pătrundă în ținutul munților crișeni.

Inima flăcăului este veselă, veselă de tot, la gândul cununiei cu Ileana. Și hangiul are băuturi bune. Are vinars — rachiu de cireșe; are și rozalie — vinars de cel roșu îndulcit cu miere. Igreții — lăutarii — cântă din cetere, precum se

spune în locurile acelea la viori, cântă din fluiere și din cimpoaie.

Simion își agață straița într'un piron de lemn, scoate praf de aur dintr'un buzunărel al șerparului și-l pune pe masa hangiului; iar hangiul cu nas roșu, cu bărbuța rară și cu ochi vicleni aduce două căni: una cu vinars și alta cu rozalie și poruncește igraților să cânte mai cu foc.

— Cântați, măi, dă glas și Simion. Că până ce-or da viscolele iernii mă însoțesc cu Ileana cea frumoasă. Și acum mă duc să fac inele pentru amândoi...

Se învârtește capul lui Simion de băutura cea dulce.

— Ai aur? îl întrebă hangiul.

— Am... Alune de aur am! se fudulește Simion. Ce? Munții nu sunt ai noștri? Aurul nu este al nostru?

Și igreții cântă. Strunele ceterii se îngână voioase cu fluierul și cu cimpoiul. Opincile parcă saltă singure în loc.

Hangiul își frământă în palmă bărbuța și se gândește. Se gândește, cuprins de lăcomie:

— Unde-și ține crișanul alunele de aur? Poate în straiță!

Pune mâna pe straița flăcăului și o clatină încetinel. Sună boabele de mei.

— Asta-i aur. Aur curat! socotește hangiul. Cu grabă, dar pe nesimțite, desprinde din piron straița cu mei a lui Simion și în locul ei agață alta cu pietriș mărunt din prund.

Cine-i mai fericit decât Simion? Se gândește la Ileana și se veselește. Băutura-i dulce și igreții îi cântă. Numai că deodată-și amintește:

— Și încotro e drumul spre cetate? Cat pe meșterii cei mari... Mai dă-mi, hangiule, niște merinde și să plec!

— He, he! Ai greșit drumul! îi răspunde hangiul. Treci către asfințit muntele Mare, treci trei păduri și trei pâraie și ai să dai de cetatea cu meșteri care fac inele... Iacă, să-ți dau aici niște merinde pentru drum. Ți le-am pus în straiță. Sunt ouă fierte, ouă de găină... Și acum, pornește!

Apucă Simion straița din mâna hangiului, socotind că-i a lui, și pleacă. Incepe să urce pe muntele Mare; urcă, urcă, și când ajunse sus, se făcuse noapte. Atât era de întuneric, că nu se mai vedea la un pas. Frigul îl cuprindea din toate părțile, răcorindu-i mădularele încinse de focul aprig al băuturii. Ca să se încălzească scapără amnarul și aprinde focul la poalele unui brad, călcând datina care nu îngăduie astfel de fapte. Da' ce mai știe și nu mai știe o minte tulburată de vinars despre datină și obiceiuri din străbuni?

Aprinde deci focul la poalele bradului. Iși scoate din spinare țundra — haina țărănească de crișan — o așterne jos, se culcă pe ea și visează. In vis se făcea că hangiul cel cu nas roșu și cu bărbuța rară crescuse mare și gros cât un munte; că stătea undeva sus pe un alt munte și zvârlea asupra lui cu bolovani.

Atuncea se trezește. Dincolo de creștetele albe ale muntelui Mare răsar zorile cenușii. Simion se freacă la ochi și privește în jurul său. Chiar lângă el vede o vulpe. E o vulpe roșie, cu ochii ca sticla verde, ce se uită țintă către el. Se uită unul la celălalt cât o clipită; apoi vulpea piere'n pădure, măturând frunzișul cu coada ei stufoasă.

— De nu mi-ar fi zor la drum, he, he, he, cumătră vulpe, ai rămâne fără blană! se gândește Simion.

Pe urmă, cum îi era foame, vru să fiarbă niscai boabe. Da' ia de unde nu-s. Și ia priviți! In loc de boabe, e numai pietriș.

Nu se știuse până atuncea în neamul crișenilor nici de hoție, nici de înșelăciune; cum nu știau crișenii nici de hangii sau de negutători.

— Să știi că vulpea n'a fost vulpe, își zise în sinea lui Simion. O fi fost zâna pădurii. M'a pedepsit pentrucă am călcat datina și am aprins foc la rădăcina bradului. Mi-a schimbat straița cu boabe și mi-a pus în loc alta cu pietriș. Numai ouăle dela hangiu mi le-a lăsat...

Desface Simion ouăle din coaja lor, mănâncă și se gândește:

— Mi-a dat hangiul vinars și l-am plătit. Mi-a dat ouă fierte și nu i-am răsplătit cu nimic... Ei, lasă, am să merg dintâi în cetate la făurari; da'n calea 'ntoarsă am să trec pe-aici. Că praf de aur am destul în șerpar; și-am să-i plătesc!

Pleacă iară pe cale Simion. Trece peste trei păduri și peste trei pâraie și-ajunge la cetate. Găsește meșterii pe care-i căta. Își făurește inele și pornește pe drum înapoi.

Da'până să plece, se schimbase vremea. Căzuseră frunzele pădurii și începuse iarna. Munții se înväleau în țundra lor de ceață. Pe creștete își puneau cușmele albe de zăpadă.

Vifornița sufla. Sufla mai tare ca niciodată și aducea cu ea nori negri și pântecoși; sufla și urla ca haitele de lupi flămânzi când coboară în faptul iernii noaptea, și pătrund în sat. Sufla vifornița și brazii cei înalți gemeau, îndurerați, se clătinau din rădăcini.

A pornit ninsoarea mai devreme; da'cuvântul crișanului e cuvânt. Unde s'a pomenit crișan să-și calce cuvântul? A rămas să plătească hangiului ouăle ce le-a mâncat. Oricât o fi vifornița de mare, oricât ar fi ocolul de lung, Simion se gândește numai la una: va plăti hangiului datoria. Și asta numaidecât, înainte de a se duce spre casă, la cununia cu Ileana.

De unde avea să știe Simion că hangiul îi schimbase straița cu gând de înșelăciune?

Suflă vifornița și toate potecile muntelui au fost acoperite de ninsoare. Ici, colo abia se mai zărește câte-o colibă de muntean, cu vârful afară din zăpadă. Inotând prin troiene, Simion ajunge la colibă și întreabă:

— Nu știți unde e satul acela la un drum mare unde s'a așezat un hangiu, cu nasul roșu, bărbuță rară; da' cu ber-

binţe — cu butoaie — pline de vinars şi în hanul căruia cântă zi şi noapte igreţi?

Uneori Simion primeşte câte o îndrumare; alteori cei întrebaţi nu ştiu nimic ce să răspundă. Drept răspuns, dau numai din cap nedumeriţi şi îl îmbie pe drumeţ să intre mai bine în colibă, la adăpost.

Simion stă câteodată, o clipă doar, în cumpănă, dar repede se hotărăşte:

— Nu! Am mai întâi o datorie de plătit. Şi un crişan nu-şi calcă pentru nimic în lume cinstea lui. Apoi am zor, ca să ajung acasă mai curând la cununia cu Ileana.

Şi o porneşte iară mai departe.

Furtuna este tot mai turbată. Asemenea iarnă ca aceasta nu s'a mai pomenit. Nămeţii se înalţă, ca alţi munţi întregi, pe culmile munţilor. In văi zăpada creşte, adunată de vânt, aşa încât prăpăstiile nici nu se mai cunosc. Un pas greşit şi Simion s'ar afunda pentru totdeauna sub pătura albă şi tăcută a acestei cumplite ierni.

Nici fiarele nu mai ies din culcuşurile lor. Abia când şi când se mai aude câte un urlet de lup flămând, îngropat sub zăpadă în văgăuna lui.

Nimic nu-l înspăimântă pe flăcău. Colo alunecând, ici scufundându-se până la gât în nămeţi, dincoace căţărându-se pe gheaţă, cu mâinile şi picioarele sfâşiate, Simion înaintează mereu.

Şi merge flăcăul, merge, luptând din răsputeri cu viscolul cumplit, flămând şi îngheţat până la oase. Merge fără odihnă, ba găsind, ba rătăcind urma potecilor din munte; întrebând din colibă în colibă, acolo unde le află, până ce ajunge iară la drumul cel mare, pe care-l mai străbătuse odată.

Tot umblând prin munte, căutând drumul acesta, trecuse iarna jumătate. Da'iată drumul este aci în faţă şi iată hanul. La o parte oboseală, foame şi frig! Simion este la capătul suferinţelor. Aşa crede flăcăul, şi văzând hanul pe care

îl caută de atâta timp, îi vine să zboare sau să joace de bucurie.

Işi încordează puterile şi, înotând prin nămeţi, ajunge la uşa hanului. Intră. Inlăuntru este cald. In vatra largă arde focul; şi pe vatră, într'un ceaun, fierb cârnaţi cu usturoi şi într'altul, mămăligă de mei. Pe mese sunt oale cu vinars. Şi igreţii cântă.

Simion îşi scoate după cuviinţă căciula de pe cap şi după ce se desmorţi puţin lângă foc, desface un buzunărel dela şerpar, scoate o unghie de praf de aur dinlăuntru şi îl pune pe masa hangiului, zicând:

— Iacă, am venit să-ţi plătesc o datorie, de care poate nici că-ţi mai aminteşti.

Hangiul face ochi mari şi se scarpină în bărbuţa cu fire rare şi cărunte, neamintindu-şi, dar prefăcându-se că-şi aduce aminte:

— O datorie? Păi da. Ştiu. Adică — şi la urma urmei — cine nu-mi este mie pe-aici dator?

— Eu nu sunt de prin locurile acestea! râde Simion. Da' am trecut prin han înainte de-a începe viscolele iernii şi mi-ai dat vinars. Ţi l-am plătit. Mi-ai dat pe urmă şi nişte ouă fierte. Şi nu ţi le-am plătit. Eram cam tulburat de vinars şi am uitat. Am avut atunci şi un necaz, cu straiţa dată de Ileana. Aveam înlăuntru mei. Da'n locul ei am găsit alta cu pietriş...

In cugetul hangiului se face lumină. Işi aminteşte tot: cum schimbase straiţa băiatului crezând că are aur în ea, cum îi pusese în loc alta cu pietriş.

— Da'ce stau eu să-ţi spun toate astea? urmează Simion cu voioşie. Am făcut cale lungă, peste munte, prin viforniţă, ca să-ţi plătesc. Nimeni dintre crişeni n'a rămas vreodată dator. Cum era să rămân eu? Că nu mi-ar fi tihnit bucatele la ospăţul nunţii. Ia aurul ăsta. E mai mult decât

prețul ouălor, da' îți plătesc și întârzierea. Uite — așa, sunt darnic, ca să-mi fie nunta cu noroc.

Hangiul ascultă, cu ochii țintă la unghia de praf sclipitor de pe tejghea, da' mintea lui e ațâțată de lăcomie. Flăcăul a terminat ce-avea de spus și hangiul tot mai chibzuiește.

Chibzuiește ce chibzuiește și nasul din roșu ce era i se face vânăt. Apoi, sburlindu-și bărbuța ca țepii unui arici, strigă:

— Ești un înșelător!

Simion nu știe ce să creadă. Nu auzise vorba asta încă niciun crișan. Pune numai mâna pe cuțitul de sub curea și îl ridică:

— Pentru vorba asta ai să plătești.

Țipă hangiul ca din gură de șarpe:

— Să vie biräul, să vie! Mă ucide înșelătorul!

A venit biräul. Ii spun și unul și altul păsul. Intâi hangiul:

— A trecut odată pe-aici prin han omul acesta. L-am omenit și i-am dat ouă, merinde pentru drum. El s'a dus și nu mi le-a plătit. Să-mi dea acuma, în schimb, prețul cât toate păsările ce-ar fi ieșit din acele ouă, dacă ar fi stat sub cloști și nu în pântecul crișanului. Păsările s'ar fi ouat. Din ouă ar fi ieșit alte păsări, sute și mii. Pe toate să mi le plătească. Și mai ales c'a vrut să mă ucidă...

Rostește și crișanul:

— Am bătut cale lungă, cu primejdia vieții, prin viscol, peste munte, ca să plătesc datoria făcută fără voie, pe care hangiul o și uitase! I-am dat o unghie din praf de aur, de-o sută de ori mai mult decât prețul ouălor. Asta ca să mă plătesc de întârziere. Drept mulțămită, hangiul m'a făcut înșelător și asta nu poate îngădui un crișan.

Stă biräul pe gânduri, cu capul în pământ, vreme îndelungată. Abia într'un târziu ridică fruntea, spunând:

— Crișanul Simion, venit aci de peste munte, este într-adevăr un înșelător. El n'a plătit ouăle atunci când le-a luat. Pentrucă din ele, dacă nu le-ar fi dat fără bani crișanului, hangiul

ar fi putut avea cu vremea sute sau poate mii de păsări. Şi preţul lor de-acuma crişanul nu vrea să-l plătească...

— Nu! rosteşte Simion. Nu-l plătesc, pentrucă nu e drept.

— Nu-l plăteşte! zice şi birăul. Ba încă a vrut să-i ia şi viaţa hangiului. Pentru asta, eu hotărăsc ca Simion să ispăşească, dând o donicioară cu aur, sau va sluji în băile hangiului şase ani fără simbrie.

Se ridică flăcăul şi rosteşte cu tărie:

— Nu-i drept. Hangiul e înşelător. Da' de pedeapsa crişanului nu va scăpa. Niciodată n'au să ierte crişenii pe un înşelător.

Il iau străjerii pe Simion şi-l duc în baie să mărunţească piatră pentru hangiu, să scoată aur pentru hangiu.

Trudeşte el în baie o zi, două, trei, cine mai ştie cât o fi trudit? Trudeşte şi se gândeşte cum să plătească şi de data asta hangiului ce i se cuvine, cum să se răzbune; se gândeşte la Ileana lui cea dragă.

Trudeşte Simion. Se hrăneşte cu te miri ce şi doarme în scobitura stâncii din care scoate piatră. Noaptea se culcă pe piatră. Ţine pumnii strânşi şi socoteşte cum să pedepsească pe hangiu. Se culcă şi visează. In vis îi apare zâna băii. E o fecioară îmbrăcată în haină de băieş, cusută cu fir roşu, încălţată cu cizme bătute în ţinte şi cu potcoave de aur. Părul galben ca aurul îi atârnă pe spate până la călcâie şi în mână ţine dalta de fier.

— Ascultă, spune zâna, mergi pe dată în baia părăsită, şi ce-i găsi acolo, adu la judecata cănunţilor, la judecata bătrânilor, mâine când răsare luna.

Simion se trezeşte din somn. Cum se trezeşte, se ridică şi o porneşte către baia părăsită. In baie se aude ciocănind o daltă de băieş. Se ia după sunetul dălţii şi merge, merge, până ce ajunge în fundul băii. In lumina şteartului — a lămpii de miner — se vede un bătrân cu barba colilie, care zace acolo pe un ţol putregăit.

— Bine-ai venit, flăcăule! murmură bătrânul, clătinându-şi capul albit de ani.

— Cam rău te-am găsit, moşule! îi răspunde Simion, sărutându-i mâna. Ia spune-mi mai întâi, cine eşti?

— Sunt ce eşti tu, după vorbă şi purtare; şi sunt ce-ai putea să fii, dacă nu mă scoţi de-aici, să mă duci la judecata cănunţilor, la judecata celor mai bătrîni din sat; care după datină, numai odată la zece ani se ţine. Ei, şi dacă mintea ţi-o fi tot atât de ageră, cum ţi-i şi firea, ai să izbândeşti.

— Te-am înţeles, moşule! grăeşte flăcăul. Eşti crişan ca şi mine, şi de nu m'oi grăbi să te duc la masa judecăţii cănunţilor, ce o să fie mâine la răsăritul lunii, s'ar putea s'ajung să mă prăpădesc şi eu aşa pe un ţol putregăit, sub puterea hangiului şi a birăului, care, după cum am aflat abia acum, sunt fraţi buni amândoi.

— Drept ai vorbit, flăcăule! încuviinţează moşul. Am fost băieş, slugă la hangiu. Când n'am mai fost bun de trudă, m'a zvârlit aci stăpânul, ca să pier. Numai că odată cu mine zace alăturea, într'un cotlon, şi un cal bătrân şi bolnav, cu o straiţă de gât. Să-l luăm şi pe el cu noi, poate ne-o fi bun la ceva.

Cată Simion şi găseşte alături, într'un cotlon, calul. Iar de gâtul calului, o straiţă ponosită. Se uită la ea. E straiţa lui, pe care i-a dat-o la plecare Ileana. Se minunează flăcăul. Cum de o fi ajuns aici?

Povesteşte bătrânul cum straiţa asta a furat-o hangiul unui biet crişan, socotind că are aur înlăuntru; dar, văzând că-s numa boabe de mei, a pus de le-a râşnit şi a fiert din făina lor mămăligă omului bătrân, înainte de a-l azvârli în baie ca să-şi dea sfârşitul. Apoi a pus în straiţă o mână de paie şi a agăţat-o de gâtul calului, tot ca ultima hrană înainte de moarte.

— Cu merindele acestea am vieţuit până acum şi mă mir că n'am murit. Da' mi-a dat putere nădejdea că tot voi apuca judecata cănunţilor: că vreun om bun, vreun băieş ca şi mine, mă va găsi înainte de moarte şi mă va duce la masa judecăţii,

ca să-mi capăt dreptatea. Acum m'ai găsit tu și știu că ai să mă ajuți!

Se dumirește Simion. Se dumirește de toate.

Povestește și el bătrânului ce i s'a întâmplat și se sfătuiesc ei împreună. Suie apoi pe moșneag pe spinarea calului și, apucând calul de coamă, îi trage pe amândoi afară.

— Să mergem către judecata cănunților! grăiește bătrânul. Acum, odată la zece ani, când judecă bătrânii satului, nu mai suntem în stăpânirea birăului și a hangiului. Putem să ne spunem păsul și să ne dobândim dreptatea!

Se dumirește tot mai mult Simion. Tot mai bine se dumirește și tot mai tare arde în el dorul de răzbunare. Ascultă sfaturile pe care i le dă moșneagul și pornesc tustrei către locul judecății.

Este departe locul judecății. E tocmai în pădurea de brădet de pe munte. Intr'un loc luminos, sub bătaia lunii, s-au ridicat perdele și acoperiș de cetină ca la stâni. Un foc mare, aprins din zece trunchiuri de brazi, arde la mijloc. De jur împrejur sunt scaunele cănunților. Către întunericul și desișul pădurii stau cei ce au să se plângă. Iar lângă foc, pe o movilă de pământ, așternută cu cetină, sunt așezați acei ce sunt chemați la judecată. Făcliile lungi de rășină aruncă umbre vinete pe chipurile oamenilor adunați.

Se începe judecata. Cănunții ascultă. Hangiul și birăul se frământă, hei, ce se mai frământă! Pe unul l-a înșelat hangiul în socoteli și l-a trimis în baie să-i muncească fără simbrie. Pe altul l-a asuprit birăul la judecată.

Noaptea se apropie de sfârșite. Când cântă cocoșii, judecata cănunților e și ea sfârșită.

— Mai are cineva să se plângă împotriva hangiului? întreabă cănunții.

Pe munte urcă Simion. Calul, cu moșneagul pe spinare, a rămas lângă desiș.

— Eu mai am! răsună glasul său. Sunt un drumeț, un crișan, mă cheamă Simion.

— Dacă nu ești dela noi, de ce ai a te plânge?

Simion se încruntă, ridică pumnul în sus și pe urmă îl îndreaptă către hangiu:

— Mai întâi și mai întâi, rostește el cu tărie, vreau să povestesc că, în urmă nu cu multă vreme, am poposit în hanul acestui om cu nas roș și bărbuță rară.

— Știm! Știm! își amintesc unii oameni din mulțime. Spunea că merge în cetatea cea mare din vale, ca să-și facă inele pentru cununie. A mâncat bucate din han, a băut vinars și a plecat plin de voioșie.

— A băut, a mâncat, dar n'a plătit! taie oamenilor cuvântul hangiul. Este un vântură-lume și un înșelător și a fost pedepsit de birău cum se cuvine. E sluga mea acum.

Fără să se tulbure, cu același cuvânt puternic, Simion urgisitul adaugă:

— I-adevărat că am băut și am mâncat. Da'n timpul acesta hangiul m'a furat de straiță. A crezut că-i aur înlăuntru. Mi-a luat straița mea cu boabe de mei și mi-a pus în loc alta cu pietriș. Amețit de vinarsul tulbure al hangiului, n'am băgat de seamă. Ba am crezut că e vreo șotie a zânelor, pentrucă am făcut foc la poalele unui brad, călcând datina străbună. Mai pe urmă am aflat tot... Am fost furat de hangiu.

Hangiul tropăie pe loc, se strâmbă și țipă:

— Minte vântură-lume și înșelătorul de peste munți. Minte. Să dovedească mai întâi.

Se sfătuesc între ei cănunții, plecându-și capetele cu plete albe laolaltă. Se vede bine cine-i înșelătorul, da' judecata-i dreaptă. Cuvântul nu-i destul. Trebue mărturie.

Cel mai bătrân din sfatul cănunților se ridică și, cu glasul tremurând, grăiește:

— Simion crișanul să dovedească, precum că straița i-a fost furată și hangiul își va primi pedeapsa.

Se repede flăcăul lângă desiș și vine cu straița ponosită. O ridică în sus și o arată cănunților, o arată mulțimii adunate:

— Vedeți, oameni buni! Astă straiță a fost făcută de mâna miresei mele. A fost plină cu boabe de mei. Acum de când slugăresc la hangiu, am găsit-o în baia părăsită. Hangiul mi-a furat-o. Meiul mi l-a prăpădit. Și în loc mi-a pus altă straiță, plină cu pietriș din prund.

Sare în sus hangiul și își smulge de necaz bărbuța. Răcnește ascuțit:

— Minte, minte. Asta este straița mea. Simion vânturălume nu-i numai înșelător, este și mincinos. Să dovedească precum că-i straița lui și mă plec judecății. Numai să dovedească.

Se strâng iar laolaltă cu capetele cănunții. Înțeleg ei bine că dreptatea e a crișanului. Da' straița singură nu poate vorbi și trebue mărturie cu glas de om.

Se ridică din nou cel mai bătrân cănunt și rostește întristat:

— Nu-ți putem face dreptate, crișene! N'ai om ca să ne fie mărturie și straița singură nu-i de-ajuns.

— Vreți om mărturie? întreabă Simion.

— Da. Asta e nevoie! spun cănunții.

— Da, da. Să aduci om mărturie! se bucură hangiul tropotind pe movilă, socotind că asta nu e cu putință. Adu om aici!

— Aduc om! grăiește limpede Simion.

— Aduce om! Aduce!... rostește ca un ecou mulțimea, — uimită și înveselită că se face dreptate și biruie crișanul pe hangiu. Aduce om! Ha, ha!

Se repede crișanul iar lângă desiș și trage de coamă calul bătrân ce abia-și mai ține zilele, purtând pe spinarea lui pe moșneag.

Se'ngălbenește hangiul și-ar vrea să fugă, să se facă pierit. Da' oamenii îl țin. Moșneagul, sprijinit de Simion, descalecă la masa judecății și'ncepe mărturia. Povestește tot din fir-a-păr cum l-a văzut pe hangiu furând straița cu boabe de mei a crișanului socotind că-i plină cu aur și punându-i în loc alta cu

pietriș. Pe urmă din mei a făcut mămăligă și i-a dat-o lui, ca hrană de comând; iar în straiță a pus paie pentru cal. Și pe amândoi i-a trimis să moară în baia părăsită, pentrucă nu mai puteau munci. Acum să plătească hangiul pentru fapta lui și să fie pedepsit după obicei, ca fur și omorîtor de bătrâni.

Se iscă murmur în mulțime. Glasuri mânioase se ridică din toate părțile. Cănunții sunt tulburați, da' totodată bucuroși. Adevărul iese la iveală. Crișanul a adus mărturie glas de om.

Vântul a început să sufle, parcă și el ar fi mânios, împrăștiind scântei din focul cel mare și azvârlindu-le în ochii vicleni ai hangiului, pârlindu-i bărbuța.

Intreabă cănunții pe Simion:

— Crișene, dreptatea ta e dovedită! Ai fost furat de straiță și de mei. Ce ceri acum răsplată dela fur?

— Când am făcut popas în han, dă glas flăcăul, am băut vinars și l-am plătit. Am mâncat și ouă, și nu le-am plătit. După obiceiul nostru din bătrâni, am socotit că cel dintâi lucru ce se cuvine este ca să-mi plătesc datoria făcută fără voie. Pentru asta am făcut cale lungă. Am străbătut muntele, înfruntând furtunile, primejduindu-mi zilele. Am dat hangiului pentru ouăle mâncate praf de aur, cât de o sută de ori prețul ce se cuvenea, ca să-mi plătesc întârzierea. In loc de mulțămită, hangiul m'a făcut înșelător și a chemat birăul să mă asuprească. M'a osândit ca să plătesc tot păsăretul ce-ar fi ieșit din ouă, până cine știe când, dacă ar fi fost la cloșcă. Așa că eu, după pedeapsa hotărîtă mie de birău, cer la fel. Să-mi plătească hangiul tot meiul, ce-ar fi ieșit până cine știe când din boabele de mei, dacă erau semănate și nu râșnite. Cu aur să-mi plătească. Sau de nu, să-mi fie slugă mie, cum i-am fost și eu lui.

Strigă mulțimea adunată și cere:

— A dat birăul pedeapsă nedreaptă crișanului, de două ori mai grea să fie pedeapsa dată hangiului. Să plătească hangiul și pentru moșneagul pe care a vrut să-l dea morții. Să plătească și birăul că-i jude ticălos! Să-și primească amândoi pedeapsa.

Işi aude birăul numele şi saltă cu pântecul înainte la masa judecăţii:

— Staţi! Staţi, cănunţi, şi nu hotărîţi. Cum o să plătească hangiul meiul tot ce-ar fi ieşit din boabele aflate în straiţă? Că meiul a fost râşnit. Şi din mălai de mei nu iese verdeaţă. Nu are nimica de plătit.

E viclean birăul. Da' moşnegii sunt înţelepţi. Rosteşte moşneagul azvârlit de hangiu în fundul băii părăsite:

— Nici din ouăle fierte pe care le-a mâncat flăcăul nu puteau ieşi pui şi birăul l-a osândit cu o donicioară de aur, sau şase ani de trudă fără simbrie. Şi dacă din ouăle fierte pot ieşi pui, cu atâta mai vârtos creşte verdeaţă din mălaiul de mei.

— Aşa este! Să plătească hangiul, să plătească şi birăul! strigă tot mai tare oamenii.

Se adună cănunţii la sfatul cel mare. Indelung se sfătuiesc clătinându-şi pletele, mângâindu-şi bărbile. Până la urmă hotărăsc. Cel mai bătrân dintre cănunţi, cu glasul tremurat, rosteşte hotărîrea:

— Dacă a fost osândit crişanul să dea o donicioară pentru ouăle mâncate şi neplătite fără voia lui, atunci se cuvine ca hangiul să plătească o doniţă de aur pentru meiul furat. Să mai dea hangiul încă o doniţă pentrucă l-a azvârlit pe moşneag, ca să moară, în baia părăsită, când n-a mai putut munci. Iar birăul să dea şi el o doniţă de aur pentru judecata nedreaptă.

Cum se tăvălesc, cum se mai tăvălesc pe jos de necaz hangiul şi birăul, prin troianui de zăpadă! Cum se mai dau cu capul de toţi brazii!

Şi'n vremea asta, Simion, moşneagul şi calul se îndreaptă către casă, purtând cu ei trei doniţe cu aur.

Pe drum, picioarele bătrânului se'nzdrăvenesc; se înzdrăvenesc şi picioarele calului.

Nimic nu dă tărie mai mult celor bătrâni, decât gândul că se vor odihni în ţărâna strămoşească.

Iar colo, în prag, în pragul casei clădite de Simion, așteaptă Ileana. Vornicul ospățului de nuntă stă gata să pornească. Cu plosca plină, sta gata să pornească în urma mirilor, a lui Simion crișanul și a Ilenei cea frumoasă.

SEARA A DOUA

PĂLĂRIA FERMECATĂ

Nevrednici de numele de oameni sunt aceia care săvârşesc totul pe limba lăcomiei. Că nu este meteahnă mai urîtă decât foamea nesăţioasă după avuţie!

Aşa, se povesteşte că trăia odată, într'un sat de crişeni, un om pe care-l chema Pătru şi care amarnic mai suferea din pricina lăcomiei celor avuţi. De copil argăţise Pătru prin pădurile cele mari, la tot felul de bogaţi. Aşa se scurgea viaţa lui: numai în muncă grea şi sărăcie. Argăţea [1] stăpânul unei păduri

întinse. Tăia copaci, îi cioplea și meșterea din ei ciubere, doniți, cercuri, șindrile de acoperit casele și câte altele. Tot ce lucra sluga, punea stăpânul în legături mari, în chișițe, pe cai; le trimitea la târg și le vindea. Umplea stăpânul șerparul cu aur și trăia bine din munca lui Pătru. In schimb, acel care muncea... o să aflați îndată despre el.

Intr'o seară lasă Pătru lucrul lui din hambar, unde tăia ciubere și vine la pragul stăpânului. Cere să-i facă socoteală după munca din vară și din toamnă.

Ii face stăpânul socoteala.

Niciun crăițar nu are de luat Pătru, ba uite-l, mai este și dator... Mai are de plătit și darea către împărăție.

Și avea crișanul acesta și-o casă de copii, care de care mai mărunței și mai neajunși. Vorba cântecului:

„Doi la oi,
doi la boi,
doi cu nen-su la cimpoi,
doi în pat,
doi sub pat,
doi la vatra focului.
iar Ioniță și Matei
în căuș, că-s mititei..."

Vede bine Pătru că stăpânul îl înșeală la socoteli. Și știe că de partea stăpânului sunt și socotelile, și birăul, și judecățile. Iar de partea lui, numai sărăcia, foamea și biraele — dările cele mari. E mâhnit Pătru cum nu se mai poate. Neavând altceva ce face, pornește spre casă. De jale, începe să cânte Pătru, cum cântă întotdeauna săracul la necaz:

„Nu am pită, nu am sare,
Toate le-a dus darea mare,
Darea mare ce m'apasă,

De stă sufletul să-mi iasă.
Vin biraele cu carul,
Ducu-mi straiul și mălaiul,
Ducu-mi tot, îmi las'amarul.
Și stăpânul cel bogat,
Fără pită m'a lăsat
După lucru ce-am lucrat...
Imi cer prunculeții pită,
Da' vatra mi-i prăpădită...“

Se uită crișenii la Pătru cum se duce spre casă cântând cu durere, povestindu-și în cântec tot focul care-i încinge inima. Da' cine poate să-i ajute? Că și ei sunt la fel de oropsiți și de neajutorați. De sus, din cerul cenușiu al toamnei, a început să plouă. Numai că nu e ploaie destul de rece, ca să stingă jarul din pieptul lui Pătru. Il așteaptă acasă copilașii și n'are să le ducă nici măcar o îmbucătură.

S'a făcut noapte. In coliba lui, Pătru chibzuiește. Chibzuiește bine până dimineața. Dimineața își pune pe spinare țundra și își încalță opincile. Se duce la omul cel mai bătrân și mai înțelept din sat. Știe Pătru că la vreme de necaz este bine să te sfătuiești și cu cei bătrâni. Ei au văzut și au trăit multe. Au urcat muntele vieții până aproape de vârf și, privind în vale, îți pot spune fără greș ce poteci sunt bune și care sunt oprite de primejdii.

Se duce Pătru la bătrân și îl găsește pe prispă, cu barba până la brâu, cu ochii slabi și lăcrămoși privind spre cerul nourat și în gura fără dinți cu o lulea din viță sălbatică, fumând frunzulițe uscate de fag. Îi sărută Pătru mâna bătrânului, după datină, și îl roagă:

— Învață-mă, tăicuțule, cum să plătesc eu răul ce mi-l fac cei lacomi și bogați? Uite, biraele m'apasă și mă istovesc; iar stăpânul pădurii mi-a supt vlaga din mine și m'a înșelat. De foame mi-a murit femeia și-au rămas copiii orfani. Mai an m'au

asuprit crâşmarul şi popa... Învaţă-mă, tăicuţule, cum să le plătesc?

Fumează bătrânul din lulea frunzuliţe uscate de fag şi fumul se ridică alene în văzduh. Fumează preţ de o lulea şi pe urmă grăieşte:

— Peştele, cu ce se prinde în pârâu? Cu momeală... Care-i momeala pentru cei avuţi? Galbenii zimţuiţi. Ei... momeşte-i pe bogaţi şi au să cadă în undiţă. Numai aşa ai să le plăteşti!

A tăcut moşneagul. Se duce acasă Pătru şi iar chibzuieşte. Chibzuieşte îndelung, zile şi nopţi, ba poate şi săptămâni, până ce a înţeles tâlcul vorbelor moşneagului. Când îl înţelege, i se luminează chipul.

Ia copila cea mai mărişoară de mână şi porneşte cu ea spre casa popii.

— Iată fata! zice Pătru. Am venit ca s'o tocmesc slujitoare. E bună, vrednică şi ascultătoare.

— Cât ceri pentru ea?

— Nu mult...

— Cât?

— Trei galbeni pe an, straie şi mâncare. Numai că zece galbeni — simbria pentru trei ani şi mai mult — îi vreau înainte...

Râde popa în barbă. Are livadă cu pomi şi stupi cu albine, are ţarină de arat, vite de'ngrijit, cânepă de împletit, covoare de ţesut şi câte şi mai câte. Cine să le facă? Vin oamenii din sat şi îşi dau fetele slujitoare la el, cu simbrie mică. Au în casa popii mămăligă să se hrănească. I-a venit acum rândul şi lui Pătru. Pesemne că e la strâmtoare!

— Bine. Îţi primesc copila! zice popa. Ţi-o primesc să mă slujească, cu un galben pe an. Zece galbeni, pe zece ani. Aşa ţi-oi da şi banii înainte, dacă-mi scrii zapis.

Stă Pătru şi se gândeşte. Frumos mai îmbrobodeşte popa omul, când îl ştie c-a dat de greu! Da' n'ai ce-i face. Popa are galbenii, el hotărăşte.

— Să fie și zece galbeni pe zece ani, dacă n'am altminteri încotro, se învoiește Pătru. Numai că în zapis să fie scris că, de-oi avea vreodată zece galbeni, să-mi pot răscumpăra copila.

Râde popa de se cutremură casa:

— De unde ai să ai, măi omule, tu vreodată zece galbeni de prisos? Curg zdrențele de pe tine și ți-e burta lipită de șira spinării! Bine, scriu și asta în zapis dacă vrei...

Moaie popa pana de gâscă în călimară și scrie învoiala pe zapis. Desface lada cu galbeni și îi dă în mână lui Pătru simbria copilei pe zece ani. Ii numără galbenii și întreabă:

— Iți dai copila ca să te-apuci de vreun negoț?

— Ba de negoț nu m'oi apuca! Da' uite umblă zvonul cu ursoaica din pădure...

— Cu ursoaica cenușie, care viețuiește pe-aci prin munți, zice-se de sute de ani?

— Chiar de ea, șoptește tainic Pătru. Se spune că are o pălărie fermecată, pe care de vrei s'o dobândești, îi duci ursoaicei din pădure o oală cu miere și un ulcior cu apă ne'ncepută. Ii pui jumătate din galbeni în oala cu miere, jumătate în ulciorul cu apă. Spui un descântec, pe care l-am aflat... După aceea, ursoaica îți dă pălăria. O scuturi când vrei și curg din ea galbeni cu nemiluita... Scapă și săracul Pătru de sărăcie...

Rămâne popa cu gura căscată, privind lung în urma lui Pătru, care merge fudul, cu zece galbeni în șerpar, drept pe drumul spre pădure...

Trece o zi, trec două; au trecut și trei. De trei zile întruna, Pătru mănâncă, bea și se veselește cu copiii. Mănâncă pită de grâu, pită de făină albă cernută și cu clisă — cu slănină de râmător lată de-o palmă. Intind masă mare, pe ștergare albe, în fața colibei, și mănâncă toți pe săturate. Crâșmarul însuși le aduce mâncarea la colibă.

Nu mai vine Pătru să lucreze la stăpânul pădurii. Trimite numai vorbă că o să-și plătească datoria, o să plătească și birul și o să-și răscumpere copila din slujba popii. Dintr'odată are

numai treabă să bea și să mănânce, ce n'a putut o viață întreagă. A venit lângă colibă și stăpânul pădurii; a venit și popa. Satu'ntreg a aflat taina. A șoptit-o popa la fiecare.

De fiecare dată când soarbe sau înghite, Pătru spune: „Ce-mi pasă? Că pălăria mea plătește!"

Pe urmă poruncește:

— Crâșmare! Socoteala...

— Un galben costă totul! zice crâșmarul și se pleacă, de parcă'n fața sa ar fi chiar groful, venit de pe domeniu, ca să petreacă aci în fața colibei lui Pătru.

— Un galben, cheltuială pe mâncare și băutură, în trei zile? întreabă Pătru. Puțin.

Își scoate după aceea de pe cap pălăria. O scutură și poruncește :

— Plătește, pălărie!

Din pălărie cade un galben, neted pe fețe, zimțuit pe lături. Stăpânul pădurii, popa și crâșmarul se uită unul la altul și nu le vine să creadă. „Adevărat că Pătru are pălăria fermecată! De-i lucrul acesta adevărat, apoi pe tot atât de adevărat e că va trebui s'o piardă", se sfătuiesc între ei bogătașii.

In ziua următoare e târg. Pătru merge printre tarabele neguțătorilor, cumpără cofeturi, bomboane și alte dulciuri de le împarte la copii, cumpără ștofe, pânzeturi și alte multe. Iși scutură pălăria și-i poruncește:

— Mai dă-mi un galben, pălărie!

Și pălăria lasă să cadă din ea un galben de aur, rotund și zimțuit, așa cum sunt numai galbenii adunați în lada fără fund a popii.

Se duc bogații la vrăjitoare:

— Ajută-ne să căpătăm noi pălăria fermecată! Să nu fie Pătru mai avut ca noi...

— Am să v'ajut, dacă vă deșertați aci pe masă pungile cu galbeni.

Au scos bogații pungile și le-au deșertat pe masa vrăjitoarei. Când vede vrăjitoarea purcoiul — grămada mare de bani — în fața ei, aprinde focul în vatră, atârnă deasupra un ceaun plin cu apă. Toarnă în apă cenușă, pune și trei cărbuni aprinși și începe să vrăjească.

Vrăjește ea multă vreme. La sfârșit mai ia puțină cenușă și o pune în pungile goale ale celor trei bogați.

— Duceți-vă acum la coliba lui Pătru și cereți-i pălăria, spune baba. Făgăduiți-i în schimbul ei alte avuții, și o să v'o dea.

Se coboară peste sat vălul negru al înserării. Furișându-se prin întuneric, trei umbre, una lungă și cocârjată, alta grasă și îndesată și una mică și pricăjită, se îndreaptă către coliba lui Pătru. Privesc înlăuntru, prin bășica de porc ce ține loc de fereastră. In colibă, prâslea, copilul cel mic, îi cere lui Pătru un lucru de joacă.

Pătru își mângâie copilașul pe părul zburlit și trage cu ochiul la fereastră.

— O să-ți dau și jucărie, dragul tatii... Numai că dintr'odată să te joci c'un galben zimțuit!

Scutură din pălărie și dă poruncă:

— Slobozește-mi încă un galben, pălărie!

Din pălărie cade iar un galben. Prâslea îl ia și începe să-l arunce de-a-dura pe jos. Ceilalți copii mai mărișori sar și ei:

— Dă-ne, tată, și nouă galbeni să ne jucăm!

— Vă dă tata, vă dă la toți... galbeni câți oți vrea... Și Pătru ridică pălăria să-i dea poruncă...

In clipita aceea, tustrei, cei de-afară, năvălesc pe ușă înlăuntru.

— Pălăria! Dă-ne mai bine nouă pălăria!

— Pălăria? se minunează omul. Pălăria fermecată, pe care o am dela ursoaica din pădure și care-mi dă galbeni câți îmi trebuiesc? Ce vreți cu ea?

— Să mi-o dai mie... Ba mie!... Mie!...

— Să v'o dau vouă? V'oi da-o! Măcar că-i fermecată. Da' voi ce-mi dați în schimb?

— In schimb? zice stăpânul pădurii. Îți iert pe dată toate datoriile, cu înscris la mână... Iți dau și pădurea. Te fac stăpân peste ea... Numai dă-mi mie pălăria fermecată!

— Iți dăm și noi! sar crâșmarul și popa.

— Dacă-mi dai, bunăoară, mie pălăria — vorbește crâșmarul — cu înscris mă leg să-ți dau, orișicând, ce vrei din prăvălia mea, fără nicio plată. Iar pe deasupra îți dăruiesc ogorul de pe vale!

— Eu, grăiește popa, îți dau 'napoi copila. Și nu-ți cer galbenii cu care te-am îndatorat. Iți dau un car cu boi, un plug și-un fierăstrău mare din pădure. Dă-mi mie pălăria, frate Pătrule. Mi-o dai?

— Să vedem! zice Pătru și pune pălăria pe masă. Pălăria este veche și spartă în fund. Dar toți trei bogații întind deodată mâna s'o ia.

— Stați! mai spune Pătru. Nu ne-am înțeles cine s-o ia...

— Eu!... Ba eu... Ba, iertăciune, eu! stau gata de ceartă toți trei.

— Am găsit! rostește liniștit Pătru. Să nu vă bateți. Vă dau pălăria la toți trei!...

— Cum adică? se miră bogații. La toți?... Ei drăcie? Da' cum așa?

— Iaca bine!... Și Pătru se apucă să-i lămurească, precum că, dacă-i dau cu înscris cele făgăduite, le dă și el pălăria. Le-o dă pe rând, la fiecare câte-o săptămână, să stoarcă dinlăuntru bani cât or pofti.

Se învoiesc? Ba vezi că nu! Așa că scriu pe dată frumușel zapisele. Pătru le împătureşte, le pune'n buzunar. Pe urmă întinde pălăria:

— Trageți-o la sorți. Cui se cuvine întâi!

Trage sorții și iese întâi stăpânul pădurii.

Cum se repede uliul la puiul de găină, aşa prinde stăpânul pădurii pălăria — şi fugi, şi fugi! Fuge de-i sfârâie călcâiele. Să nu piardă nicio clipită; să stoarcă din pălărie cât mai mulţi bani.

Cum ajunge acasă, porunceşte să i se pregătească un hambar. Intră în hambar. Aprinde o feştilă cu unsoare şi goneşte pe toţi dimprejurul său. Nimeni nu trebue să vadă câţi bani va aduna el în noaptea aceasta. Pentrucă, fără îndoială, nu se va odihni nicio clipită. Va stoarce, va stoarce şi iar va stoarce bani de aur. Stăpânului pădurii îi lucesc ochii ca unui motan flămând. Prin cap îi trec gânduri necurate. Poate va face într'un fel ca pălăria fermecată să rămâie numai a lui, să n'o mai dea nici popii, nici crâşmarului — şi mai puţin încă, lui Pătru. Cu gândurile acestea priveşte la pălărie. Da' oare de ce-o fi atât de ponosită? Şi cumplit mai seamănă cu pălăria pe care o ştie la Pătru de când l-a pomenit! N'o fi a lui? Aş! Asta nu se poate! L-a văzut doar bine cum o scutura'n colibă şi din ea curgeau bani după poruncă...

Scutură şi el pălăria. Nimic. O mai scutură odată. Şi încă odată. Nimic şi iar nimic. Ce să fie? A! Trebue să-i poruncească. Strigă:

— Pălărie fermecată, vreau bani de aur!... Bani mulţi vreau!!!! Dă-mi!... Bani! Bani!...

Bogatul smuceşte pălăria, se roagă de ea, răcneşte, o aruncă jos, o calcă în picioare. Nimic. Nimic şi iar nimic. Pălăria fermecată stă nemişcată ca orice pălărie şi din ea nu curge decât praful.

Intreaga noapte se chinuie bogatul cu pălăria. Se chinuie şi în ziloie următoare. Poate că tot îşi va veni în fire pălăria! Sau s'o deprinde în casa lui şi-o începe să dea bani, aşa cum dă lui Pătru. Trece întreaga săptămână. Niciun folos n'are stăpânul pădurii. Iar la sfârşitul săptămânii trebue să ia pălăria crâşmarul. Acesta-l tot zoreşte:

— Hai zor, hai zor, că bani îmi trebue şi mie!

— Nu-mi dă niciun ban pustia de pălărie! se jură stăpânul pădurii. Nu știu ce i-a făcut Pătru... Am pierdut pădurea. Și niciun ban n'am câștigat. Vai de mine și de mine! Da' mă voi duce la Pătru, și lasă dacă nu ți-o place!...

— He, he — gândește crâșmarul — stăpânul pădurii minte. Minte pentrucă nu vrea să aflu câți bani a scos din pălărie.

Apucă degrabă pălăria și pleacă acasă.

Stăpânul pădurii, supărat cum nu se mai poate, prinde în mână un toiag și o pornește întins spre coliba lui Pătru.

„Am să-l ciomăgesc, cum o făceam când îi eram stăpân!“ își face el pe drum socoteala.

Numai că socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg.

La coliba lui Pătru nu-i decât prâslea. Stă pe laviță și roade dintr'o bucată de pită și una de slană.

Se încruntă la el stăpânul pădurii:

— Unde sunt ăilalți, prâsleo?

— Sunt la pădure cu tata să aducă lemne! rostește prâslea și mestecă liniștit din slană.

— Haide și mă du la ei, să mă răfuiesc cu Pătru și să-l mângâi cu toiagul ăsta.

— Să te duc, dar să te ții după mine, că fug cam iute, zice prâslea, gândindu-se la ce-l învățase tată-său, la plecare.

Prinde apoi ușurel, pe nesimțite, de după ușă un iepure, pe care-l avea ascuns acolo. Il vâră sub läibăraș.

— Hă, hă, hă, râde stăpânul pădurii. Să mă țin după tine, zici? Mi-e că te-oi călca în ciubote, dacă n'oi merge, știi, colea, mai cu temei.

— Așa? se miră prâslea. Să te vedem!

Și, tot cum îl învățase Pătru să facă, dacă va veni stăpânul pădurii la colibă, dă prâslea drumul lui urechilă cu läibărașul pe el, pe coastă în deal. Iar copilul se ascunde între buruieni și de-acolo strigă:

— Ține-te! Ține-te după mine...

Vede bogatul iepuraşul şi crede că-i prâslea. O ia la fugă după el. Fuge pe coastă și cade. Işi agață hainele'n tufișuri. Se zdrelește. Suflă greu. Şi nu mai poate. Scapă piciorul la vale. Și strigă, strigă din toate puterile:

— Stai! Stai ușor! Stai, prâsleo, ce fugi așa? țipă bogatul după iepurașul care-aleargă, aleargă ca vântul, până nu se mai vede decât clătinarea ușoară a ierbii prin care-a trecut.

A pornit bogatul, hărtănit, zgâriat, lovit și fără toiag înapoi spre casă.

Gândește în sinea lui: „Dacă atât de sprinten este prâslea, cumplit trebue că mai este Pătru. Cumplit rău, zău așa!"

In vremea asta, crâşmarul începuse şi el lucrul cu pălăria fermecată. Incuiat în prăvălie, la lumina unei feștile, scutură pălăria, o scutură întruna, bolborosind cuvintele de vrajă. Și nimic. Intocmai ca la stăpânul pădurii, pălăria nu vrea să zvârle niciun ban. Ii vorbește frumos, strigă. Zadarnic. Pălăria rămâne neclintită, zi de zi, întreaga săptămână. El se înveninează și popa îi dă mereu târcoale pe la ferestre, căutând să vadă ce face crâşmarul. Și i se pare popii că prea încet trec zilele; trec prea încet, până va putea și el să pună stăpânire pe pălărie.

Da' iacătă, veni şi ziua când putu să ceară crâşmarului pălăria. In toată noaptea ceea aproape că nici nu închisese ochii popa. Și ori de câte ori prindea să ațipească cât de puțin, visa de'ndată numai munţi înalţi de aur. Munţii aveau păduri de aur pe ei. Atâta că de fiecare dată i se prăvăleau în cap. De frică, se deştepta numaidecât, baltă de sudoare. Şi nu-i venea inima la loc, decât când se vedea în patul lui moale, cu saltele de puf și auzea, mai încolo, în patul celălalt, sforăitul gros al preotesei.

Când răsări întâia geană cenuşie de lumină, popa se sculă ușurel din pat, își puse anteriul și potcapul și plecă la casa crâşmarului. In prăvălie, crâşmarul, roşu la obraz de oboseală,

cu ochii umflați de nesomn, răgușit de atâta zbieret, scutură întruna pălăria. O scutură și zice, abia trăgându-și sufletul de oboseală :

— Dă-mi bani, pălărie!... Dă-mi aur!... Dă-mi!... Să nu fie Pătru mai bogat ca mine! Nu! Dă-mi bani! Dă-mi!

Nimica nu cade din pălărie; dar crâșmarul o tot scutură, tot nu-i vine s'o lase.

Popa știe pe crâșmar de înșelător și mincinos fără pereche. Socotește că și asta nu-i decât o păcăleală. Smulge repede pălăria din mâna crâșmarului și o ia la fugă pe ulița satului, ca să ajungă acasă mai degrabă.

Crâșmarul, cătrănit, apucă din șopron o furcă și pornește mânios către coliba lui Pătru.

In colibă — nimeni; în dosul colibei, copilul cel mijlociu vântură niște secară.

— Unde-i Pătru, să-l străpung cu furca? zice crâșmarul holbând ochii nedormiți.

— Tata-i cu frații la vale pe ogor, să culeagă secara! răspunde mijlociul.

— Haide și mă du la el! îl îmboldește crâșmarul cu furca. Că de unde nu... ia să vezi ce-ai să pățești.

— Eu te duc! se învoiește copilul, după cum îl învățase Pătru la plecare ce să spună și cum să facă, dacă va veni crâșmarul cu mânie la colibă. Numai că... urmează el — nu știu drumul decât de-a-dreptul pe coastă, până la ogor. Și nu știu dacă ți-o fi la îndemână.

— Ba că o să fie mai vrednic un boț cu ochi ca tine, decât mine, coșcogea crâșmarul! Haide și pornește!... Hai!

O ia înainte mijlociul lui Pătru și după el crâșmarul. Ajung acolo unde se prăvale coasta până la câmpie.

— Pe-aici o luăm! arată mijlociul și, fără să bage de seamă crâșmarul, dă brânci unui pietroi mare, ce fusese anume așezat de Pătru pe marginea râpei, alăturea unui brad. Copi-

lui se ascunde apoi într'o scorbură și țipă de acolo cât îl lasă gura:

— Ţin-te după mine! Ţin-te!...

Când aude zgomotul, se uită crâșmarul și vede printre copaci rostogolindu-se bolovanul la vale. Crede că-i copilul. De teamă că-i pierde urma, își dă și el drumul pe coastă. Și rostogol, rostogol, când în cap, când în picioare, când pe față, când pe spate... A scăpat și furca. Și se tot duce la vale, strigând ca mușcat de lup:

— Stai, măi băiete, mai încet și mă ajută și pe mine! Nu fugi așa de repede...

Abia, abia se poate opri crâșmarul între niște brăduți tineri, că de ajungea până jos, poate una cu bolovanul se făcea.

Așa se urcă din nou pe coastă și o pornește spre casă, cugetând în sinea lui:

— Dacă un drac de copil i-așa de tare, aleargă așa de iute și fără teamă pe coastă, la vale, printre copaci, apoi cum o fi Pătru? Mai bine că nu l-am găsit, să m'apuc cu el, că cine știe cum s'alegea. Așa, oi afla eu altă cale ca să-l răpun...

Acuma, cel mai fericit dintre toți, tot popa este. Are pălăria. Se duce în grabă mare și se'ncuie în paraclis. Scutură și blestemă. Și nimica alta nu izbutește, decât s'o ferfenițească și mai rău.

Așa trece săptămâna. Trece fără niciun folos. Și popa trebue să dea înapoi pălăria. Mâniat de nu se mai vede, ia o coasă din tindă și o pornește spre coliba lui Pătru.

In fața colibei, pe malul pârâului, stă băiatul cel mare al lui Pătru și prinde cu plasa pește.

— Unde-i tată-tău, copile? răcnește încruntat popa.

Băiatul răspunde cuviincios:

— La pășune, cu frații, ca să-și pască boii.

— Am venit ca să mă socotesc cu el! adaugă popa, amenințând copilul cu coasa. Să mă duci îndată unde se găsește!

— Să te duc, dacă-i aşa porunca! încuviinţează băiatul cel mare.

— Hai! Ia-o'nainte! Şi eu te urmez! Da' să mergi întins, că mi-i degrab'.

— Uite — zice copilul — m'a înţepat un spin în talpă. Nu pot să alerg. Da' am să mă sui pe plută. Şi pluta o pun pe apă. Nu rămâne decât să-mi ţii urma...

— Bun! mormăie popa, tot mai înfuriat.

Copilul pune pe apă pluta. Pe plută aşează un păpuşoi de lemn învălit cu paie, semănând cu un băiat flenduros. Păpuşoiul a fost anume pregătit de Pătru din timp şi pus acolo bine, într'un loc ferit pe ţărm, pentru când va veni popa la colibă. Ii dă drumul plutei, se piteşte după nişte tufe şi strigă.

— Vină după mine, vină, c'am pornit!

Porneşte pluta pe apa de munte, mai iute ca săgeata. Pe plută vede popa păpuşoiul de lemn şi crede că-i copilul. O ia la fugă şi fuge, şi fuge după plută. Numai că ici e malul înalt şi colea-i mititel. Iar dincoace, nişte gropi. Se'mpiedică popa in anteriu şi... bâldâbâc! cade în apă. A pierdut şi coasa. Pluta s'a dus; şi popa din apă tot mai ţipă:

— Mai stai, măi băiete! Mai stai, ca să te ajung, să mergem împreună... Stai, măi, că mi-am pierdut şi coasa! Stai! Stai, tu n'auzi?

O asemenea ruşine n'au mai păţit bogaţii de când se ştiu. Ba se aude că Pătru nu se mulţumeşte că are atâtea avuţii dela stăpânul pădurii, dela crâşmar şi dela popă. Şi nu le ţine numai pentru el. El cheamă toţi nevoiaşii. Le dă lemne din pădure, şi secară de pe ogor, le dă şi lapte dela vaci. Asta le întrece pe toate...

— Să ne adunăm tustrei! zic bogaţii. Să ne sfătuim... Trebue să ieşim la un capăt cu pârdalnicul de Pătru şi să-i venim de hac.

Se strâng pe înserat la vrăjitoare: popa, crâşmarul şi stă-

pânul pădurii. Fierbe baba buruieni în căldarea neagră și aruncă peste ele cenușă.

Și, iată că, pe cale, trece Pătru. Se'ntoarce dela muncă.

Pun mâna pe ce-apucă fiecare și-i ies în cale.

— Să ne dai'napoi ce ne-ai luat, și iacătă-ți pălăria! țipă toți ca unul. De unde nu, la judecată în fața birăului... Să te osândească; să ne fii rob pe veci!

Se uită Pătru la cei trei, fluieră a mirare și zice râzând:

— Da' nu eu, ci voi m'ați rugat să vă dau pălăria. Mi-ați dat înscris de bună voie. Și-apoi de ce v'ați mâniat? Ori, poate nu v'a dat pălăria galbeni?

— Cam nu ne-a dat! zice stăpânul pădurii. Da' știi cumva vreun leac să ne dea galbenii făgăduiți? Că de unde nu, o să pățești buclucul...

— Cum să nu știu? răspunde Pătru. Că am uitat să vă spun... Ca să dea galbeni pălăria...

— Să ne dea galbeni? Ce tot spui? se înviorează popa și crâșmarul.

— Ia vino colea la o parte! se bucură lacom și stăpânul pădurii. Și spune! Spune repede ce știi!

Pătru surâde șiret în barbă și începe să le spună celor trei ce știe el dela ursoaica cenușie din pădure, care-i dăduse pălăria fermecată:

— Când trece pălăria fermecată dela un om la altul, îi învață el, trebue dusă mai înainte la ursoaică în pădure, ca să-i dea puteri de stăpân nou... Trebue să mergeți sus, tocmai acolo pe unde umblă ursoaica cu puii ei, la zmeuriș. Acolo, dacă vreți să aveți pălăria, trebue să strigați tare: „Noi vrem puteri de stăpân nou!“ Și dacă se înfurie ursoaica și mormăie, nu trebue să vă speriați. Ba dimpotrivă, atunci abia să vă repeziți fiecare să smulgeți câte-un smoc din părul puilor de urs. Părul să-l luați acasă, să-i dați foc și să afumați cu el pălăria. Numai atuncea pălăria dă bănet, bănet de nu mai aveți ce face cu el... Așa cum mi-a dat mie!...

O, ce mai bucurie acum pe cei trei nesățioși de avuții!

Işi iau merinde pentru drum și fără să mai piardă nicio clipă, în toiul nopții, cu făclia în mâini, încep să urce spre zmeuriș! Drumul este greu și bogații nedeprinși cu oboseala. Merg ce merg, luminând pădurea cu faclele, silindu-se ca să ajungă cât mai repede la zmeuriș. Merg și se sfătuiesc între ei cum să-l piardă pe Pătru, după ce se vor întoarce din munte, dela ursoaică. Așa ca să le rămână numai lor pălăria fermecată. Mai merg ce merg și deodată din tufișuri se aude un mormăit. Ursoaica, trezită din somn, iese înaintea oaspeților.

— Ursoaica, măi! rostește înfundat popa. Să strigăm!...

— Vrem puteri de stăpân nou! răcnesc cu toții.

Ei, și unde se înfurie ursoaica de atâta zgomot în împărăția ei!... Cu puii după ea, se repede către nepoftiți. In loc s'o ia la sănătoasa, cei trei, cuprinși de lăcomia lor de galbeni, văzând că se apropie ursuleții, încep să le smulgă smocuri de păr. Ursoaica crede că vor să-i omoare puii. Și începe să-i ia în brațe unul câte unul: pe stăpânul pădurii, pe popă și pe crâșmar. La început, aceștia socotesc că-i glumă. Și-abia când simt că le pârâie oasele, înțeleg... Numai că prea târziu...

Așa au pierit cei trei bogați, nesățioși de avuții.

Nimănui nu i-a părut rău după ei...

Iar săracii s'au adunat în jurul lui Pătru și l-au întrebat:

— Povestește-ne și nouă cum ai izbândit? Și ce momeală ai folosit? Că bogații sunt tari... Sunt tari și puternici...

Și Pătru a povestit. A povestit tot. Că pălăria n'a fost fermecată. Că Pătru însuși slobozea galbenii prin fundul ei... Și galbenii au fost momeala... iar cei bogați s'au prins, ca peștele cel lacom în undița măiastră a pescarului.

Au ascultat oamenii din sat povestea lui Pătru. Și cel mai bătrân dintre ei a adăugat, așa ca să se ție minte, pentru totdeauna să se ție minte o vorbă din bătrâni:

— Că toată pasărea pe limba ei piere; și cei nesățioși prin lăcomia lor...

Iar Pătru a rămas de-atunci să vieţuiască nesupărat de nimeni. A tăiat copaci, a semănat ogor şi a păscut vite, trăind în pace cu copiii lui — de n'o mai fi trăind cumva şi astăzi, mulţumit şi fericit, în satul acela depărtat de crişeni.

SEARA A TREIA

FLUIERAȘ, FLUIERAȘ!

Mare este puterea cântecului. Puternic este acela care cântă pentru binele oamenilor. Așa a fost Andrii...

Despre el se povestește că s'a născut la curtea unui grof, a unui boier pe care-l chema Ianăș.

Departe, foarte departe, pe malul Someșului argintiu, este și astăzi o poiană minunată, la poalele unei movile înalte de piatră. Pe locul unde se află acum movila, se ridica pe tim-

puri palatul grofului Ianăș. Iar jos, unde e poiana, erau curțile întinse ale palatului și cocioabele slugilor.

Se spune că nu mai era în tot cuprinsul munților palat ca al lui Ianăș. Din marmură albă era zidit și avea încăperi nenumărate, cu pereții de cleștar și dușumelele împodobite cu covoare de preț.

Zi și noapte, în palatul acesta se dădeau ospețe și cântau muzici. Și se povestește că însuși împăratul, atunci când nu se ducea la războaie, tot în palatul acesta venea să se odihnească ori să-și alunge plictiseala.

Muzicile cântau, groful și cu oaspeții săi petreceau; numai din tainițele de piatră de sub palat se auzeau întruna gemete dureroase și zăngănit de lanțuri. Zăngăneau lanțurile robilor grofului Ianăș. Unii erau prinși de război; alții, țărănime pedepsită că nu-și putea plăti birul. Aci, în temnița grofului, se nășteau mulți copii. Aci s'a născut și Andrii.

S'a născut într'o noapte rece și ploioasă de toamnă. Când el a dat primul țipăt, maică-sa și-a dat ultimul suspin. Darea pe care n'o plătise ea, a rămas s'o plătească copilul cu munca lui, când va fi mare.

Copilul a crescut cum a putut, printre slugi.

Curând a intrat argățel, să ducă gâștele la păscut pe malul Someșului, să nu mănânce pâinea grofului de pomană și să plătească darea pentru care maică-sa zăcuse în temniță.

Ziua păștea Andrii gâștele pe malul Someșului, cel veșnic zbuciumat. Ducea gâștele pe malul apei, unde este iarba mai grasă, și el se lungea în buruiene ascultând zumzetul albinelor, șopotul frunzelor și murmurul apei. Noaptea se culca în cotețul păsărilor. Se culca dar nu putea dormi. Auzea sunetele fluierelor și al ceterelor din palat. Auzea pe grof și pe cei trei feciori ai săi râzând și desfătându-se cu oaspeții. Mai auzea și sunetul lanțurilor — gemetele osândiților din temnița de piatră. Și'n inima lui creștea o mânie fără seamăn împotriva celor de sus, din încăperile poleite și împodobite; o milă și o

dragoste nemărginită pentru cei zăvorîţi dedesubt, în tainiţele umede şi reci.

„De ce nu-şi rup lanţurile cei de jos? De ce nu pedepsesc pentru răutatea lui pe grof? se întreba Andrii în mintea lui de copil, lăcrămând încetişor. Şi dorea, dorea fierbinte să găsească un mijloc ca să poată rupe el lăcatele, zăvoarele şi lanţurile. Dar cum? El era mic şi puterile lui erau slabe. Cum? Cum?

Aşa se frământa Andrii şi abia când se apropia revărsatul zorilor aţipea. Aşa trecea şi viaţa lui la curtea grofului Ianăş, ca apa Someşului trecea, când liniştită, când tulbure şi răscolită din adânc.

Ianăş avea trei feciori. Grozav se mai mândrea cu ei. Nu ştia cum să-i mai desfete. Pentru ei adusese din ţări străine meşteri iscusiţi, care-i învăţase meşteşugul cântărilor alese. La mese mari, feciorii săi cântau din fluiere şi cetere de aur. Cântau şi groful se fudulea faţă de oaspeţii săi, mângâindu-şi pântecul cu mulţumire şi sorbind întruna din potirul cu vinars.

Da' nimănui nu-i plăcea mai mult să cânte, ca lui Andrii, cu toate că era numai un argăţel la curtea grofului Ianăş. Şi avea un glas plăcut băiatul. Uneori da capul pe spate şi cânta. Atât de frumos cânta, că oamenii care-l auzeau, slugi din curtea lui Ianăş, lăsau lucrul din mână şi oftau. Femeile oftau şi plângeau.

El asculta viersul păsărilor; şi începuse să-l înţeleagă. Apoi fluiera, fluiera ca sturzul sau ca alte zburătoare. Ori cânta din frunză. Cânta de se îndoiau ramurile copacilor de jale. Atâta jale adunase în suflet copilul, din viaţa lui chinuită şi amărîtă!

Un lucru ar mai fi vrut băiatul. Să aibă un fluier — aşa cum au feciorii grofului — să cânte din fluier. Nimic nu cântă mai frumos decât un fluier!

Hei, hei, da' fluierele acelea sunt făcute de meşterii cei mari

din cetatea împărătească. Cine se poate asemăna cu meşterii cei mari?

Işi porneşte Andrii gâştele pe malul apei şi visează. Oare cum or fi lucrând meşterii cei mari?

Se duce apoi la moş bătrân — baciul dela oi şi îl întreabă cum să-şi poată face un fluier măiestrit.

Ii arată moşul cum se face un fluier:

— Uite-aşa, şi-aşa. Tai lemnul, scobeşti găurele cu fierul încins... până ce cântă. Na! Uite-l, e gata! Poţi să cânţi cu el.

— Iţi mulţumesc, moş bătrâne, zice Andrii. Da' vreau şi singur, de mâna mea, să fac un fluieraş. Vreau să cânt cu el osândiţilor din temniţă, pe la zăbrele...

I se umezesc baciului ochii şi rosteşte rar:

— Fă-ţi, băiete, un fluieraş şi cântă din el. Cântă — şi cântarea ta curată de copil chinuit va mişca sufletele oamenilor şi ei vor sfărma lanţurile, lăcatele şi zăvoarele din temniţa întunecată... Cântă!...

— Am să pot sfărma lanţuri, lăcate şi zăvoare, moş bătrâne? se miră Andrii. Cu cântecul unui fluieraş? Atuncea cântecul este ceea ce caut — cu el pot ajuta pe osândiţi.

I-arată moşul cu mâna, băiatului, munţii înalţi şi înzăpeziţi din zarea albăstrie:

— Ii vezi? Sunt mari şi puternici. Dar din bătrâni se povesteşte că şi munţii pot fi mişcaţi cu cântecul... Cu cântecul cântat din inimă fierbinte.

Ii mulţumeşte Andrii lui moş bătrân — baciul dela oi pentru sfaturi şi ajutor. Se întoarce la gâştele lui pe malul Someşului. Şi se-apucă de taie o crenguţă, taie două, taie trei — taie nouăzeci şi trei. Le scobeşte şi arde găurele cu cârligul încins pe cărbuni. Toate se duc pe Someş în jos. Câte nu s-or fi dus, fluieraşe fără viers?

Taie iar Andrii: o crenguţă, două, trei — taie nouăzeci şi trei. Şi iată că fluieraşul prinde viers.

Trec zile și trec nopți. Tot mai dulce e viersul fluierașului. Se duce vestea despre fluieraș și măiestria copilului. Și Andrii cântă. Cântă diminețile, când scânteiază soarele în Someș, ca mii și mii de pietricele nestemate; cântă și nopțile, când luna învăluie palatul într'o lumină tristă și argintie.

Se duce la păscut cu gâștele și cântă. Strigă gâscanul cel bătrân:

— Ga, ga! Nici sturzul nu cântă mai frumos...

Țipă în cor gâștele, plutind ușor pe apă:

— Ga, ga, ga! Să ascultăm! Ce frumos cântă Andrii! Ga, ga, ga. Să ascultăm...

Noaptea, își pune băiatul fluierul la gură și cântă. Ce cântă? Nu știe să spună nici el. Cântă inima lui, nu el. Se duce lângă zăbrelele temniței și fluieră ușurel. Cântecul lui parcă alină. Gemetele de durere ale celor închiși încetează. Deodată cântecul începe să crească, așa cum cresc apele Someșului după ploi mari. Fluierul parcă vorbește; parcă strigă și cheamă. Din temniță se aude zăngănit de lanțuri și trosnituri. Se aud glasuri de oameni care răspund cântecului...

Dimineața vine paznicul temniții, chior, cu barbă cenușie, șchiopătând dintr'un picior și cu o legătură de chei la brâu. Spune grofului că noaptea s'a auzit un cântec ciudat, un cântec de fluier.

— Au fost feciorii mei care se desfătau! râde Ianăș.

Se pleacă paznicul până la pământ în fața stăpânului și adaugă:

— Așa ar fi, dacă robii auzind fluierul nu s'ar fi mișcat și nu ar fi încercat să-și rupă chiar lanțurile, lăcatele și zăvoarele.

Sare Ianăș ca ars:

— Să se pună lanțuri, lăcate și zăvoare noi, mai tari și mai groase! Și la noapte, am să trimit eu pe unul dintre feciorii mei să vază, să cerceteze.

Cheamă groful după aceea pe fiul său cel mare și-i poruncește:

— La noapte cobori în grădina palatului, lângă temniţa de piatră, şi acolo veghezi. Veghezi să nu dea careva ajutor celor întemniţaţi. Pe urmă vii şi-mi spui ce-ai văzut.

— Am înţeles, tătucă! se învoeşte feciorul. Nu te teme, că de-o fi cineva care s-ajute pe întemniţaţi, cu mine şi-a găsit naşul.

Aşchia nu cade departe de trunchi, şi feciorii lui Ianăş erau asemenea lui. Feciorul cel mare a lăsat să se coboare seara, s'a îmbrăcat într'o cămaşă ponosită, peste straiele de grof şi s'a coborît în grădină. Cerul era spuzit de stele şi în copaci cântau privighetori. Florile răspândeau un miros îmbătător. Numai din temniţă se auzea vaierul surd al gemetelor celor osândiţi şi sunetul greu al lanţurilor.

Fiul lui Ianăş se ascunde după trunchiul unui stejar rămuros şi aşteaptă în tăcere.

Deodată, prin văzduh trece un sunet dulce, plin de durere, un sunet aşa cum se aude uneori vântul oftând printre crengile copacilor înainte de începerea furtunii. O clipă a fost liniştea cea mai deplină.

Incetase şi ciripitul privighetorilor.

Feciorul de grof priveşte în sus, spre frunzişul întunecat al stejarului, după al cărui trunchi se ascunsese. Nu se mişca nici-o frunză. Nicio adiere nu sufla. Şi totuşi, pe la urechea lui trec sunete domoale, ca ale vântului. Pe urmă vântul se preschimbă în furtună şi se aud şuvoaiele repezi ale pâraielor când vin umflate primăvara şi se revarsă'n Someş.

Cu fluierul la gură Andrii cântă lângă gratiile temniţii. Feciorul de grof îşi simte picioarele înţepenite. Niciun pas nu mai poate să facă. Ar vrea să strige argăţelului să înceteze şi gura îi este încleştată.

Iar fluierul băiatului cântă tot mai frumos, tot mai amar şi mai plin de mânie. In viersul lui parcă vorbeşte lumea toată; vântul năvalnic şi râul; animalele, păsările; şi toate, toate dorinţele de libertate ale oamenilor săraci şi asupriţi.

Dintr'odată se aud zgomote puternice. Zăngănit de lanțuri...

Andrii înțelege. Il năpădește bucuria. Râde cu voioșie și ia fluierul dela gură. In clipita aceea vraja se rupe.

— Să vie oștenii! Să vie! țipă cu teamă din temniță paznicul cel chior. Iși rup osândiții lanțurile.

Feciorul de grof poate și el să-și miște picioarele. Iși poate deslega limba. Aruncându-și de pe el cămașa ponosită se repede spre argățel:

— A! Pui de lele! Le cânți osândiților ca să-i ațâți să-și rupă lanțurile. Să-mi dai pe dată fluierul acela blestemat!...

— E fluierul meu! L-am făcut cu mâinile mele! se împotrivește Andrii, cu îndrăzneală, feciorului de grof. Și nu ți-l dau.

— Ai să mi-l dai! — și feciorul cel mare al grofului încearcă să smulgă fluierul lui Andrii, strigând: Ești robul nostru, și ce-i al tău, i-al nostru.

Se luptă Andrii. Se luptă multă vreme și îl trântește în țărână pe puiul de grof. Dar sar oștenii de pază. Feciorul grofului apucă o suliță. Ii străpunge cu ea brațul lui Andrii, îi răpește fluierul și fuge spre palat.

La palat au venit oaspeți. Insăși prințul asfințitului a venit în ospeția grofului. In cinstea lui cântă din cetere maieștrii cântăreți din lumea 'ntreagă, cântă și cei doi feciori mai mici ai grofului.

In sala de ospețe intră și fiul cel mare, cu fluierașul lui Andrii în mână.

— Am să cânt și eu în cinstea prințului. Mi-am făurit pentru prilejul acesta un fluier minunat...

Groful face un semn muzicanților să tacă. Feciorul cel mare pune fluierul la gură. Un sunet — primul sunet — iese din fluierul lui Andrii. Un sunet dulce și fără asemănare. Cântă feciorul de grof și cei de față sunt în uimire. Insuși prințul asfințitului își dăruiește inelul cel mai de preț, drept mulțumire pentru cântec, feciorului de grof.

Da 'iată, vine paznicul lipsit de-un ochi, cu legătura de chei la brâu ; îşi loveşte capul de lespezi și se plânge grofului :

— A sunat din nou fluierul cel fără de pereche !... A sunat; şi gura mi-a amuţit; picioarele mi-au rămas fără putere.

— Ha, ha, ha ! râde groful. A fost feciorul meu cel mare, cu fluierul său cel nou măiestrit.

— Aşa ar fi, zice paznicul, dacă robii nu s'ar fi mişcat din nou. Ba unii şi-au rupt chiar lanţurile. Lanţurile cele noi...

Izbeşte groful cu cârja de fier în pământ de supărare; izbeşte cu călcâiul ciubotii pe paznic și grăieşte cu glas de tunet :

— Nevrednic a fost feciorul meu cel mare ca să vegheze, dacă nu a dovedit pe făptaşul care aţâţă pe osândiţi.

Iar feciorul cel mare tace şi nu mărturiseşte nimic, de teamă să nu se afle că fluierul din mâna sa este fluierul lui Andrii, este fluierul cu care se fălea.

— De-acum 'nainte, seară de seară, va veghea la porţile temniţii feciorul meu cel mijlociu. Ziua va dormi și noaptea va veghea ! hotărăşte Ianăş.

Din jâlţul său se ridică mijlociul şi îngenunchind pe lespezi, scoţându-şi pălăria împodobită cu pene de cocor, rosteşte ţanţoş, privindu-şi peste umăr frăţânele mai mare :

— In mine te poţi încrede, tată. Că nimeni n'o să cuteze să se apropie de porţile temniţei, câtă vreme voi veghea eu.

Rămas fără fluieraşul său iubit, împuns de suliţă, Andrii începu să plângă. Plânse el multă vreme; plânse până ce, văzând că plânsul nu-i ajută cu nimic, îşi şterse lacrimile şi rămase aşa, privind pe gânduri albastrul cerului înstelat.

Se hotărî să-şi facă alt fluier.

In dimineaţa următoare se apucă de lucru. Lucră, se chinui, scobi găurele şi le arse cu cârligul înroşit în foc. Lucră unul, două, trei ; lucră nouăzeci și trei. Până ce izbândi. Al doilea fluier era şi mai măiestrit decât cel dintâi. Niciodată pe lume un fluier nu avusese sunetele atât de clare şi nu cântase mai frumos.

Timpul trecea. Feciorul cel mare al grofului se mândrea cum nu se mai poate de fluierul său cel nou răpit lui Andrii. Iar mijlociul veghea seară de seară la porțile temniței. Veghea și nimic nu se întâmpla. Seară de seară îmbrăca o cămașă ponosită peste haina de grof și se ascundea după trunchiul unui stejar rămuros. Și nimic nu se petrecea. Numai robii își zăngăneau lanțurile și gemeau cu durere, în timp ce în grădină cântau printre ramurile copacilor privighetori și în sala cea mare și frumos împodobită a palatului, oaspeții petreceau și se desfătau cu muzicanți din țări îndepărtate, cu băuturi și cu mâncări alese.

— Eu până când am să stau aici? se gândea atunci cuprins de plictiseală feciorul mijlociu. Pesemne că totul n'a fost decât o născocire a paznicului cel chior și nebun! Ia mai bine să mă culc în iarba asta moale din grădină, decât să aștept întâmplări ce nu se vor petrece niciodată.

Și dela o vreme feciorul de grof luase obiceiul să se culce nopțile în iarbă, dormind liniștit până'n zori.

Numai că într'o seară, când abia se culcase mijlociul și se pregătea să se întoarcă pe partea cealaltă în iarbă, aude mai întâi o șoaptă. Un șuer dulce, ca un zvon îndepărtat, învăluie grădina. Privighetorile au tăcut. Ar vrea să se miște mijlociul lui Ianăș, dar picioarele îi sunt parcă legate; ar vrea să vorbească, dar limba îi este fără putere.

Cântecul crește. Fluierașul cheamă. Fluierașul vorbește. Glasuri puternice se ridică din temniță. Pe osândiți îi cheamă fluierașul și ei răspund. Se aud trosnituri de sub zidurile de piatră. Rup lanțurile și desfac zăvoarele osândiții.

Andrii înțelege și de bucurie începe să râdă. Lasă fluierașul dela gură și vraja se rupe.

Țipă paznicul din temniță, cerând ajutor dela osteni.

Sare de jos din iarbă și mijlociul lui Ianăș, încercând să apuce fluierașul din mâna lui Andrii.

Se luptă ei, se luptă vreme îndelungată, până ce Andrii îl trântește la pământ pe fiul de grof. Dar iată sar niște osteni de

pază. Mijlociul apucă o sabie dela un oştean, îl loveşte pe Andrii peste mână, îi smulge fluieraşul şi intră degrabă în palat.

Aci, se găsea în ospeţie prinţul răsăritului. In sala cea mare, la masă'ntinsă, prinţul Ianăş, fiul său cel mic şi ceilalţi oaspeţi ascultau cum cânta din fluier feciorul cel mare — din fluierul răpit lui Andrii.

Vede mijlociul cum se minunează toată lumea de cântecul frăţâne-său mai mare şi începe să-l roadă necazul. Când încetează cântecul, mijlociul face semn că vrea şi el să grăiască :

— Cât am stat de pază la poarta temniţei, spune el, am făurit şi eu un fluier. Cred că-i mai măiestru decât al fratelui meu. Şi am venit să vă cânt. Să cinstesc şi eu pe prinţul răsăritului cu cântarea mea.

— Să auzim! rostesc într'un cuvânt prinţul, groful şi toţi oaspeţii. Să auzim.

Cântă mijlociul şi nu se mai aude nici răsuflarea celor din sală. Intr'atâta este fluierul de maiestru.

Prinţul îşi ia lanţul de aur împodobit cu nestemate dela gât şi îl dă ca răsplată cântăreţului. Oaspeţii închină cupele pline cu vinars. Oştenii trâmbiţaşi ai grofului sună din trâmbiţele lor lungi. Feciorul cel mijlociu se fuduleşte şi ia loc în jâlţ. Când, şchiopătând, cu cheile zdrăngănind la brâu, năvăleşte paznicul cel chior. Se trânteşte la pământ şi sărută ciubota grofului.

— Măria ta, se plânge el, iar a cântat fluierul acela nemaiauzit... Iar...

— Nu te speria, bătrâne! hohoteşte Ianăş. Feciorul meu cel mijlociu şi-a făurit un fluier nou, care-l întrece în măiestrie pe al frăţânelui său mai mare. El a cântat...

— Aşa ar fi, zice paznicul, dacă auzindu-l unii osândiţi nu ar fi rupt şi lanţurile, şi zăvoarele...

Se ridică groful din jâlţ. Izbeşte cu pumnul în masă. Se varsă talgerele cu bucate şi cupele cu vinars.

— Doi feciori am trimis până acum, şi amândoi n'au fost

de nicio ispravă. Să plece acum și al treilea. Și să nu se'ntoarcă până nu dovedește pe făptaș.

Ingenunche feciorul cel mic și-și scoate pălăria împodobită cu pene de vultur.

— N'ai grijă, tată ! spune el fălos. Ce n'au putut face ceilalți doi frați ai mei, voi face eu !...

Işi pune feciorul cel mic peste haină o cămașe ponosită și pleacă să vegheze.

Veghează o zi, veghează două, trei, veghează o săptămână, o lună. Veghează fără odihnă.

In timpul acesta Andrii se îndârjește și mai rău. Nu mai plânge ca prima oară. Nici nu așteaptă să-și vindece rana de sabie și începe lucrul. Măiestrește, măiestrește și izbutește să-și facă un fluier care le'ntrece cu mult pe cele făurite mai înainte.

Işi face fluierașul, și într'o seară se apropie iar de porțile temniței. Incepe să cânte. Feciorul cel mic al grofului rămâne ca și frații săi vrăjit, fără să se mai poată mișca. Numai din temniță se aud osândiții, care sfarmă lanțuri, zăvoare și lăcate. De bucurie râde Andrii. Ia fluierașul dela gură. Şi-atâta e destul ca paznicul, desprins din vraja cântecului, să cheme oștenii de ajutor; iar feciorul cel mic al grofului să se repeadă la el.

Se luptă Andrii cu feciorul cel mic al grofului, se luptă mai mult decât cu ceilalți doi, dar până la urmă tot îl învinge. Ii pune Andrii dușmanului său genunchiul pe piept ; lucru care'nseamnă, după legea luptei drepte, că acel de jos trebue să se socotească învins. Dar sar oștenii de pază, îl răstoarnă pe Andrii. Feciorul cel mic prinde un buzdugan, îl izbește pe argățel în frunte și-i răpește fluierașul. Apoi dă poruncă să-l lege fedeleș în curmeie și să-l aducă în sala de ospețe, la picioarele lui Ianăș.

In sala cea mare erau acum doi oaspeți : prințul de miază-zi și prințul de miază-noapte.

Oștenii aruncă pe Andrii pe lespezi și feciorul cel mic pune ciubota pe el. Cu mâna arată sus fluierașul și zice plin de îngâmfare :

— Iată pe-acel care făcea fluieraşe măiestrite, al căror cântec aţâţa pe osândiţi să rupă lanţuri, zăvoare şi lăcate. Şi cele două fluieraşe dela fraţii mei cei mari sunt făurite tot de argăţelul acesta, de Andrii, şi nu de fraţii mei. Să spună ei, dacă nu-i aşa...

Cei doi feciori mai mari îşi pleacă ruşinaţi capetele. Groful îi fulgeră cu privirea. Vrea să le spună cuvinte de ocară. Dar pe uşă năvăleşte paznicul, smulgându-şi barba cenuşie gata să povestească noile întâmplări din temniţă.

Ianăş îl vede; îi face un semn cu mâna, arătându-i pe făptaş legat la picioarele sale şi-apoi porunceşte măreţ:

— Să fie luat argăţelul Andrii, să fie dus în pădure, legat de un copac şi lăsat să-l mănânce fiarele sălbatice. Aşa să plătească pentrucă a cutezat să-şi facă fluiere măiestre şi cu viersul lor să îndemne pe robi să se răzvrătească.

Oştenii şi paznicul împlinesc porunca în râsul celor de faţă. Iar groful, luându-şi feciorul cel mic, îi cere să desfete cu fluieraşul lui Andrii pe cei doi oaspeţi de seamă: prinţul de miazăzi şi prinţul de miază-noapte. Feciorul cântă şi, după cântec, prinţii îl răsplătesc pe cântăreţ, unul cu o podoabă pentru pălărie, celălalt cu o pafta pentru brâu.

Petrecerea era încă în toi, când Andrii s'a trezit din amorţeala în care căzuse după lovitura de buzdugan.

S'a trezit şi se vede legat de un copac, pradă fiarelor sălbatice. In pădure se zăresc sticlind ochii lupilor, se aude mormăitul urşilor. Andrii îşi simte moartea aproape.

Ştie Andrii că îl vor sfâşia fiarele şi pentrucă nu mai are fluieraşul începe să cânte din gură. Atât cântă argăţelul de duios, că se moaie şi inima fiarelor. Se apropie lupii de Andrii şi îi rod legăturile; vin lângă el şi urşii de rup cu labele curmeiele. E liber acum flăcăul şi merge cântând prin pădure, urmat de fiare. La marginea pădurii e coliba lui moş bătrân — baciul dela stână. Intră în colibă Andrii şi povesteşte moşneagului câte le-a pătimit: cum a cântat întâia oară şi au rupt osândiţii

din lanţuri ; a cântat a doua oară şi au spart zăvoare ; a cântat şi a treia oară şi au sfărâmat lăcate. Dar s-a bucurat, a râs şi, luând fluierul dela gură, s'a risipit vraja cântecului. Şi a fost învins.

Ascultă baciul în tăcere povestea. Ascultă o vreme şi spune :

— Nu trebue să te bucuri, flăcăule, nicicând înainte de biruinţă deplină... Oşteanul mai întâi risipeşte cu totul duşmanul şi pe urmă lasă arma la hodină.

Inţelege Andrii tâlcul vorbelor moşneagului, numai că le înţelege prea târziu.

Se scoală baciul de pe laviţa pe care sta. Ia dintr'un colţ o bardă, dintr'altul un toiag. Mai ia şi un cojoc întors, ciobănesc, umple o straiţă — o traistă de lână aspră de oaie — cu merinde pentru drum şi le dă pe toate băiatului.

— Iată, acestea ţi le dau pentru drum. Mergi în lume şi caută-ţi alt noroc. Cu viersul tău îl vei afla.

— Norocul meu, zice băiatul, îl voi găsi numai dacă-mi voi putea făuri un alt fluieraş, un fluieraş pe care să nu mai mi-l poată lua nimeni, cu care să răzvrătesc robii care, rupându-şi lanţuri, zăvoare şi lăcate, să nimicească puterea grofului şi a celorlalţi asemenea lui.

S'a luminat chipul moşneagului.

— Atât am vrut s'aud ! rosteşte el. Uite, e un loc pe lume, unde-ţi vei putea făuri un fluieraş, din care dac'ai să cânţi, o să se-audă peste munţi, păduri, ape şi cetăţi. E locul acela tocmai sus, unde-i izvorul Someşului. Niciun om n'a pătruns încă până colo. E drumul greu. Pădurea-i deasă ca un zid. Numai pe Someş în sus, de poţi pluti. Şi trebue să treci de o cădere cumplită de ape, de cumpăna ploilor şi a zăpezilor.

— Trec peste orice piedică ! îl încredinţează Andrii pe moşneag. Numai să-mi pot face fluieraşul...

— Sus, acolo, urmează bătrânul, este un copac ce nu are pereche pe lume. Copacul are rădăcini, trunchi şi frunze numai şi numai de argint. Este copacul zânelor. Din el să-ţi faci tu fluieraşul. Şi-apoi să cânţi ! Dacă vei izbuti să faci fluie-

rașul, zânele îți vor da pace, dar dacă nu vei izbuti, te vor azvârli în jos pe apa Someșului.

Mulțumește iară Andrii lui moș bătrân — baciul dela oi pentru sfat; ia barda, toiagul, cojocul și traista cu merinde; și pleacă.

Ajunge la țărmul Someșului și se apucă să-și cioplească din trunchiuri de brad o plută. Iși cioplește și două țăpoaie. Puse pluta pe apă și începe să o împingă în susul râului, proptind țăpoaiele de fund și de pietrele din mal.

Greu e de plutit în sus pe Someș. Greu. Da' mare e dorința lui Andrii să biruie totul în cale. Plutește, plutește fără oprire; plutește tot mai greu, până ce ajunge la căderea de ape. De sus, de pe stâncile înalte, apa cade în șuvoaie grele și reci ca gheața. Abia se zăresc sus de tot stâncile de pe care cade apa ce-ar fi zdrobit pe-oricine ce s'ar fi avântat sub șuvoiul său.

Ocolește flăcăul locul unde cade șuvoiul de apă și începe să-și sape în stâncă trepte, lovind cu barda în piatră.

Își face trepte, se urcă; își împletește curmeie din coajă de copaci și face o frânghie; de frânghie leagă pluta și o trage în sus, până ce ajunge pe firul apei.

Incepe să plutească mai departe proptind din greu țăpoaiele. Plutește ce plutește și deodată vede că începe să plouă. De ce merge mai în susul apei, de-aceea plouă mai cu putere. Pasămi-te, ajunsese la cumpăna ploilor.

Aci, cădea din văzduh ploaia atât de repede și atât de multă, încât pe acela care-l prindea, îl reteza în bucăți-bucățele, ca niște cuțite.

Andrii vede primejdia. Se oprește locului. Taie copaci. Ii cioplește, muncește îndelung și își face deasupra plutei o căsoaie cu acoperiș și cu șanț, pe care se scurge apa și ploaia nu îl vatămă cu nimica.

Așa trece el de cumpăna ploilor și plutește mai departe.

Tot mai greu, mai greu plutește Andrii. Ba încă, dela o vreme, pe apă încep să vină bucăți de gheață; întâi mai mici,

pe urmă mai mari ; până ce apa îngheață cu totul. Incepe şi un frig, un viscol, cum nu mai văzuse niciodată Andrii, pe la poalele munţilor.

Aci era cumpăna zăpezilor.

Ce să facă ? Se învăleşte în cojocul dela baci. Pune mâna pe toporişcă şi face nişte tălpici de sanie plutei. Impinge cu ţăpoaiele sania şi porneşte mai departe. După ce trecu cu bine şi cumpăna zăpezilor, vremea cea urîtă se muie și apa începu din nou să fie limpede. Andrii dă jos căsoaia, scoate tălpicile ; şi face iar sania plută. Apoi pluteşte tot înainte, încet, încet, dar fără să se oprească.

De când plecase trecuseră săptămâni — ba luni și luni de zile. Şi sus, la izvorul Someşului, nu mai ajungea. Când, dintr'odată aude un ciripit de păsărele și un fluierat vesel. Sunt sturzii, fluieraşii munţilor, care se veselesc, pentrucă vine primăvara.

Mai pluteşte Andrii, da nu prea mult ; şi în faţa lui răsare copacul zânelor, cu totul şi totul de argint, drept și falnic, copac fără soţ pe lume, cu rădăcinile vârîte în izvorul Someşului şi cu coroana tocmai în înaltul cerului.

Andrii rămâne multă vreme în nemişcare, pentrucă nu mai văzuse aşa ceva. Pe aici nu călcase încă piciorul omului şi nici animalele şi păsările nu cunoşteau pe oameni.

Răsărea soarele şi poleise totul în jur. Pentru întâia oară de când e pe lume, băiatul răsuflă mulţumit. Numai că multă vreme nu are de pierdut. Ştie prea bine pentru ce a venit. Cu toporişca taie ramuri potrivit de groase ; începe să le scobească. Scobeşte una, scobeşte două, scobeşte trei, scobeşte nouăzeci şi trei.

Multe crenguţe de argint plutesc în jos pe apa limpede a Someşului ; multe, multe fluieraşe îşi făcu flăcăul. Trecu un an, ba și mai mulţi poate, — că nu sta nimeni să măsoare timpul.

Munceşte din greu Andrii. Noaptea îi apar în vis zânele şi îl întreabă :

— Mai ai mult de lucru, flăcăule, până să termini de făurit fluieraşul? Dacă nu vei izbuti să-l faci până'n cea dintâi noapte cu lună plină, te-om azvârli în jos pe Someş; şi-ai să pieri!

In somn le răspunde Andrii:

— Mai am de lucru... Am... Că fluieraşul pe care îl voi face n'are să aibă soţ pe lume, ca şi copacul de argint din care e făcut. Mai aşteptaţi. In curând va fi gata... Şi iar munceşte. Da' fluieraş cum doreşte el nu poate dintr'odată face. Şi, până în noaptea cea dintâi cu lună plină, mult nu mai este. Munceşte. Măiestreşte. In cele din urmă izbuteşte. Fluieraşul este gata. Este cum l-a dorit, din argint alb şi strălucitor. Are un sunet, care poate închipui tot ce se află pe pământ. In viersul fluieraşului se poate cuprinde totul: dela mişcarea aproape neştiută a ierbii care creşte, până la viscolele iernii şi până la glasurile de veselie sau de durere ale oamenilor.

Şi începe Andrii să cânte!

Sălbăticiunile din pădure aud viersul fluierului; şi una câte una se apropie de băiat. Vântul suflă încet şi pe aripile sale nevăzute poartă cântecul — cântec de mâhnire şi de revoltă împotriva grofului Ianăş şi a tuturor boierilor. Sturzii duc şi ei în vale vestea despre melodia fermecată a fluieraşului. Iar moş bătrânul — baciul dela oi ce cunoaşte graiul sturzilor, aude vestea şi o spune mai departe slugilor grofului Ianăş. De-aici zboară cu iuţeala fulgerului în întreaga împărăţie.

Se făliseră grozav până acum, feciorii grofului Ianăş, cu fluieraşele făcute de Andrii. Cântaseră cu ele chiar şi la curtea împăratului, minunând pe toţi.

Da' iată, se aude că argăţelul lor, Andrii, păzitorul gâştelor, a făurit un fluier din copacul de argint al zânelor dela izvorul Someşului. Nimeni nu mai are pe pământ un asemenea fluier.

Intr'adevăr. In serile liniştite, când sufla vântul încetinel, pe aripile lui vine cântecul fermecat al fluieraşului lui Andrii.

Melodia lui ciudată înfioară inimile oamenilor asupriți, îl face pe grof să se cutremure de-o tainică amenințare.

Peste tot, la curțile domnilor mari, ale grofilor, și până la curtea împăratului, nu se mai vorbește decât de fluierul lui Andrii.

Feciorii grofului sunt nebuni de ură împotriva fostului lor argățel. Ca un fum li se risipește toată faima pe care și-o făcuseră cu fluierele smulse mai înainte lui Andrii. Și nu mai au liniște feciorii lui Ianăș. Nu au altă dorință decât să pună mâna pe fluierul acesta fără asemănare pe pământ.

Intr'o bună zi, feciorul cel mare se înfățișă grofului și îl rugă :

— Lasă-mă, tată, să-mi spăl rușinea, că l-am avut în mână pe Andrii și nu l-am făcut să piară. Acuma cântecul fostului nostru argățel vine pe aripile vântului. Ațâță pe osândiți și seamănă răzmeriță între supuși. Pentru asta, vreau să plec pe Someș în sus, să-i smulg lui Andrii fluierașul de argint și lui să-i iau viața.

Ii place lui Ianăș planul feciorului său și se veselește. Işi freacă mâinile de mulțumire și dă poruncă să se pregătească o plută bună pentru feciorul cel mare. Ii mai dă trei oameni de credință, cu armele cuvenite și după ce îl însoți până la malul apei îi lăsă să se urce pe plută și să pornească pe Someș în sus.

Plutesc cei patru călători, plutesc până ce ajung la căderea de ape.

Vede feciorul cel mare șuvoiul cel greu și rece ca gheața, se'nspăimântă ; și înfruntând din nou rușinea în fața tătânesău, hotărî să facă iute calea'ntoarsă.

Mai trece un timp. Nu mai este acum slujitor care să nu asculte pe înserat, când suflă vântul din spre înălțimi, cântecele lui Andrii. Vântul suflă și pe aripile lui aduce sunetele argintii ale fluierașului.

— Nu mai e mult, spun supușii lui Ianăș, și va tre-

bui să ne răsculăm. Să desfacem temniţa, iar pe grof şi pe feciorii săi să-i nimicim.

Ingrijorare mare domneşte în palat. Ingrijorare domneşte şi în alte palate de grofi. Da'ntr'o zi, îşi face curaj feciorul cel mijlociu.

— Lasă-mă, tată, să-mi spăl ruşinea, că l-am avut în mână pe Andrii şi nu l-am făcut să piară! zice şi el, înfăţişându-se lui Ianăş. Să-mi dai numai o seamă de oameni de credinţă, care să mă însoţească; să-mi dai şi meşteri pricepuţi care să mă ajute să trec greutăţile drumului.

Ii pregăteşte groful, feciorului cel mijlociu, toate după cum i le ceruse. Ii dă şi şapte oameni, în afară de meşteri pricepuţi; şi cu toţii pornesc cu plutele în sus pe Someş.

Ajung la căderea de ape, şi meşterii clădesc scări de lemn pe marginile şuvoiului, de se urcă slugile grofului. Numai aşa pot să treacă mai departe. Şi iarăşi plutesc în sus pe Someş, până ce ajung la cumpăna ploilor.

Se înspăimântă aci feciorul mijlociu de ploile cele fără oprire şi hotărăşte ca, înfruntând ruşinea în faţa tătâne-său, ca şi fratele său mai mare, să plece înapoi la curte.

Plouat vine înapoi feciorul de grof; plouaţi vin şi soţii săi. De necaz, Ianăş se încuie în palat şi multă vreme nu mai vru să vadă pe nimeni.

Şi iară trece vremea, trece iute, dar tot mai tulburată. Cântecele lui Andrii tulbură pe oamenii săraci. Slugile lui Ianăş îşi iau arme şi fug în păduri. Este primejdie mare la curtea grofului. Primejdie încă nemaicunoscută.

— De ce nu am eu feciori îndrăzneţi? rosteşte adesea groful. Sau de ce nu mai sunt eu tânăr ca ei? Doi s'au dus să-l răpună pe Andrii şi amândoi s'au întors tot cu ruşine...

Feciorul cel mic aude vorbele acestea şi într'o bună zi îşi luă inima'n dinţi, se înfăţişă tatălui său şi îl rugă să-l lase să plece. Dar îi ceru să-i dea meşteri, care să-l ajute să treacă prin cumpăna ploilor; şi mulţi, cât mai mulţi oameni de credinţă,

care să-l însoţească până ce va izbuti să smulgă fluieraşul fermecat lui Andrii. Iar pe Andrii să-l taie în bucăţele şi să-l arunce hrană peştilor din Someş.

Implineşte Ianăş toate voile feciorului său cel mic.

Pleacă și el.

Mulţi vin acum împotriva lui Andrii; mulţi şi însoţiţi de meșteri. După ce trec de căderea de ape, pornesc şi spre cumpăna ploilor. Meşterii fac nişte streşini de lemn, ca să ocrotească pe drumeţi de puterea cea cumplită a ploii. Apoi plutesc pe cât este cu putinţă de repede şi izbutesc să treacă.

După cale îndelungată, iacătă şi cumpăna zăpezilor.

— Aici nu mai avem ce face! murmură meşterii, care nu voiau să mai slujească pe feciorul cel mic împotriva lui Andrii. Nu mai avem ce face şi trebue să ne întoarcem la casele noastre, ca să nu pierim prin locurile acestea.

Feciorul cel mic al lui Ianăş se înspăimântă şi fără să mai ţină seama de ruşinea de a se înfăţişa tătâne-său la palat, hotărî să facă în grabă drumul înapoi.

Negru de supărare este acum la obraz groful cel mândru. Nimica nu izbândesc feciorii săi. Şi'n vremea aceasta, vara trece'n ţinutul Someşului şi se apropie toamna. Frunzele începuseră să se îngălbenească şi să cadă. Iar vântul zburdalnic suflă tot mai adesea, ocoleşte cotloanele munţilor, străbate în văi şi'n satele sărace, urcă pe culmi, ajunge şi'n târguri. Şi vântul aduce din ce în ce mai tare cântecele de durere şi răzbunare ale lui Andrii. La curtea împăratului, prin palatele grofilor şi ale domnilor, îngrijorarea este tot mai mare. Cântecele pe care le aduce vântul aţâţă pe slujitori să nu mai asculte poruncile stăpânilor. Cântecele se aud, şi viscolul răzvrătirii bate tot mai puternic, tot mai puternic.

Groful Ianăş hotărăşte atunci, ca el însuşi să plece şi să-l piardă pe fostul argăţel. Iar fluieraşul să-l sfărâme şi să-l arunce în jos pe Someş.

Işi ia deci groful slujitori — o armată întreagă. Işi ia şi

meşteri pricepuţi, care să-l treacă prin toate greutăţile. Şi, împreună cu cei trei feciori ai săi, plecă la drum.

Pornesc. Ajung la căderea de ape şi meşterii iscusiţi îi ajută să treacă. Trec și de cumpăna ploilor. Ajung şi la cumpăna zăpezilor. Meşterii fac sănii. Slugile se înhamă la ele. Scot vestmintele călduroase şi îmbracă pe grof și pe feciorii săi. Și iacătă-i trecuţi și de primejdia aceasta, ajunși iară la apele limpezi din apropiere de izvor.

Sunt istoviţi, dar ura grofului și a feciorilor săi îi mână înainte. Căci vântul le aduce întruna cântecele lui Andrii și le poartă înainte, spre vale, în satele și cetăţile pline de săraci şi urgisiţi.

Plutesc, plutesc până ce râul ajunge atât de mic, că trebue să umble cu piciorul. Nu trece mult și în calea lor se înalţă copacul zânelor, cel cu totul și cu totul din argint; care își avea rădăcinile în izvorul Someşului și fruntea în mijlocul norilor. La poalele copacului doarme Andrii, care se făcuse acum un flăcău frumos, înalt şi drept ca un brad, cu plete negre și ochi scânteietori.

Lângă el ţine fluierașul de argint.

— Staţi! poruncește groful. Pregătiţi curmeiele ca să-l legăm. Il vom lua cu noi în vale, îl vom judeca și în râsul oamenilor îl vom arunca pe Someș în jos, împreună cu fluieraşul lui.

— Il legăm noi, tată! se reped într'un glas cei trei feciori.

— Bun! se învoiește Ianăș. Legaţi-l. Da' vedeţi să nu-l scăpaţi.

Din copaci, sturzii aud sfatul duşmănos al lui Ianăş cu feciorii săi. Incep să fluiere și să ciripească.

— Phii! Phi! Phi!... Cip-cirip! fluieră sturzii. Scoală-te, Andrii, că au venit să te răpună!

Doarme greu Andrii. Mai au numai câţiva pași feciorii grofului. Sturzii încep să-l ciupească pe flăcău. El tot nu se trezeşte. Aduc atunci în ciocuri apă şi-l stropesc. Băiatul se deş-

teaptă. Da' tot în clipa aceea se năpustesc peste el cei trei feciori de grof. Cel mare îi cuprinde mâinile, cel mijlociu picioarele și cel mic capul. Scot curmeiele și încep să-l lege.

Cum era culcat la pământ, Andrii nu poate să facă alta decât să se răsucească. Și cu gura prinde căpătâiul fluierașului.

Sună odată și se auziră parcă trâmbițe. Mai sună odată, și glasul fluierului fu atât de puternic, că pădurea se cutremură, munții se clătinară și apa Someșului își ieși din matcă. Sună și-a treia oară — și groful Ianăș, feciorii săi și toți oștenii, înzăuați și grei de arme, căzură jos de spaimă. Andrii se ridică, se încordă și rupse curmeiele. Este iar liber.

În timpul acesta la curțile lui Ianăș se întâmplase mare tulburare. De îndată ce se pornise groful, feciorii și oștirea în sus, ca să-l răpună pe Andrii, începuse răzmeriță.

Cântecele flăcăului chemau pe robi să-și rupă lanțurile. Paznicul cel chior nu mai avea nicio putere.

Lanțurile, zăvoarele și lăcatele fuseseră rupte. Săracii, slugile și robii luaseră arme.

Erau mulți, ca frunza și iarba.

— Au plecat groful, feciorii săi și oștenii cu arme împotriva cântecului! spuneau ei. Au plecat ca să ucidă pe cel care ne cheamă la luptă. Să mergem noi să-l scăpăm. Să mergem noi împotriva grofului!...

Cu topoare și cu coase pornesc săracii. Pe malul Someșului merg. Cu topoarele fac potecă între copaci și cu coasele netezesc drumul.

Drumul este greu. Tot mai greu. Dar ce poate sta în calea mulțimii îndârjite? Trec și de cumpăna ploilor. Trec și de cumpăna zăpezilor. Ajung din urmă oastea grofului.

Deodată se aude sunetul puternic al fluierului.

— E Andrii care ne cheamă! spun ei. Să ne grăbim.

Pe munte, în fața copacului de argint, groful își venise în fire.

— Ridicaţi armele! porunceşte el oştenilor. Şi tu, Andrii, să-mi dai fluieraşul pe care-l ai în mână.

În ochii lui Andrii scapără ca într'un pârjol mare scânteile răzbunării. Privirea lui îi arde şi îi străpunge pe grof şi pe feciorii lui, ca nişte săgeţi. Cântecul lui îi face să se cutremure de groază. Din fluier, ca şi din ochii lui Andrii, ies parcă şuvoaie de foc. În cântecul său răsună zăngănitul lanţurilor din palatul grofului şi gemetele osândiţilor, plânsul mamelor care-şi nasc copiii în temniţa de piatră, deasupra cărora, în camere împodobite, dănţuiesc şi se desfată grofii şi oaspeţii lor.

Nu mai pot îndura privirea şi cântecul lui Andrii, nici groful, nici feciorii săi. Şi'n vremea aceasta se apropie mai tare, tot mai tare, oastea cea mare de robi, slugi şi săraci.

Au îngheţat de teamă groful şi feciorii săi. Nu mai au decât o nădejde: oştenii.

Ianăş face semn de bătălie oamenilor săi; semn ca să se lupte cu mulţimea de răzvrătiţi.

— Sunt desculţi şi n-au arme! strigă el. Nu mă lăsaţi, oşteni, şi în aur vă voi îmbrăca, cu aur vă voi răsplăti.

— Fluieraş, fluieraş, spune şi Andrii, cântă tu tot ce oamenii aceştia simt împotriva grofului, dar nu pot să rostească. Invaţă-i tu ce trebue să facă!

Fluieraşul cântă. Cântecul se face furtunos. Şi robii năvălesc în frunte cu Andrii. Năvălesc peste oastea grofului. In aşchii se sfărâmă oastea cea făloasă. Fuge oastea grofului. Fuge — şi-şi lasă stăpânii.

Se roagă stăpânii cei cruzi de milă. Zadarnic se roagă de milă.

Prind săracii pe grof şi pe feciorii săi, îi leagă fedeleş şi, după cuvântul lui Andrii, îi suie pe-o plută. Pun pluta pe apă şi îi dau drumul. Pleacă pluta la vale pe Someş. Şi s'a dus, cine ştie unde s'o fi dus! Niciunul nu s'a mai întors ca să povestească!

A rămas palatul grofului de izbelişte. Pietrele s'au risipit. Vântul le-a ros și le-a acoperit cu pământ. Timpul a trecut cu roata peste locurile acelea părăsite; a schimbat palatul cel vestit într'o movilă de piatră, curţile cele mândre într'o poiană.

Iară Andrii, — despre Andrii se povesteşte că a plecat în lume cu fluieraşul lui de-argint, cântând peste tot locul cântece despre dreptate. Ba unii spun c'ar mai trăi și astăzi — nu se ştie unde. Și cântecele lui se-aud, le poartă vântul pe aripi, când bate primăvara mai ales, din răsărit către asfinţit. Aşa se spune... Așa se povestește...

SEARA A PATRA

FRAȚII CRIȘ

Neșterse rămân faptele celor viteji și îndrăzneți. Neuitate rămân numele lor.

Și-i adevărat. Căci nu este bătrân, din ținutul munților, care să nu cunoască povestea fraților Criș.

Ei au trăit de mult. Cine știe pe când or fi trăit!

Intr'o colibă de brad locuiau, împreună cu mama lor — văduva Criș — acolo sus de tot, în creierii munților; acolo, unde

vârfurile ascuţite ale stâncilor sfâşie puful alb al norilor celor veşnic călători.

Acolo locuiau ei, muncind din greu ca să-şi poată agonisi hrana şi îmbrăcămintea pentru tuspatru; dar trăind numai în cinste şi cu dreptate — aşa cum îşi învăţa văduva în fiecare zi feciorii.

Şi unul mai viteaz ca celălalt erau feciorii văduvei Criş. Pe cel dintâi îl chema Alb; şi asta pentrucă pieliţa obrazului său era netedă şi albă ca zăpada când cade pentru întâia oară, la începutul iernii, pe creştetele munţilor. Al doilea purta numele de Negru. Obrazul său era oacheş şi ochii întunecaţi ca noaptea când cerul este acoperit de nori. Iar cel de-al treilea se numea Repede; şi asta pentrucă firea lui era furtunoasă cum sunt zilele din mijlocul iernii, când viscolele răstoarnă trunchiurile uriaşe ale brazilor şi le azvârle la vale ca pe nişte fire uşoare de paie.

Meşteşugul lor era vânătoarea. Dimineaţa îşi luau tustrei arcurile cu săgeţi pe spinare, o bărdiţă la şerpar şi o tolbă pe spinare, ca să aibă în ce pune ori agăţa vânatul. Plecau apoi fiecare pe alt drum. Colindau codrii deşi ca peria, se luptau cu fiarele şi pe înserat se întorceau la colibă. In vale, la câmpie, nu se coborau decât arareori, ca să schimbe niscai blănuri de fiare, cu bucate ce se fac acolo, grâu pentru pâine sau mei pentru mămăligă.

Erau oameni ai munţilor, semeţi şi puternici. Işi iubeau viaţa lor aspră de munteni. Ba încă, trăind numai prin codri şi pe stânci, învăţaseră cu vremea limba sălbăticiunilor: Repede — mai mult pe-a lupilor, Negru — pe-a urşilor, iar Alb — pe-a căprioarelor.

Aşa îşi duceau ei zilele şi adesea spuneau că niciodată nu şi-ar schimba viaţa lor de munteni, oricât belşug s'ar găsi acolo pe vale.

Aşa spuneau... Dar iată că dela o vreme feciorii începură

să aibă altfel de deprinderi. Şi cel dintâi, Alb, a fost acel care a făcut schimbarea.

Se coborîse odată cu o legătură din piei de mistreţ, să le dea pe bucate. Acolo, în câmpie, se oprise la o fântână din care o fată scotea apă cu găleata. I-a cerut flăcăul să bea. Fata a ridicat găleata şi l-a îmbiat. Iar Alb, Alb a simţit că i se pierde răsuflarea.

Avea şi fata pieliţa obrazului albă ca a lui. Dar coadele de păr subţire ca mătasea îi erau negre ca ale fratelui său, Negru. Şi ochii îi avea scânteietori ca ai lui Repede. Trupul, îmbrăcat în cămaşă subţire din pânză de in, îi era mlădios ca o creangă de mesteacăn; iar glasul, când a rostit: „Ia de bea, voinicel!", a răsunat mai dulce decât coardele subţiri ale ceterei şi decât cântecul privighetorilor. Cu mâinile îi întindea vasul plin ochi cu apă rece. Alb a sorbit din apă, şi nu ştia ce e cu el. A mulţumit fetei. Şi a plecat mai departe. Numai gândul i-a rămas acolo, la fântâna umbrită, sub mesteceni, lângă o căsuţă mică şi albă.

A plecat Alb, dar s'a întors. S'a întors odată şi-apoi mereu. A început să se coboare tot mai des pe vale, la fata cu ochi negri şi cu părul ca mătasea, care-l vrăjise.

O iubea. Şi fata — fata lui Novac, voinicul, spaima boierilor şi-a celor răi din toată câmpia — îl prinsese şi ea drag.

Fraţii lui Alb s'au luat de gânduri. Flăcăul slăbea văzând cu ochii, şi atuncea când vorbea, rostea lucruri ciudate. Inainte se mândrea, spunând că nu va părăsi niciodată ţinutul măreţ al munţilor. Acum se arăta deodată dornic să se statornicească în câmpie.

Li se părea fără înţeles fraţilor lui Alb că frăţânele cel mare, în loc să se ducă la vânătoare, pleacă întruna spre câmpie şi acolo întârzie din ce în ce mai mult.

— Ce să fie? şi-au spus ei. Mai bine să-i luăm urma când pleacă. Să vedem. N'o fi vrăjit? Să vedem!

Aşa au şi făcut.

In dimineaţa cealaltă, Alb îşi aruncă ţundra pe umeri şi porni la drum. Nu avea flăcăul cu el nici arcul, semn că nu mergea la vânat; nu avea nici blănuri să le schimbe, ca să ia pe ele bucate.

Fraţii, ceilalţi doi, îşi făcură semn şi se luară după el. Mergea Alb fără grijă. Mergeau fraţii lui pe urme, ca vulpea după vânat.

Jos în câmpie a ajuns, s'a oprit la fântână. Şi curând a venit fata. Au văzut-o Negru şi Repede pe Florica. Aşa o chema pe fata viteazului Novac. Au văzut-o, pe loc le-a căzut şi lor dragă.

Din ziua aceea au început să se coboare din munte la câmpie laolaltă. Se coborau toţi fraţii la fântâna din câmpie. Că la toţi le era dragă şi fiecare dintre ei ar fi vrut-o de nevastă.

Mama lor, văduva Criş, văzuse că s'a întâmplat ceva cu copiii ei. Toată ziua la câmpie şi vânatul îl lăsau în rostul său. Veneau câteodată zile când nu aveau ce pune pe masă. Niciunul dintre fraţi nu se îndura să se mai ducă la vânătoare; se adunau la fântână, în jurul fetii lui Novac.

Da' care copil îşi poate ascunde până la urmă taina inimii sub ochii îngrijaţi ai mamii? A aflat curând văduva lui Criş taina şi le-a spus:

— Iată, dragii mamii, ce vă învăţ eu să faceţi...

— Spune, mamă! au rostit flăcăii, toţi într'un glas.

— Mai întâi, vreau să ştiu — ţineţi voi unul la altul?

— Ca la ochii din cap, mamă!

— Bun. Atâta vream să ştiu: dacă dragostea pentru Florica nu v'a stricat dragostea frăţească dintre voi!... Şi-acuma să vă spun. Aici numai Florica trebue să hotărască. Voi sunteţi toţi voinici şi frumoşi. Da' ea numai pe unul îl poate iubi şi pe acela să-l ia de bărbat. Iar ceilalţi să-i fiţi fraţi!

— Ne-ai învăţat bine, mamă! au grăit flăcăii. Bine ne-ai învăţat. Noi nu ştiam ce să facem. Din pricina asta nici n'am mai fost pe vale. Voiam să hotărîm... Da' tu ne-ai învăţat bine.

Chiar mâine'n zori vom pleca spre câmpie şi o vom întreba pe Florica... Să ne spună ea pe cine-l are mai drag dintre noi? Care i-o fi mai drag, acela să-i fie soţ. Ceilalţi îi vom rămâne fraţi buni şi o vom iubi ca pe o soră...

Abia aşteptară flăcăii să se lumineze de ziuă. Se spălară cu apă rece din izvoraşul care curgea susurând pe lângă pereţii colibei lor. Işi puseră toporişti la brâu, ceva merinde în straiţe şi plecară.

Merseră din zori şi până spre amiază. Merseră cale îndelungată. Şi iată că, în depărtare, începe să se vadă câmpia. Numai că tot dintr'acolo vin — aduse de vânt — trâmbe de fum înecăcios. Se văd trâmbe de fum şi case aprinse. Ce-i cu casele aprinse? Grăbesc pasul flăcăii, cu inimile strânse de teamă. Ce să fie?

Tot dintr'acolo, vântul aduce strigăte înăbuşite. Ce fel de strigăte sunt acelea? Grăbesc pasul flăcăii. Şi în calea lor întâlnesc o femeie cu un copil la sân. E despletită, cu hainele sfâşiate, pierită de foame şi de spaimă. Dau flăcăii din merindele lor femeii. Ii dau şi apă să bea. Şi ea le povesteşte:

— ...Peste câmpie au năvălit nişte uriaşi, Trei uriaşi cumpliţi. Au mai venit şi altădată uriaşii aceştia. Au venit când răsărea luna plină. Dar atunci era Novac... I-a înfrânt viteazul Novac!...

— Şi-acum n'a mai fost Novac? se miră flăcăii.

— Nu. Novac se veselea. Fata lui, Florica, tocmai îl vestise că se va'nsoţi cu unul din feciorii văduvei Criş, ce locuieşte în creierii munţilor. Novac s'a bucurat că va avea lângă el un braţ de voinic tânăr, alături de care să lupte împotriva uriaşilor, şi care să-i ia locul când o îmbătrâni. De bucurie, a uitat că este în noaptea aceea lună plină. A băut şi un ciubăr de vin, sau poate două... S'a veselit peste măsură Novac. Şi au venit uriaşii pe când dormea şi l-au tăiat. Casa i-au ars-o. Şi pe Florica au luat-o în robie.

Aud cuvintele acestea feciorii văduvei Criş. Şi cuvintele le

străpung inimile, ca tăişurile cuţitelor; îi ard ca focul. Cu toporul să-i fi tăiat, sau cu focul să-i fi ars şi sânge n'ar fi curs din vinele lor. Atât erau de îndureraţi şi atât amar aveau în inimile lor cei trei fraţi.

Vin copii şi vin bătrâni dela câmpie. Au încins uriaşii în vâlvătaia focului case, vite şi pătule. Au pierit bucatele, au secat izvoarele. Povestesc cu durere bătrânii:

— Prin farmece vrăjitoreşti au luat uriaşii mana holdelor, a vitelor şi-a oilor. S'a dus roada şi hrana pentru totdeauna. Au scormonit prin vrăji şi tainiţele pământului. I-au luat pământului avuţiile şi le-au zăvorît în împărăţia lor, în trei munţi de piatră. Intr'un munte au ascuns aurul, într'altul — fierul şi într'altul — arama. Munţii i-au zăvorît sub nişte lăcate atât de mari, că nicio putere omenească nu le mai poate sfărma.

— Tăceţi, bătrânilor, tăceţi! Nu mai povestiţi! spun fraţii, zdrobiţi de durere. Ori mai bine, sfătuiţi-ne ce să facem? Şi cum să v'ajutăm?

— Nu mai e nimic de făcut! murmură cu glasuri stinse bătrânii. Câmpia e a uriaşilor. Şi a lor va rămâne. Avuţiile de aur, fier şi aramă din tainiţele pământului sunt zăvorîte în munţii de piatră, sub lăcatele cele mari. Şi numai nişte flăcăi, curaţi la inimi şi voinici la trup, care-ar răpune pe uriaşi, ar putea apoi cu topoare vrăjite să spargă lăcatele. Dar feciorii aceia care-ar sfărma lăcatele s'ar preface pe loc în ape curgătoare. Şi unde sunt feciorii, care singuri, de bună voie, şi-ar risipi tinereţea, şi pentru binele oamenilor s'ar preface în ape curgătoare? Unde? Ba astfel de feciori, care să poată înfrânge pe uriaşi, nici nu ştim să fie pe lume. Novac era bătrân. Da' numai el putea ca să se lupte cu uriaşii. El, numai el. Şi noi plecăm acolo sus în munţi. Acolo vom rămâne...

— Acolo vom rămâne! Ne vom face sate noi şi acolo vom rămâne! suspinau fugarii şi priveau cu jale spre câmpie şi spre satele arse.

Tot mai mulţi, tot mai mulţi erau fugari. Şi tot mai negre de fumul vetrelor arse erau feţele lor.

— Noi ce vom face? zise Alb.

— Vom pleca s'o scăpăm din ghiarele uriaşilor pe Florica! răspunseră într'un glas ceilalţi doi. Şi să ne luptăm cu uriaşii!

— Aşa m'am gândit şi eu. Să lăsăm deci durerea la o parte şi să plecăm la luptă! spuse Alb.

Grăind aceste cuvinte, cei trei fraţi arătară câmpenilor calea către ascunzişurile din munte; şi ei plecară înainte spre vale.

De ce mergeau, de aceea întâlneau mai mulţi oameni care fugeau în sus, ca să se ascundă de pustiirea uriaşilor. Oamenii le povesteau iară, cum l-au tăiat uriaşii pe Novac prin somn şi cum s'a luptat Florica atunci când au luat-o în robie. Da' ce putea să facă ea, o sărmană fată, împotriva unei asemenea puteri ca aceea a uriaşilor?

Ajunseră flăcăii în câmpie. In calea lor nu erau decât pârjol, lacrămi şi durere. Casele erau arse scrum, fântânile nu mai dădeau apă, vitele nu mai aveau hrană, holdele erau seci şi oamenii mureau de foame şi de sete. In zare se vedea cerul purpuriu, din pricină că ardeau pădurile.

Către zarea aceea înroşită de foc merseră, tot merseră înainte cei trei flăcăi; pentrucă ei ştiau că într'acolo s'au dus uriaşii. Merseră, merseră şi iacătă că dela o vreme nu se mai zăriră focurile; ba începură să se vadă case încă nearse şi oameni teferi. Numai că oamenii aceştia erau plini de spaimă. Ei povesteau precum că uriaşii s'au dus în munţii lor, acolo unde ascund bogăţiile oamenilor. Mulţumiţi de atâtea câte-au săvârşit, ei petrec câteva zile; apoi se culcă şi dorm, până când este iară lună plină. Atunci pornesc din nou şi pustiesc totul în cale.

Acum uriaşii sunt în împărăţia lor şi petrec. Până aici se aud răcnetele şi chiotele lor. Până aici se aud săriturile lor, joaca lor care cutremură pământul.

Şi într'adevăr, de departe se auzeau chiotele uriaşilor ; întocmai ca atunci când se apropie o ploaie mare în miezul verii şi când tunetele zguduie împrejurimea se auzea joaca lor, care cutremura întreg pământul.

— Vai de noi ! se jeluiau oamenii. Vai de noi ! După ce-şi vor termina petrecerea, uriaşii se vor culca şi vor dormi până ce va fi iar lună plină. Atunci se vor deştepta şi vor începe din nou pârjolul. Nouă ne vine rândul... Ce ne vom face ?... Vai şi amar de noi, de femeile şi de copiii noştri !

— Arătaţi-ne nouă calea către munţii uriaşilor ! spuseră cei trei fraţi. Ne vom duce noi să ne luptăm cu uriaşii !...

— Să vă luptaţi cu uriaşii ?... se minunau oamenii. Da' cine se poate lupta cu uriaşii ?... A fost unul singur : Novac, care se lua cu ei la trântă. Dar l-au omorît pe Novac şi pe fata lui au luat-o roabă. De-acum înainte suntem sortiţi pieirii !

— Să nu aveţi nicio teamă. Noi ne vom lupta cu ei şi-i vom răpune ! ziceau cu tărie fraţii. Arătaţi-ne calea încotro să pornim !...

Când au văzut câmpenii atâta hotărîre la cei trei feciori ai văduvei Criş, le-au arătat calea. Feciorii au mulţumit şi cum vreme de pierdut cu vorbe nu aveau, au plecat înainte. Iar câmpenii priveau în urma lor cum se duceau la moarte. Bătrânii îşi clătinau capetele a jale. Şi multe femei îi şi plângeau ca pe şterşi dintre vii. Numai feciorii mergeau şi mergeau, tot cu mai multă îndârjire.

Trecuse timp de când plecaseră. Şi se grăbeau să ajungă în împărăţia din munţii uriaşilor, înainte de a se face lună plină. Numai că drumul era lung, iar pasul omenesc mic. E drumul greu şi lung. Dar merg feciorii înainte fără oprire.

Trecură ei de tot ţinutul câmpenesc şi începură să urce către munţii uriaşilor. Merg ei, merg voiniceşte, şi iată, văd în calea lor o păstoriţă bătrână de vaci — o muntariţă — aşa cum i se spune prin locurile acelea.

Feciorii îi deteră bătrânei ziua bună după cuviinţă. Şi Alb, ca fiind mai mare între fraţi, o rugă:

— Măicuţă, eşti bătrână, ai văzut multe şi ştii multe. Iacă, noi ne ducem să ne luptăm cu uriaşii. Nu poţi cumva să ne ajuţi cu vreun sfat, ca să-i răpunem şi să scăpăm lumea de ei?

— Ba pot! răspunse bătrâna. Am să vă sfătuiesc şi am să v'ajut ca să răpuneţi pe uriaşi. Da' pentru asta trebue să-mi aduceţi o oală cu lapte muls dela împărăteasa lupilor... Şi asta, dragii babei, este o treabă cu mari primejdii.

— O să'nfruntăm orice primejdii, dacă de asta e nevoie! cuvântă Negru.

— Şi-ţi vom aduce laptele dela împărăteasa lupilor! rosti cu hotărîre şi Repede.

Eeee! Lesne de spus, da' greu de făcut! Ca să aducă laptele cerut de muntariţă, trebuiau să intre feciorii văduvei în întunecimea unui codru adânc. Acolo sălăşluia împărăteasa lupilor. Avea pui împărăteasa şi-i alăpta. Iar lupii, străjile ei, o păzeau ca ochii din cap. O păzeau fiarele pe viaţă şi pe moarte.

Stătură mai întâi flăcăii şi chibzuiră. Cum să pătrundă ei printre străjile lupilor, ca să ajungă până la împărăteasă?

— Alt lucru mai bun nu-i, îşi dete Negru cu părerea, decât să îmbrăcăm piei de lup. Ne vom preface şi noi în fiare şi vom intra în pădure.

Alb fu şi el de aceeaşi părere; şi Repede la fel.

Ca să facă lucrul acesta le trebuiau blănuri de lupi. Feciorii erau vânători destoinici; aşa că degrabă vânară trei lupi, într'un loc unde veneau fiarele la apă. Le luară blănurile şi le potriviră pe trupurile lor.

Se pregătiră apoi să intre în pădure.

Era o noapte adâncă şi neagră ca păcura. Imbrăcară fraţii pieile de fiare şi aşteptară un timp. Dinspre pădure se auzea urletul lupilor care erau de strajă la împărăteasa lor. Fraţii

se înţeleseră şi porniră şi ei într'acolo, sărind şi schelălăind, ca şi cum ar fi fost nişte fiare fugărite de vânători. Da-l lăsară pe Repede înainte. Il lăsară pe Repede, pentrucă el era acel care ştia mai bine limba lupilor.

Alergară fraţii prin pădure, făcând pe lupii, până ce le ieşiră în cale primele străji. Erau nişte fiare mari, cu colţii cât nişte pumnale şi cu ochii roşii arzători.

Schelălăind, flăcăii ocoliră străjile şi Repede le strigă:

— Ieşiţi mai în faţă la pândă. Pentrucă în pădure sunt furişaţi nişte vânători, care vor să ajungă la împărăteasa noastră şi să-i ia blana!

Auzind străjile una ca asta, lăsară în voia lor pe cei trei lupi, care nu erau alţii decât fraţii Criş. Urlând de se zguduiau bolţile pădurii, străjile o luară la fugă spre marginea pădurii, să iasă înaintea vânătorilor. Iar la urletele lor începu să se adune tot poporul lupilor din pădure, ca să întâmpine primejdia.

Aşa că în culcuşul ei nu mai rămase decât singură împărăteasa.

Fraţii o luară la fugă într'acolo.

Lupoaica împărăteasă sta într'o peşteră împodobită cu blănuri, oase şi coarne dela animale vânate de lupi. În faţa ei, pe un aşternut de frunze verzi, stăteau hălci de carne crudă, din care putea mânca oricând avea poftă. Intr'o tidvă de cal avea apă ca să bea când îi era sete.

Acum lupoaica sta tolănită pe blănuri şi puii sugeau din ţâţele ei, mârâind de plăcere.

Auzind zgomote, împărăteasa lăsă puii la o parte şi sări la intrarea peşterii. Repede, care era cel mai puternic dintre toţi fraţii, se luă cu ea la luptă. Urlă lupoaica, chemă într'ajutor, dar paznicii ei erau departe. Repede o trânti jos, ţinând-o nemişcată. Şi Negru mulse laptele lupoaicei într-o ploscă pe care o ţinea la îndemână Alb.

Lupoaica urla, puii schelălăiau de teamă. Dar frații își luaseră laptele trebuincios.

Mergând pe căi ocolite, izbutiră apoi să iasă din pădure și să ajungă la coliba bătrânei, tocmai la ceasul când începuseră să se reverse zorile.

In colibă, bătrâna aprinsese un foc mare din niște buruieni uscate de pădure, care aveau un miros iute și ațâțător. Pe focul acesta puse să fiarbă laptele muls dela împărăteasa lupilor. Când dete în clocot, presără înlăuntru cenușă din buruienile arse, pe care fiersese laptele. Umplu la loc plosca băieților și, cu glasul tremurat, le spuse:

— Sunteți niște flăcăi voinici și neînfricați. Și pentrucă sunteți așa, am să vă ajut ca să vă puteți lupta cu uriașii și să-i nimiciți. Uite, din laptele muls de voi dela împărăteasa lupilor v'am făcut o băutură minunată. O picătură din ea dacă sorbiți, vă taie foamea; de mai sorbiți două picături, vă taie setea; și de sorbiți trei picături, căpătați atâta putere, că nimeni nu vă mai poate sta'mpotrivă.

Feciorii îi mulțumiră bătrânei pentru băutură. Ea le arătă drumul cel mai scurt către împărăția uriașilor și porniră mai departe.

De ce mergeau flăcăii, de aceea codrul era mai des. Numai din loc în loc era câte un luminiș mare.

Luminișurile acestea erau cu totul ciudate. Părea că din văzduh s'au prăvălit peste locurile acestea niște bolovani uriași; pentrucă'n jur copacii erau striviți și nu mai creștea niciun fel de buruiană.

Iară departe de tot se auzeau parcă trunchiuri și stânci rostogolindu-se pe munte, luând totul în calea lor.

Ce să fie? Tocmai când se întrebau frații și nu găseau deslegare la cele care se petreceau, ajunseră la coliba unui fierar. Cu barosul pe nicovală, fierarul făurea un topor de fier. Frații întrebară pe fierar ce-i cu luminișurile acelea în

care copacii-s striviţi şi ce sunt zgomotele care se aud în depărtare?

— Pe aici au trecut uriaşii, răspunse fierarul, şi luminişurile sunt locurile pe unde au călcat. Zgomotele care se aud nu sunt altceva decât sforăiturile uriaşilor. Au petrecut, şi acuma dorm... Dar se vor trezi curând, când va fi lună plină şi vor începe din nou să pustiască. Pentru asta fac aci, pe nicovală, topoare; ca să le dau voinicilor care se vor lupta cu uriaşii când vor năvăli...

— Dă-ne nouă topoarele pe care le-ai făcut şi arată-ne drumul pe unde s'o luăm, ca să ne putem lupta cu uriaşii! se rugară flăcăii.

Meşterul îi cântări din ochi pe flăcăi şi văzându-i atât de puternici, le spuse:

— V'aş face unelte şi mai bune de luptă, dacă aţi putea voi să-mi aduceţi dela împăratul urşilor toiagul lui de aramă, ciubotele de fier şi coroana de aur... Şi v'aş învăţa pe urmă cum să biruiţi pe uriaşi!

— O să ţi le-aducem! ziseră flăcăii. Numai să ne'nveţi cum să-i biruim!

— Bun! grăi fierarul. Aşteptaţi-mă aci până mă duc în pădure şi-o să vă învăţ ce să faceţi.

Se duse fierarul în pădure şi făcu din răşină de brad un fagure, la fel cu fagurii de miere. Dete fagurele flăcăilor şi-i învăţă să se ducă la împăratul urşilor. Să-i spună că au auzit de măreţia lui şi vin să-i aducă un dar. Să-i dea apoi fagurele de răşină şi să-l lase să mănânce. Ba să îndemne şi pe ceilalţi urşi să guste din el. După aceea — nimic mai lesne decât să-i ia împăratului toiagul, ciubotele şi coroana.

Luară feciorii văduvei Criş în mâini fagurele cel galben şi frumos de răşină şi plecară în întunecimea codrului, unde-şi avea sălaşul împăratul urşilor.

Pe un scaun făcut dintr'o scorbură mare, împodobită cu muşchi, sta împăratul urşilor, sta înconjurat de urşi, unii mai

bătrâni, alții mai tineri: cei tineri fiind mai mult oșteni de pază ai împăratului.

— Ce vreți voi și cine sunteți? întrebă împăratul urșilor, mormăind supărat. Cine v'a dat învoire să călcați în împărăția mea? O să plătiți îndrăzneala asta cu capul.

Auzind cuvintele acestea, urșii cei bătrâni mormăiră și ei amenințători. Iar cei tineri deschiseră brațele, ca să cuprindă pe cei trei flăcăi, să le sfărâme oasele.

Negru, care cunoștea cel mai bine limba urșilor, făcu o plecăciune în fața împăratului:

— Am venit aci, măria ta, ca să ne închinăm, pentrucă peste toată lumea s'a întins faima puterii tale!

— Hmm! Hmm! Hmm! mormăi împăratul și după el urșii ceilalți. Ce mi-ați adus în dar ca să vă pot crede?

— Ți-am adus un fagure de miere, cum nici n'ai mai mâncat măria ta! grăi Negru. Este făcut de împărăteasa albinelor. De aceea pare a avea un gust cam neobișnuit. Numai după ce-l mănânci vezi că asemenea fagure bun nu mai poate fi nicăieri.

— Bine. Să-l gustăm. Și de n'o fi precum spui, aci o să vă rămână oasele la tustrei.

Negru îi întinse împăratului fagurele. Fără să mai aștepte nicio poftire, împăratul își înfipse ghiarele; vârî și botul, și începu să muște cu lăcomie. Numai că vedeți voi, rășina începu numaidecât să încleie botul și ghiarele împăratului. Impăratul vru să mormăie și să spună ceva urșilor din jur. Dete și din labe. Dar de încleiat ce era, nu putu să rostească nimic. Urșii crezură că împăratul îi poftește și pe ei la masă. Și fără să mai aștepte poftirea de două ori, năvăliră pe fagure, cu boturile și ghiarele. Da' care cum apuca cu ghiara, sau mușca cu botul, rămânea pe loc încleiat și fără nicio putere.

Când fură cu toții încleiați în rășina din fagure, frații

îi luară împăratului toiagul de aramă, ciubotele de fier cu care era încălțat și coroana de aur de pe cap.

Se întoarseră feciorii la coliba fierarului. Alături de colibă, fierarul aprinsese un foc mare. Deasupra focului ardeau cu flacără roșie brazii dela care luase rășina.

Puse apoi în foc toiagul de aramă și-l topi. Bătându-l cu barosul pe nicovală, făcu din el un topor, pe care-l dete lui Repede. Topi și ciubotele de fier, de le făcu un topor pentru Negru. In cele din urmă topi și coroana de aur, din care făcu un topor pentru Alb.

Pe urmă fierarul le arătă feciorilor trei vârfuri de munte, pe care se înălța o cetate. Acolo se găseau uriașii și frații trebuiau să se grăbească. Peste trei nopți va fi lună plină și uriașii își vor aprinde din nou făcliile, ca să pustiască așezările câmpenilor.

Ca să biruie pe uriași trebue să le stingă mai întâi făcliile. Trebue să lupte din greu. Topoarele au putere fermecată. Dacă flăcăii vor izbuti să taie în două cu topoarele flăcările făcliilor, acestea se vor stinge și uriașii vor putea fi ușor biruiți.

După ce învățară tot ce aveau de făcut, cei trei frați mulțumiră pentru învățătură și ajutor fierarului ; și plecară mai departe.

Trecură două zile și două nopți, în care timp frații merseră întruna, fără oprire. In cea de a treia zi ajunseră în fața unei văi adânci, la poalele celor trei munți. Pe culmile celor trei munți se sprijinea cetatea uriașilor. Flăcăii erau trudiți. Ca să prindă puteri, se gândiră ca să se odihnească puțin. Pământul în jur era ars. Numai în fundul văii creștea un trandafir cu flori roșii ce răspândeau o mireasmă amețitoare.

— Ce-ați zice, întrebă Alb pe frații săi, dacă ne-am culca să ne odihnim, lângă trandafirul acela, cu parfum atât de plăcut din fundul văii ?

— Ce să zicem altceva, deteră frații răspuns, decât că foarte bine te-ai gândit!

Se duseră deci și se culcară sub crengile trandafirului, care înflorea în fundul văii. Cum erau obosiți frânți, de atâta cale, adormiră numaidecât. Vântul sufla încetișor și dormind, feciorii văduvei Criș începură să viseze. Frunzele trandafirului se mișcau sub suflarea vântului, și foșnetele lor păreau șoaptele dulci ale unei copile. In vis, fiecăruia dintre cei trei băieți le apăru Florica. Zâmbea, dar era slabă și palidă la obraz.

Foșnetele frunzelor trandafirului se preschimbară în șoapte, iar șoaptele în cuvinte.

— M'au luat roabă, uriașii! șoptea fata. M'au răpit. Unul m'a vrut chiar de soție. Dar fata lui Novac nu putea fi soție — roabă a unui uriaș. In seara nunții, ca să scap, m'am azvârlit în prăpastie. In locul unde-am căzut, din sângele meu, a crescut trandafirul. Voi să mă răzbunați. Să vă luptați cu uriașii și să-i zdrobiți.

S'au deșteptat din somn flăcăii. Nu se mai auzea decât șopotul frunzelor, sub suflarea domoală a vântului. Iar florile trandafirului împrăștiau o mireasmă amețitoare.

— Fraților, rosti Repede, am visat-o pe Florica...

— Și eu la fel!... Și eu! ziseră ceilalți doi.

— Atunci voi știți ce avem de făcut? grăi Alb. Ne vom răfui cu uriașii, ne vom răfui pentru toate fărădelegile lor...

Frații se ridicară și începură urcușul spre cetatea cea mare. Munții pe care era zidită cetatea uriașilor erau drepți ca pereții. Feciorii săpară trepte în stâncă și se urcară.

Se apropia seara. Venea prima noapte cu lună plină. In seara asta uriașii se deșteptau și aprindeau făcliile cu care aveau să pârjolească iar pământul. O margine a lunii începuse să și apară. Până atunci se auziseră sforăiturile uriașilor care dormeau. Acum nu se mai auzea nimic.

Deodată se porni un vânt năprasnic. Se deşteptau din somn uriaşii şi căscau.

Din depărtări răsuna slab vaierul mulţimilor — mai cu seamă al femeilor și copiilor — care știau că în noaptea asta se pornește din nou urgia uriașilor.

Au ajuns feciorii la poalele cetăţii. Din cetatea așezată pe creștetele celor trei munţi ies uriaşii cu făclii mari în mâini. Pe cer a răsărit luna plină, mare și parcă însângerată. Uriaşii izbesc câte două stânci una de alta. Din izbitura stâncilor ţâșnesc scântei, care aprind făcliile. Flăcările lor roşii se ridică până în înaltul cerului. Din pricina flăcărilor nu se mai vede nici talgerul roșu al lunii pe cer, nici ţintele de aur ale stelelor.

Uriașii s'au așezat jos, ca să se sfătuiască între ei, de unde vor începe pârjolul. In clipita aceea, din locul unde se găseau, fraţii Criş îşi fac semn. Cu topoarele fermecate, primite dela fierar, sar asupra flăcărilor. Lovesc cu tăişurile. Și flăcările se taie în două, de parcă ar fi fost niște fiinţe vii. Jumătatea de sus a flăcărilor sare în obrazul uriașilor. Ii arde şi îi orbeşte. Jumătatea de jos se chircește, se zvârcolește pe capătul făcliei, tot mai mică, până ce se stinge. Uriașii urlă de durere. Cu mâinile caută în jur să prindă pe flăcăi.

Incepe lupta. Se luptă flăcăii, fiecare cu câte un uriaş. Intreaga noapte se luptă. Izbesc cu topoarele fermecate pe uriaşi. Și uriașii încep să-și piardă puterile. Dar nici feciorii nu mai sunt la fel de tari ca la'nceputul nopţii. Foamea îi sleieşte. Deodată-şi aminteşte Repede de băutura din laptele lupoaicei, pregătită de muntariţă.

— Să sorbim, fraţilor! zice el.

Fiecare sorbi din ploscă numai câte o picătură, și foamea le trecu.

Lupta'ncepu și mai năprasnică. Se bătură iar din zori şi până la amiază. Acum începu să-i ardă setea.

— Să mai sorbim lapte, fraţilor! strigă Negru.

După ce mai sorbiră câte două picături, se răcoresc, de parcă fiecare ar fi băut câte-o doniţă întreagă de apă proaspătă dela izvor.

Şi lupta'ncepe iară. Mai cumplită.

Uriaşii se luptă cu turbare, simţind cum lor li se pierd puterile, pe când flăcăilor le rămân mereu aceleaşi.

Se luptă; se luptă dela amiază până'n seară.

— Să mai sorbim din băutura noastră, fraţilor! spune şi Alb.

Beau fraţii fiecare câte trei picături şi simt în vine ceva ca un foc; topoarele din mâini li se par fulgi.

Işi încordează fiecare puterile şi lovesc din ce în ce mai tare pe uriaşi.

— Cruţaţi-ne, flăcăilor, viaţa şi vă vom umple de avuţii! ţipă uriaşii.

— Nu vă cruţăm! răspund flăcăii. Nici voi n'aţi cruţat-o pe Florica, nici pe viteazul Novac. Pe niciun om din câmpie ce v'a căzut în mâini nu l-aţi cruţat!

Se reped feciorii văduvei Criş cu mai multă străşnicie; lovesc cu topoarele făurite de fierar. Trosnesc oasele uriaşilor sub topoarele flăcăilor, ca stâncile sfărâmate de dălţile şi ciocanele băieşilor.

— Fie-vă milă, flăcăilor, se mai roagă uriaşii, că toată arama, fierul şi aurul din tainiţele noastre ale voastre vor fi...

— Nu ne e milă! răspund flăcăii. Nici vouă nu v'a fost milă să luaţi toate avuţiile oamenilor, să le luaţi mana holdelor, a vitelor şi-a oilor, să le secaţi izvoarele. Acum pieriţi pentru fărădelegile voastre.

Ca nişte vulturi de munte se reped flăcăii cu topoarele, pentru ultima dată, şi uriaşii se prăbuşesc cu un urlet ce face să se cutremure pământul până departe, hăt, cine ştie unde!

Au aflat oamenii vestea cea mare. Ca un şuvoi au în-

ceput să se coboare la vale, spre vetrele arse, doritori să și le ridice iară.

Zadarnic s'au bucurat.

Avuţiile lor: arama, fierul și aurul, împreună cu mana holdelor, a vitelor, oilor și cu apa izvoarelor, rămăseseră zăvorîte în tainițele de piatră, în cei trei munți de piatră. Lăcatele dela porțile lor numai uriașii le puteau desface. Și uriașii pieriseră.

— Fraţilor, şi-a amintit atunci Alb, voi ştiţi că niște feciori viteji pot sfărâma lăcatele munţilor, cu topoare fermecate, dacă de bunăvoie primesc să se preschimbe în ape curgătoare, pentru binele oamenilor.

— Știm! au grăit Negru și Repede cu însuflețire. Să fim noi aceia; şi să aducem iară belșugul pe pământ, făcând să curgă apa secată de uriaşi, rodind pământul și dând înapoi oamenilor avuţiile lor de aramă, fier și aur.

Rostind aceste cuvinte, tustrei fraţii au ridicat în sus topoarele: Repede pe cel de-aramă, Negru pe cel de fier și Alb pe cel de aur.

A izbit Repede cu putere lăcatul celei dintâi tainițe. S'a auzit un tunet. Flăcăul s'a prefăcut într'o apă limpede și furtunoasă. Apa s'a azvârlit asupra zidului tainiței de piatră, l-a sfărâmat într'o clipită.

A lovit și Negru lăcatul celuilalt munte. Iată-l, și pe el, că se preschimbă într'o apă întunecată și apa prăbușește zidul de piatră al celei de-a doua tainițe.

Ultimul lăcat îl sfărâmă Alb. Iar apa în care se preschimbă și el pe dată sfărâmă zidul celei din urmă tainițe.

Intreaga avuţie ascunsă de uriaşi a fost dezvăluită.

Cetatea uriaşilor s'a prăbuşit atunci și ea într'un uruit îngrozitor. S'a risipit cetatea blestemată și pietrele ei le-au luat cele trei ape spumegânde.

Trei râuri trec. Aleargă iute. Aleargă și străbat munţii

plini de aramă, fier, aur și alte bogății subpământene. Sunt cele trei Crișuri: Crișul Repede, Crișul Negru și Crișul Alb.

Dau mană holdelor și vitelor cele trei Crișuri. Dau bogăție oamenilor din munte și câmpie. Dau viață...

Și asta e povestea lor!

SEARA A CINCEA

PEŞTERA ZÂNELOR

Vrednic nu este decât acela ce nu se lasă copleşit de nevoi, ci pe toate le'ndură, le'nvinge şi le trece, până ce ajunge la un liman.

Aşa, se povesteşte că pe undeva, la poalele Muncelului sau Berbecelului, pe unde sunt acuma numai stânci arse de soare şi înnegrite de ploaie, să fi fost cândva un sat mocănesc.

Trăiau oamenii în satul acela cum puteau. Nici mai bine,

nici mai rău ca în alte sate. Cum da primăvara, duceau oile şi vitele în poiene, le păşteau, le mulgeau şi le luau lâna. Femeile făceau din lână scoarţe şi straie; din lapte brânză şi urdă. Iarna se strângeau în colibe şi aduceau vitele în căsoaiele de lemn şi oile sub perdelele de cetină. Aşa treceau zilele una după alta. Până ce, într'o zi, au trecut nişte călători prin satul acela. Cine să fi fost călătorii aceia, n'a ştiut nimeni! Numai că după ce-au plecat ei, a început o molimă. Dintâi a secerat molima pe unul, apoi pe altul. N'a trecut mult şi jumătate de sat a secerat; apoi pe toţi oamenii din sat i-a secerat molima. Pe toţi, afară de un mocănaş. Un băietan pe care-l chema Ilie.

Când a văzut Ilie că a rămas singur în sat, la început a plâns, s'a jeluit, a blestemat. Până la urmă a văzut că toate-s degeaba. S'a gândit, a chibzuit. Şi cum erau încă mulţi oameni neîngropaţi, ca să nu-i mănânce fiarele şi păsările, a scăpărat amnarul, a dat foc la o claie de fân. Vântul bătea şi împrăştia fânul aprins. Toate casele s'au aprins. Tot satul a ars — până n'a rămas decât cenuşă.

Işi puse atunci băiatul amnarul în şerpar. Işi luă şi un cârlig ciobănesc. Işi încălţă opincile. Işi puse pe cap căciula şi în spinare burca — cojocul mocănesc. Apoi porni încotro l-au dus picioarele.

Merse, merse, când răbdând de foame, când suferind de sete, până ce ajunse pe malul unui râu. O luă de-a-lungul râului, şi întâlni un lac. Bău apă din lac şi se culcă pe marginea lui, sub un desiş de fagi.

Se însera. Deodată băiatul aude un ţipăt, ca un glas de femeie.

— Sări, Ilie, şi mă scapă!

Se uită Ilie în jur, şi ce vede? Pe marginea lacului, un porumbel alb căzuse în ghiarele unui vultur pleşuv. Şi vulturul flămând se pregătea să sfâşie porumbelul.

Scoate băiatul în grabă cârligul lui ciobănesc şi se repede

la vulturul pleşuv. Vulturul când vede, lasă porumbelul şi sare la Ilie, cu ghearele desfăcute, cu penele întinse, cu pliscul lui de oţel gata să-l izbească.

Se luptă mocănaşul cu vulturul. Se lovesc unul pe altul: vulturul cu ciocul de oţel, Ilie cu cârligul ciobănesc. Până la urmă vulturul se dă bătut! Sare odată în sus. Mai sare odată și pe aci își ia zborul!

Ridică Ilie de jos porumbelul, îl spală de sânge, îi lipește rănile cu lutișor și-l așează binișor în burca lui, la căldură. Atunci porumbelul se dă peste cap. Și în fața flăcăului apăru o femeie înaltă, albă, cu ochi verzi, adânci ca lacul, şi păr bălai până'n călcâie. In păr ea poartă flori de nufăr și trupul îi este învăluit în văluri lungi și străvezii.

— Sunt zâna lacului. Sunt zână bună! zice ea. Și cel care mă sfâșia nu era un vultur, ci un vrăjitor. De necaz că n'am vrut să-i fiu soție, vrăjitorul mi-a răpit copila, pe Lăcrămioara cea frumoasă. Mi-a prefăcut copila în sloi de gheață și a ascuns-o într'o peșteră adâncă. M'am dus acum să-l rog să-mi dea înapoi pe Lăcrămioara; și el a vrut să mă răpună. Tu m'ai scăpat. Iți mulțumesc!

La început, Ilie rămase mut, fără să poată scoate grai din gură. Când își veni în fire întrebă:

— Și unde zici că a ascuns vrăjitorul pe fata ta, frumoasa Lăcrămioară? Unde e ea acum?

Un nor întunecat trecu pe chipul blând al zânei.

— Incolo! spuse ea şi arătă cu mâna. Incolo, printre culmile de piatră ale munţilor Bihorului. Acolo este peştera cumplită. Se cheamă Scărişoara — peştera de gheață. In peştera aceea, locuită de niște zâne rele, al căror paznic este vrăjitorul, acolo se găsește fata mea, dulcea Lăcrămioară. Și câtă vreme va trăi vrăjitorul, Lăcrămioara mea va fi numai un sloi de gheaţă...

— Eu, zână bună, spuse Ilie, pe nimeni nu mai am... Sunt singur şi cutreer lumea, căutând un sat cu oameni de is-

pravă în care să m'așez. Acum însă vreau să mă lupt cu vrăjitorul și să o scap pe Lăcrămioara, pe fata ta cea frumoasă, din ghearele lui!

— Scapă-mi-o! se bucură zâna. Și de îmi voi avea din nou copila, soția ta va fi, flăcău voinic și plin de inimă ce ești. Luptă-te cu vrăjitorul și eu te voi ajuta, când vei fi în nevoie!

Spunând cuvintele acestea, zâna mângâie cu dragoste de mamă obrazul lui Ilie. Se depărtă apoi plutind o vreme, ușor deasupra lacului și se scufundă în el. In urma ei, peste apele limpezi ale lacului nu mai rămase decât o ceață verzuie.

Iși puse iară Ilie cârligul sub șerpar, burca pe spinare și plecă. Merse, și iarăși merse, tot către munții cei înalți ai Arieșului. Pe drum, îl întreba pe fiecare:

— Nu știți cumva?... Nu știți pe unde se găsește peștera aceea adâncă, Scărișoara — peștera de gheață?

Și oamenii care știau câte ceva îl îndrumau. Drumul se scurta. Și Ilie ajungea tot mai aproape de peșteră. Dela o vreme drumul pe culmi era tot mai greu. Urca, urca mereu. Iar alăturea cu el urca și toamna. Vara trecuse. Trecu și toamna — și veni iarna. Acuma, pas de mai umblă prin munții cei înalți pe timp de iarnă. Intr'una din zile, pe când mergea el așa, pe-un viscol cumplit, ajunse într'un sat. Era ultimul sat înainte de a ajunge la Scărișoara.

— Pe unde e drumul spre peșteră? întreabă el pe un sătean.

— Chiar pe aici! răspunde omul. Numai că nu te-oi sfătui să mergi mai departe. Zăpada e cât brazii de'naltă. Și-i moale. Te cufunzi în ea și pieri.

Cercetă Ilie cu ochii drumul mai departe și văzu că omul are dreptate. Se gândi să poposească atunci o bucată de vreme într'o casă, undeva. Văzu în fața lui o poartă mai arătoasă. Bătu. In poartă ieși un om, buzat, urît și cu o căutătură spanchie:

— Pe cine cauți?

— Nu caut pe nimeni! răspunse Ilie. Da' merg către Scărișoara, peștera zânelor rele păzite de un vrăjitor. Vreau ca să scap de-acolo o copilă. Și drumu-i lung, și calea grea. M'au sfătuit oamenii să poposesc o vreme pe-aici. Și-aș munci bucuros, să-mi pot dobândi câte ceva de-ale gurii și un loc pentru hodină. Pe urmă, cum s'o putea, vreau să merg mai departe!...

— Dacă-i așa, păi eu ți-s omul! zise buzatul. Lucru am destul... Până'nu s'o topi zăpada, tot nu răzbești prin munți, la peștera zânelor. Așa, eu te hrănesc și te îmbrac. Simbrie nu-ți plătesc... Și cum s'o face primăvară, îți iei calea mai departe...

Se miră Ilie, da'nțelege cine-i omul.

— Nu dai nicio simbrie pentru cât voi munci?

— Nu! spune tare buzatul.

— Mă învoiesc și-așa! zice Ilie care își făcu degrabă o socoteală în cap. Numai un lucru am să te rog. Pe mine să nu mă faci niciodată mincinos. Și de m'oi face vreodată, să-mi dai atunci, ce n'ai acum... Așa mă tocmesc pentru toată iarna!

— Fără simbrie?

— Fără!

— Da' să nu te fac mincinos?

— Să nu mă faci. Altminteri, să-mi dai atunci, ce n'ai acum!...

— Păi asta-i lesne! se veselește buzatul. Atuncea haide să facem zapis la birău. Să nu zici pe-urmă că nu-i așa.

— Haidem!

Pornesc împreună la birău. Pe drum, buzatu-l întreabă pe flăcău:

— Pe tine cum te cheamă?

— Ilie.

— Bine, măi Ilie. Pe mine mă cheamă Inimărea.

Merg împreună mai departe la birău. Scriu zapisul. Pun pecetea și se'ntorc acasă, slugă și stăpân.

S'a tocmit Ilie pentru toată iarna. Și'ncepe să-l pună bogatul la muncă. Zi și noapte. Fără odihnă. Fără simbrie. Cu mân-

care pe ce-o fi, și odihnă un' s'o nimeri. Sparge lemne, adu apă, dă la vite, drege șopronul, fugi încoace, fugi încolo... Nu stă nicio clipită, cât îi ziua de mare, bietul. Și pe vreme de iarnă viforoasă — nu așa oricum!

Intr'o zi, începe stăpânul să și răcnească. Intr'alta-l cheamă și-i spune:

— Am poftă de brânză, măi Ilie. Să te duci de vale la târla de oi, să-mi aduci două putini din brânza cea mai grasă. Da' să nu risipești cumva vreo bucățică. Altminteri e rău.

— Cum să merg, stăpâne, cu două putini prin cele troiene? întreabă Ilie. Numai zmeu să fiu, ca să răzbesc.

— Treaba ta! se'ncruntă Inimărea. Să pleci! De nu, mă duc pe dată la birău, să te lege'n curmeie, ca pe tâlhari, că-mi calci zapisul...

— Dacă-i așa, lasă stăpâne că ți-o coc eu! se gândește băiatul. O să mă duc, că n'am încotro. Da' am să-ți plătesc cu vârf și îndesat.

Plecă Ilie la târlă. Se înecă prin troienele de zăpadă. Se adăposti cum putu de vifornița, sub burca lui cea veche. Da' ajunse! Luă dela târlă două putini cu brânză grasă de oi, pline ochi; și-o porni pe calea întoarsă, încovoiat de greutate.

Ce fusese drumul greu la vale, da' ce era acum, la deal, cu atâta povară în spinare! Când urca, pas cu pas, pe suișurile de munte, ba aluneca el, ba putinile din spinare. Era ger de crăpau pietrele, da' Ilie era lac de sudoare. Și cum sta un pic să se odihnească, îngheța sudoarea pe el, de se făcea sloi.

Urcă Ilie; urcă și se gândește numai cum să-l pedepsească pe bogat pentru răutatea lui. După cazna multă, ajunge la drumul care da spre casa bogatului.

Cum merge el așa pe drum, vede în cale o mogâldeață trântită în zăpadă. Era inimos Ilie. Așa că puse degrabă putinile jos și se repezi să dea ajutor.

In zăpadă era o femeie. O ridică Ilie, o scutură și, când își veni femeia în fire, o întrebă cine este și unde își are coliba?

— Sunt o biată văduvă! răspunse femeia. Bărbatul meu a fost argat la Inimărea. Când tăia odată lemne la pădure, a căzut peste el un buștean și a murit. Am rămas singură, cu o casă de copii. Și ei mititeii cer pâine. Gerul e tot mai tare. Așa, m'am dus la Inimărea, să-mi dea simbria ce i se cuvenea bărbatului meu înainte de moarte. N'a vrut bogatul. L-am rugat atunci, să-mi dea măcar o îmbucătură pentru copii, ori niște tărâțe din care dă la porci. Inimărea nici n'a vrut s'audă. M'a bătut și a pus câinii pe mine. Am plecat, și de slăbiciune n'am putut să mai merg; măcar că am coliba colea, la câțiva pași. Am căzut în zăpadă și dacă nu mă ridicai, aicea mă prăpădeam.

„Așa ți-e va să zică purtarea cu toți argații, stăpâne Inimărea? își zise în sinea lui flăcăul. Ei lasă, că-ți fac eu una, și dacă nu ți-o place, să nu-mi spui mie pe nume!"

Sprijini apoi femeia ca să ajungă până la colibă. Aduse acolo și putinile cu brânză pe care le purtase în spate atâta cale din porunca stăpânului. Le așeză în mijlocul casei și spuse femeii:

— Mănâncă toată brânza asta, sănătoasă, laolaltă cu copiii!

Atât erau de flămânzi cu toții, că pe dată desfăcură o putină și începură să mănânce. Tiii... ce se mai bucurau copiii, mâncând din brânza grasă, de parcă se băteau calicii la gura lor Văduvei nu-i venea să creadă. De unde? Cum? Și cine e flăcăul ăsta, ce s'a milostivit de ea și de copii?

— Sunt un mocănaș! zise Ilie. Și sunt tot o slugă a lui Inimărea. Brânza asta este din putinile lui. Da' el ți-e dator încă simbria bărbatului. In loc de simbrie îți dau eu brânza asta.

Femeia se îngrozi și începu să plângă:

— Să nu pățești vreun rău, flăcăule. Mai bine ia putinile și du-le stăpânului. Și eu oi vedea cum m'oi descurca.

— Păstrează putinile și hrănește-ți copiii! zise Ilie. Cât despre Inimărea, lasă-l pe seama mea, că l-oi pedepsi eu cum se cuvine.

Rostind cuvintele acestea, flăcăul își puse căciula pe cap și fluierând, cu mâinile în buzunare, plecă mai departe pe drum. Curând ajunse și intră în ograda stăpânului.

Bogatul privea pe fereastră. Când îl văzu pe flăcău cu mâinile goale, începu să strige la el:

— Trântore, unde mi-ai fost până acuma? Nu te-ai dus să iei brânza dela târlă, cum ți-am poruncit?

— Ba m'am dus, stăpâne! începu să povestească Ilie. Numai să vezi. Când urcam coasta din pădure, cu putinile la spinare... mi-a ieșit în cale o căprioară. „Un'te duci?" mă întreabă căprioara. Zic: „Mă duc cu putinile astea la stăpânul meu, Inimărea, că are mămăliga aproape gata și nu-i mai lipsește decât brânza!" Da' căprioara de colo: „Ce-mi tot îndrugi mie verzi și uscate? Mai întâi, că stăpân'tu are o datorie la mine, că mi-a vânat astă vară un pui și mi l-a jupuit". Așa-i, stăpâne? I-ai jupuit căprioarei un pui astă vară?

Se mânie Inimărea și se face vânăt la obraz:

— I-am jupuit, și ce dacă i-am jupuit? O să-ți dau ție socoteală? Și ce-mi tot spui acolo la prostii? Cum era să-ți vorbească ție așa căprioara?

— Stai, stăpâne! făcu Ilie semn cu mâna. Stai că n'am isprăvit. Așa i-am spus și eu căprioarei. Zic: „Ce datorie? Că stăpânul meu nu-și plătește nici slugile. Nu dă nici măcar o bucată de pâine la o văduvă sărmană cu copii... Da' mi-te să plătească o datorie la o căprioară, pentru un pui de-al ei, acolo..." Eeei, și unde văd că se răstește căprioara la mine: „Eu nu sunt sluga lui Inimărea!" zice ea. Mie să-mi dai pe dată brânza s'o mănânc". Eu i-am mai spus: „Nu pot să ți-o dau, că-i a stăpânului". Da' ea mi-a strigat tare: „Dă-mi brânza, că de unde nu, acum te înghit și pe tine!" Când am auzit că vrea să mă mănânce căprioara, i-am dat putinile. Zău, stăpâne! Ia gândește, puteam s'o las să mă mănânce pentru niște pustie de brânză? Iar căprioara, ce crezi c'a făcut? A luat putinile subțioară și-a plecat cu ele.

Lui Inimărea îi venea să cadă din picioare de atâta necaz. Ridică pumnii în sus și răcni din răsputeri :

— Minţi !

— Alei, stăpâne ! zise Ilie. Atunci întoarcem vorba. Ne-am înţeles ca niciodată să nu-mi spui mincinos.

— Păi dacă minţi !

— Oi minţi, n'oi minţi, noi aşa ne-am înţeles. Scrie şi la zapis. Pe mine mincinos să nu mă faci...

— Iţi sunt stăpân şi spun ce vreau !

— Dacă-i pe aceia, să-mi dai după tocmeală, stăpâne — că ştii că eu simbrie n'am !... Să-mi dai... ce n'aveai încă, atunci când ne-am tocmit, da' acuma ai !...

Intră Inimărea la bănuială :

— Ce n'aveam atunci și acuma am ?

— Păi... de-atunci și până-acum, s-au născut : în staul la oi, şase mieluţi ; la vaci, vreo trei viţei ; în grajdul cailor, un mânz... Astea-s ale mele după zapis...

Simte Inimărea că-și pierde minţile de atâta supărare.

— Nu-ţi dau nimic ! se împotrivește el și vrea să plece încolo.

— Să mergem dară la birău ! cere flăcăul.

N'are Inimărea încotro și merge cu băiatul la birău. Ii arată biräului zapisul. Acolo scrie limpede : dacă l-o face vreodată Inimărea pe Ilie mincinos, să dea stăpânul slugii ce-a dobândit între timp. E nevoit să se supună Inimărea. Ii dă lui Ilie mieluţii, viţeii şi mânzul. Ii dă şi-l blestemă. Lasă că o să se răzbune el pe băiat.

Ei, și mai trece iar o vreme. Muncește Ilie de se spetește. Inimărea nu uită. Tot mai multă treabă îi pune pe umeri, tot mai puţin îi dă să mănânce.

— Il omor ! zicea bogatul nevestii sale. Pentru viţelușele, mieluţii și mânzul ăla, îi dau atâta treabă, că-l omor... Să se sature...

Intr'o zi îl ia Inimărea pe Ilie la târg. Stăpânul călare, sluga pe jos. Cumpără Inimărea un sac mare cu mei și i-l pune băiatului în spinare.

— Să-l duci acasă. Cât mai degrabă. Că eu o iau înainte călare.

— Cum, stăpâne? Imi dai sacul în spinare și mă lași pe jos? Apoi vrei să merg și repede?...

— Dacă nu faci întocmai, cum ajung în sat, mă duc la birău. Mă plâng că ai călcat zapisul. Și mai mă slugărești un an fără simbrie.

Sacul greu, munții înalți... Trei munți erau de trecut dela târg până acasă. Vremea tot rea... Da' ce putea face bietul Ilie? Porunca-i poruncă. Se uită la stăpân, cum se depărta de-a călare, legănându-se în șea, până ce nu-l mai văzu. Pe urmă înșfăcă dolofanul de sac la spinare și o luă agale, pe jos, peste munte, prin zăpadă și vânt, zicându-și:

— Lasă, stăpâne, oi găsi eu vreun mijloc, ca să-ți mai fac una, să mă pomenești!...

Trecu Ilie doi munți și mai avea unul. Deodată auzi din pădure un plânset jalnic de copii. Văzu și niște urme proaspete prin zăpadă. Se luă după ele și ajunse la o colibă de pădurar. De-aci venea plânsul. Intră înlăuntru. Acolo, ce să vezi? Doi copii plângeau pe o vatră în care se stinsese focul.

— Ce e cu voi, copii? De ce plângeți atât de amarnic? întrebă Ilie.

Copiii se uitară la început speriați la flăcău. Dar văzând fața lui plină de bunătate, începură să-i povestească pentru ce sunt atât de amărîți.

— Mamă nu mai avem demult! spuse copilul cel mare. Iar tatăl nostru a fost pădurar la Inimărea. Intr'o zi l-a trimis stăpânul în pădurea lupilor, ca să-i aducă o blană de lup. Acolo l-au sfâșiat fiarele.

— Acum noi am mâncat tot ce era în colibă — ce rămăsese de la tata. Nu mai avem nimic! zise și copilul cel mic. Ne-am

duce la bunica, în sat, la câmpie. Dar nu putem ajunge prin munte, acuma iarna. Trebue să se facă primăvară mai întâi.

Auzind povestea copiilor, Ilie se duse repede în pădure și le aduse lemne destule ca să aibă pentru cât mai ține iarna. Ba le aprinse și focul. Apoi puse sacul cu mei pe masă. Le făcu și o mămăligă. Și îi sfătui :

— Uite, aveți aci lemne și mâncare, pân'or veni iar zile cu soare. Mâncați și vă încălziți. Și cum o sosi primăvara, plecați la bunica în sat, la câmpie.

Se încălzi apoi și el puțin, mâncă și plecă mai departe, spre casa stăpânu-său.

Inimărea, când îl văzu venind cu mâna goală, bănui că i-a făcut iară argatul vreo poznă.

— Ce-ai făcut cu meiul, nemernicule? scrâșni el printre dinți.

Ilie își luă o mutră pocăită și începu să spună :

— Păi să vezi, stăpâne! Veneam spre casă, după cum mi-ai poruncit! Știi că drumul trece pe lângă pădurea lupilor. Când să trec de pădure, hop, un lup în cale. Mârâie, mârâie la mine : „Dă-mi sacul cu mei, băiatule, să-l mănânc!"

— Cum să mănânce, măi, lupul sacul cu mei? Unde s'a mai pomenit așa ceva?

— Stai, stăpâne! Ai oleacă de răbdare! Mereu îmi tai vorba... Și cum spuneam, sare lupul la mine și zice : „Măi, stăpânu-tău are o datorie la mine, că mi-a dezblănit pe toamnă un frate!" Apoi îmi ia sacul din mână și până a mă șterge la ochi a și înghițit tot meiul. Da' să nu-ți pară rău, stăpâne, că mai prost era dacă mă mânca pe mine. Așa s'a dus numai meiul. Iar pe mine m'a pus lupul de i-am slujit : i-am tăiat niște lemne și i le-am dus la vizuină, ca să aibă cu ce face focul pân' s'o desprimăvăra.

Inimărea nu-și mai poate ține firea. Meiul lui!... Abia aștepta să-l mănânce. Era un mei, cum e aurul din munte. Se face bogatul negru până în albul ochilor și strigă de trei ori :

— Minţi, minţi, minţi!

— Dacă mint, stăpâne, zise Ilie, atunci să-mi dai după învoială hambarul cu bucate, ce l-ai luat azi săptămâna dela câmpeni!

Ii cade lui Inimărea curajul în opinci. Da' tot mai ţipă:

— Nu-ţi dau nimic!

— Ba ai să-mi dai, că altfel mergem la birău. Să ne aducem aminte ce scrie în zapis. Că este pusă pe el şi pecete.

Nu are alta ce face Inimărea, decât să dea lui Ilie hambarul.

— Oh, oh! se juruie bogatul. Dau eu acuma bunătate de hambar, d'apoi nici ţie n'o să-ţi meargă bine, sărăcane!

Şi timpul trece iute. Fusese iarna'n toiul ei şi iată că e pe sfârşite. Atâta că la munte, tocmai pe la sfârşitul iernii, e gerul mai mare. Lui Inimărea i s'au sfârşit lemnele'n ogradă. Cheamă pe Ilie şi-i porunceşte:

— Te duci degrabă la pădurea nouă, pe care tocmai am cumpărat-o dela grof. Mi-aduci de-acolo lemne cu zece cai.

— Mă duc, stăpâne, zice Ilie, măcar că e pădurea departe, e ger de crapă pietrele şi mişună lupii.

Leagă după aceea Ilie caii în şir; căpăstrul calului din spate de coada calului din faţă. Şi pleacă la pădurea cea nouă a bogatului. Taie acolo copacii şi-i retează. Scurtăturile le despică. Le face apoi legături şi le prinde pe spinarea cailor în curmeie.

Vine Ilie pe drum la întoarcere. Greu e drumul. Ingheaţă răsuflarea în pieptul omului. Merge încet, încet, prin viscol. Incepe să se cam însereze şi nu se vede bine. Din depărtare se aud urlând lupii. Când, iată un bătrân, cu haine numai zdrenţe, răzimat de un copac. Se apropie Ilie de bătrân şi-l vede că este tot îngheţat şi acoperit de ninsoare. Aşa îngheţat cum este, pare bătrânul un om de zăpadă, din cei de care fac copiii iarna.

Scutură Ilie ninsoarea de pe bătrân. Ii freacă mâinile şi obrazul cu zăpadă. Il desmorţeşte. Şi după ce află cine este şi

unde locuiește bătrânul, îl suie pe spinarea unui cal și-l duce în coliba unde-și trecea bătrânețele.

Fusese pasă-mi-te bătrânul acesta tot slugă la Inimărea. Era lipsit acuma de puteri. Se rugase de Inimărea să-i dea o mână de crăci, să-și încălzească oasele înghețate, să nu se prăpădească. Da' bogatul îl gonise cu câinii. Ca să-și scape zilele s'a dus singur, fără voie, în pădure, să ia câteva uscături. Și l-a pătruns acolo gerul; a înghețat. De nu era Ilie să-l scape, acolo rămânea.

„Stăpâne, stăpâne, se gândește Ilie, multe rele ai mai făcut. Și pentru toate ai să plătești! Dintr'odată însă în loc să-ți aduc lemne ție, am să le dau bătrânului..."

Și pe cuvânt, descarcă Ilie toate lemnele și le aduce la colibă. Ii face bătrânului un foc bun în vatră și pleacă spre casa stăpânu-său.

Apăi când l-a văzut Inimărea pe Ilie, cu caii fără povară! Nici nu mai e de povestit. Ca fiara pe miel sta gata să-l înșface...

Da' Ilie:

— Stai, stăpâne; ce te necăjești așa? M'am întâlnit prin pădure cu niște pustii de iepuri. Zicea unul, că i-ai vânat și i-ai mâncat pe tată-său. C'ai datorie la ei. Și zor nevoie, mi-au sărit pe cai și mi-au ros lemnele până la unul...

— Minți, ticălosule! țipă Inimărea. Cum era să-ți sară iepurii pe cai și să-ți mănânce lemnele?

— Așa? Vasăzică, eu mint? se miră foarte Ilie. Mint eu? Bun...

— Minți. Și să pleci pe dată înapoi, la mine la pădure, să-mi aduci lemne, că înghet de frig în casă și nu-s deprins!

Ilie se uită nedumerit la stăpân.

— In pădurea cui să plec? Parcă n'am auzit bine.

— La pădurea mea!... Pădurea pe care am cumpărat-o mai deunăzi dela groful!...

— Păi dacă ai cumpărat-o de curând, și mi-ai spus mie că mint — după tocmeală, pădurea e a mea! rostește băiatul apăsat.

— Nu e! Că-i a mea.

— Ba nu. Dacă mă faci mincinos, să-mi dai ce n'aveai încă atunci când m'am tocmit. Că am zapis! zice Ilie. Ştii că eu simbrie n'am. N'ai vrut să-mi dai. Iară pădurea e a mea, c'ai dobândit-o de curând, şi adineauri m'ai făcut pe mine mincinos. Iac-aşa!

Nu mai spune nimic bogatul. Nimic nu mai spune. Ii dă pădurea lui Ilie, că nu are alta ce face. Da'n gândul lui fierbe şi se tot socoteşte, zi şi noapte se socoteşte. Se gândesc, şi el, şi nevasta, cum să facă, să răpună mocănaşul?

Se gândesc, şi până la urmă hotărăsc. Apoi îl cheamă într'o seară Inimărea pe Ilie şi-i spune cu blândeţe:

— Uite. Aveam şi eu o oaie cu lâna de aur. O ţineam ascunsă'n pod. Dar astă noapte au venit zânele cele rele dela Scărişoara şi mi-au furat-o. Ele au o turmă de oi cu lâna de aur şi mi-au luat oaia mea, ca s'o pună în turma lor. Tu să te duci în peştera lor şi să-mi aduci înapoi oaia.

— Ei, ei, stăpâne, zise Ilie, te-am slujit după zapis. Da' acum vine primăvara şi vreau să fiu slobod.... Mă duc la Scărişoara, că într'acolo mi-e drumul... Numai că alte treburi mă mână la peşteră. Ştii bine! Vreau să scap din mâna vrăjitorului copila zânei lacului, după făgăduială...

Se mohorăşte Inimărea şi îşi roteşte cu mânie ochii în cap:

— Ce ai tu cu zâna lacului, pe mine nu mă priveşte. Mie să-mi aduci mai întâi oaia. Dacă nu-mi asculţi porunca, mă duc la birău... Şi pe urmă, ce-ai să faci, nu ştiu şi nici nu vreau să aflu.

Pleacă Ilie capul. Zapisul e zapis. Dimineaţă'n zori trebue să pornească. Se duce să se odihnească înainte de drum. Se culcă în grajd, pe paie, lângă vite. Deodată aude lângă el, în paie, un chiţăit de şoricel. Se uită şi vede un şoricel alb ca neaua.

— Stai liniştit şi nu te minuna, Ilie, chiţăi şoricelul şi se-azvârli odată peste cap.

In locul şoricelului cel alb sta acuma zâna — însăşi zâna lacului: albă, cu păr bălai până-n călcâie, cu ochii verzi şi trupul învestmântat în văluri lungi şi străvezii.

Zâna se apropie de Ilie, răspândind în jurul lui o mireasmă puternică de flori, de i se pare flăcăului că se găseşte dintr'odată într'o grădină înflorită.

Il mângâie pe păr şi spune'ncet, cu glasul ca o muzică din cetere vrăjite:

— Am venit, Ilie, ca să-ţi ajut! Am aflat că te-a trimis Inimărea la peşteră. El n'a avut nicio oaie cu lână de aur. Ştie numai că zânele rele au în peşteră o turmă cu lâna de aur; dar omoară pe toţi cei care pătrund până la ele. Tu să nu te sperii. Ia-ţi cu tine cârligul dela oi, ia-ţi ceva merinde, şi înainte de a intra în peşteră, pregăteşte-ţi o legătură cu lemne şi o făclie. Apoi intră cu nădejde în peşteră. In drum ai să găseşti o floare de gheaţă. Rupe floarea; şi ce-o să fie, o să vezi pe urmă singur. Iar eu o să-ţi ajut.

N'apucă Ilie să răspundă nimica zânei şi ea bătu odată din palme, şi pieri pe nesimţite într'o ceaţă verzuie. Se mai auzi un chiţăit subţire de şoarece şi pe urmă nimic.

Dimineaţa'n zori, îşi pregăti Ilie totul cum îl învăţase zâna şi plecă.

Nu mai putea de veselie Inimărea. Nimeni nu s'a mai întors dela peştera zânelor. N'o să se mai întoarcă nici Ilie.

Iarna era pe sfârşite. Şi zilele călduroase veniseră mai timpuriu ca altădată. Din sus, de pe creste, veneau şuvoaie cu coame învolburate de spumă pe spinare. Gâze cu aripi argintate luceau în soare. Se deştepta pădurea din somnul lung al iernii. Ilie se simţea şi el mai uşor. Opinca parcă alerga singură la vale. Mergea Ilie şi se gândea. Se gândea la zâna cea bună. Se gândea la Lăcrămioara cea frumoasă.

— Doar slujba asta s'o mai fac lui Inimărea, după zapis, îşi zicea el, şi plec înapoi s'o scap pe Lăcrămioara.

Merge Ilie, merge. Intreabă pe unul, pe altul. Da' drumul nu mai era lung şi într'o bună dimineaţă ajunge la peştera zânelor, la Scărişoara.

Este adâncă peştera de nu i se vede fundul. Ilie nu se uită la asta. Işi pregăteşte legătura de lemne şi făclia, apoi intră înlăuntru şi porneşte spre adâncimile ei.

De ce cobora în peşteră, de-aia era tot mai întunecată. Flăcăul aprinde făclia şi începe să coboare, tot mai adânc, tot mai adânc când scoborînd pe nişte trepte, când târîndu-se pe brânci.

Merse vreme îndelungată. Se chinui; ba lunecând, ba agăţându-se de colţurile de piatră, până ce deodată în faţa lui se deschise o încăpere mare, albă. Numai că bolta, pereţii şi podeaua încăperii în care intrase străluceau în lumina făcliei, ca mii şi mii de diamante. Pasă-mi-te, toată bolta, pereţii şi podeaua erau acoperite cu zăpadă.

Se uită Ilie în jur şi nu-i vine să creadă. Incăperea seamănă cu o sală mare, împărătească, în care se dau ospeţe. In fundul încăperii este o ieşire. Ilie mai priveşte odată în jur şi porneşte spre ieşire.

Merge iarăşi şi iar încep greutăţile. Peştera se afundă mereu şi se face tot mai întunecoasă. In drumul său Ilie întâlneşte felurite animale, cu înfăţişare de spaimă — făcute de zânele cele rele din zăpadă. Animalele sunt lupi, urşi, mistreţi, cu rînjete îngheţate. Se împiedică de ele, se loveşte, dar merge înainte, mereu neobosit şi neînfricat.

Dela o vreme, peştera începe să se lărgească; şi dintr'odată se desfăcu într'altă încăpere. Incăperea aceasta avea pe boltă, pe pereţi şi pe duşumele numai polei lunecos şi sclipitor ca argintul. Ilie abia se ţine să nu lunece şi să cadă.

Se uită tot mai uimit flăcăul la minunăţiile pe care le întâlneşte în cale. Dar merge mai departe.

In fundul încăperii este o altă ieşire. Trece prin această ieşire şi merge mai departe. Coboară, coboară până ce ajunge sub nişte bolţi, care le întrec în frumuseţe pe toate cele dinainte. Bolţile acestea sunt atât de înalte, că abia se pot vedea. Ridică în sus făclia Ilie şi priveşte. Bolţile pereţilor şi duşumelele scânteiau în îmbrăcămintea lor de gheaţă, parcă ar fi fost zidite din aur.

In mijlocul acestei încăperi, pe o tulpină înaltă, creşte o floare de gheaţă, ce seamănă cu o floare de nufăr.

Ilie îşi aminteşte pe dată de cuvintele zânei şi, aplecându-se, prinde tulpina de gheaţă a floarei. In clipa aceea floarea se preschimbă într'o femeie frumoasă învăluită în văluri, şi femeia aceasta nu era alta decât zâna lacului.

— Bine-ai venit, Ilie! spune ea. Şi iat-o pe Lăcrămioara mea, în învelişul ei de gheaţă.

Se uită flăcăul încotro i-arată zâna şi într'adevăr în fundul încăperii vede o fată de gheaţă, înaltă de-un stânjen. Fata de gheaţă astupase drumul mai departe în spre adâncul peşterii.

— Asta-i fata mea, frumoasa Lăcrămioara! mai adaugă zâna şi din ochi încep să-i picure lacrămi de durere. Vrăjitorul a aşezat-o aici, ca să nu poată trece mai departe niciun om, care nu cunoaşte o anumită taină. Numai că eu am aflat această taină. Iată, dacă un flăcău voinic face un foc aci, la picioarele fetei mele, şi va lovi învelişul de gheaţă, de nouă ori câte nouă ori, Lăcrămioara mea va scăpa de sub vrajă pentru câteva clipite. Va ieşi din învelişul ei de gheaţă şi va deschide drumul spre adâncul peşterii. Tu eşti flăcău şi îndrăzneţ. Fă ce ţi-am spus şi vei vedea!

Ascultă Ilie sfatul zânei şi puse mai întâi jos legătura cu lemne pe care o adusese. Potrivi lemnele aşa cum ştia el, mocăneşte, ca să se aprindă focul mai repede. Cu făclia le dădu foc şi le împinse la picioarele fetei de gheaţă. Gheaţa începu să se topească. Atunci Ilie, cu cârligul dela oi, începu să lovească

în învelişul ei. Lovi de nouă ori câte nouă ori, şi deodată se auzi un zgomot, cum se întâmplă primăvara, atunci când se rup sloiurile de gheaţă de pe culmile munţilor şi o pornesc rostogolindu-se la vale. Invelişul de gheaţă se rupse în două şi din mijlocul lui ieşi o fată potrivită la stat, subţirică, cu părul negru, pieliţa feţii albă, şi frumoasă — frumoasă, cum nu îi mai fusese dat lui Ilie să vadă niciodată vreo altă fată.

Când o văzu flăcăul rămase mut de uimire, căci nu ştia că poate fi pe lume o fată atât de frumoasă. Inima începu să-i bată repede, repede, şi simţi că fata i-a căzut nespus de dragă. Simţi că fără ea, nu va mai putea trăi de-acum înainte.

Mama îşi strânse la pieptul ei fiica. Se îmbrăţişară. Şi zâna îl arătă pe Ilie.

— Uite! Il vezi pe flăcăul acesta? El va veni să te scape. Acum l-a trimis stăpânul lui, Inimărea, să-i aducă o oaie cu lâna de aur, de-aci de pe tărâmul zânelor rele. Dar pe urmă va veni să se lupte cu vrăjitorul şi să-l răpună. Când va pieri vrăjitorul, numai atunci vei putea tu ieşi cu totul de sub vrajă.

Priveşte Lăcrămioara cea frumoasă la Ilie şi se înroşeşte la chip. Este mândru flăcăul la stat şi are ochi semeţi. Ii plăcu nespus de mult fetei, Ilie, şi dintr'odată se temu pentru viaţa lui.

— Mamă! spuse ea. Da' acolo jos, pe tărâmul zânelor rele, vrăjitorul se găseşte preschimbat într'un vultur pleşuv. Dacă vine cineva în faţa lui, îi pune trei întrebări. Cine-i răspunde, poate trece spre pajiştile de argint ale zânelor, unde paşte turma de oi cu lâna de aur. Cine nu-i răspunde, e preschimbat pe loc de vrăjitor într'un sloi tare de gheaţă. Şi nu vreau să păţească una ca asta Ilie!...

Flăcăul ascultă şi nu se mai satură să audă glasul cald al fetei.

— Să nu te duci mai departe, Ilie... Să nu te duci... îl roagă ea. Că nu ştiu dacă ai să poţi răspunde întrebărilor vră-

jitorului. Şi mama nu poate să meargă mai adânc în peşteră. Ea nu poate fi lângă tine, ca să te ajute.

Ii e dragă lui Ilie fata. Atât îi e de dragă, că acum mai mult ca oricând este gata să plece mai departe, să înfrunte orice fel de primejdii.

— Am să mă duc totuşi, o încredinţează pe fată Ilie, am să mă duc! Mă voi gândi bine când m'o întreba vrăjitorul; şi am să-i răspund aşa cum se cuvine!... Nu te teme, Lăcrămioaro!

Clipele de răgaz trecură cu iuţeală. Fata trebui să intre din nou în învelişul ei de gheaţă. Numai că trecerea spre adâncul peşterii rămăsese deschisă.

Ilie mai privi odată la Lăcrămioara, căreia acum parcă-i curgeau într'adevăr lacrămi, lacrămi ce îngheţau numaidecât pe obrazul ei alb şi rece. Işi spuse că fie ce-o fi, el trebue să treacă. Işi luă rămas bun dela zână. Zâna, şi ea înlăcrămată, pieri într'o ceaţă verzuie şi Ilie porni mai departe la drum.

Drumul prin peştera de gheaţă era acum tot mai anevoios. Trecea peste înălţimi, cădea în văi, ajungea cu picioarele în pâraie reci. Din pricina frigului mare ce domnea în peşteră îi îngheţau mădularele. Dar merse, merse tot înainte, până ce, după cale lungă, lungă, văzu în zare ceva ca o geană de lumină. Ajungea pe tărâmul zânelor.

De ce se apropia de intrarea pe celălalt tărâm, lumina era tot mai puternică. Când se apropie bine de tot, mocănaşul putu să vadă că nu era altceva decât strălucirea pajiştei de argint, pe care păşteau oile cu lâna de aur.

Intrarea asta o păzea vrăjitorul, preschimbat în vultur pleşuv. Vulturul pleşuv îi strigă:

— Ce cauţi pe-aici, Ilie?

Băiatul se opri. Puse jos legătura pe care o avea în spinare şi răspunse liniştit:

— M'a trimis stăpânul meu, Inimărea, după o oaie care s'a pierdut... Şi am venit să o caut...

— Ha, ha, ha! râse vrăjitorul. N'ai venit cumva după Lăcrămioara?

— Acuma am venit după oaia cea pierdută! grăi tot liniştit Ilie. Sunt legat prin zapis şi trebue să împlinesc porunca stăpânului.

— Atunci am să-ţi pun trei întrebări. De vei răspunde, poţi trece să-ţi cauţi oaia... De nu, te fac sloi de gheaţă!

— Bine! se învoi flăcăul.

— Ascultă! zise vrăjitorul. Am o fată de săcui, şi-o atârn de plete'n cui... Ce e? Răspunde dacă poţi!

Se gândi Ilie şi începu să râdă:

— Ce este? Plosca este. La noi în sat o ştiu asta şi copiii.

Nu-i plăcu treaba asta vrăjitorului. Puse şi a doua întrebare:

— Am înc'o fată! Cine vine îi dă brânci! Ce este?

Se gândi iar Ilie, mai bine ca'ntâia oară, şi răspunse:

— Asta nu poate fi decât uşa.

— Uşa este. Mai îţi pun o întrebare şi dacă n'oi şti să-mi răspunzi, sloi de gheaţă te fac. Mai am o fată... Este o fată zdrenţuroasă... Da' stă cu groful la masă!

Se gândi acum Ilie bine de tot, şi dete iar răspuns:

— Ce poate fi alta decât varza?

— Varza este! mormăi vrăjitorul. Du-te şi caută-ţi oaia.

Atât îi trebui lui Ilie. Intră repede pe pajiştea de argint. Mioarele cu lâna de aur păşteau liniştite. El înhăţă una mai grăsuţă, şi zbughi-o înapoi pe unde venise. Urcă, urcă tot drumul pe care-l coborîse. Urcuşul era tot mai greu şi oaia cu lâna de aur îl apăsa, aproape să-l doboare.

Ajunse în faţa Lăcrămioarei. Fata sta mută în învelişul ei de gheaţă. Numai lacrămile mari, care îi curseseră pe obraz şi îngheţaseră acolo, parcă se mai înmulţiseră. Ilie se opri. Cu toate că fata de gheaţă nu-l putea auzi, el tot îi spuse, punându-şi mâna pe inimă:

— N'ai să mai aştepţi mult, Lăcrămioară, şi am să vin! Am să vin şi am să răpun pe vrăjitor. Am să te scap, frumoasă Lăcrămioară!

In vremea asta, în sat la el, Inimărea petrecea cu nevasta şi cu prietenii, de bucurie că a pierit Ilie. Ştia el bine, că din peştera zânelor nu se mai întoarce nimeni.

Cum petrecea aşa, plin de veselie, aude o bătaie în fereastră. Când deschide uşa, cine credeţi că era? Nimeni altul decât Ilie, cu o oaie pe spinare. Lui Inimărea să-i vie să cadă jos şi altceva nimic. Numai când văzu că oaia are lâna de aur, şi când îi povesti Ilie că este acolo o turmă întreagă de astfel de oi, îşi veni pe dată la loc în simţire. In ochi i se aprinde flacăra lăcomiei. In loc să-i mulţumească flăcăului că i-a adus o oaie cu lâna de aur, după poruncă, Inimărea începe să-l certe:

— Ai găsit acolo o turmă întreagă şi n'ai adus decât o oaie? Vai de mine şi de mine, că nepricopsit mai eşti! Să mă duci pe mine-acolo, ca să iau eu câte oi cu lâna de aur voi găsi!

— Mi-am făcut slujba! zice Ilie. Şi de-acum plec în drumul meu. Alte griji mai mari m'aşteaptă!

— Ba ai să mergi cu mine la peşteră. Că eşti legat cu zapis! spune bogatul. Şi cât n'a venit încă primăvara, eşti argatul meu. Ba vreau să-mi iau cu mine şi nevasta. Să ia şi ea de pe tărâmul zânelor măcar vreo două oi.

Ce putea să mai facă Ilie? Zapisul e zapis. Trebui să se supună. Numai în gând îşi spuse:

„Lasă jupâne Inimărea! Oi merge acum cu mine. Da' cred că de data asta ţi-oi veni de căpătâi. Ţi-ajunge câte răutăţi ai făcut şi tu, şi bunătatea de nevastă-ta!"

Pregăti apoi ce era de pregătit: haine călduroase, merinde şi porni înapoi spre peştera zânelor, cu stăpânu-său şi cu nevasta lui.

La peşteră luară legături de lemne şi făclii. După aceea începură să coboare. Inimărea era gras şi nu prea tinerel. Nevastă-sa la fel. Inlăuntru frig. Drumul greu. Stăpânii nu erau deprinşi, nici cu unul, nici cu altul. Se îngrozeau de fie ce. Dihăniile de gheaţă îi băgau în sperieţi. Numai că tot mai puternică era lăcomia. Ba încă Ilie îi mai şi aţâţa.

— Să vezi, stăpâne, ce de oi — şi ce lână de aur pe ele! Pe toate să le iei...

— Pe toate le luăm! ziceau într-un glas Inimărea şi nevastă-sa. Niciuna nu lăsăm...

Şi le sclipeau ochii bogaţilor, când vorbeau de lâna de aur, ca ochii mâţelor noaptea când umblă după şoareci.

Aşa, vorbind, chinuindu-se din greu pe drumul din peşteră, ajunseră la încăperea de gheaţă. Fata de gheaţă era iar în dreptul trecerii spre adâncul peşterii. Dar Ilie aprinse focul şi lovi cu cârligul dela oi, de nouă ori câte nouă, până ce se desfăcu învelişul de gheaţă. Lăcrămioara ieşi. Plângând cu lacrămi amare, începu să-l roage:

— Nu te duce!... Nu te mai duce, Ilie!... Vrăjitorul e şuvoi de mâniat pe tine. Zânele ştiu că a fost om pământean pe tărâmul lor. Şi vor să te prindă, să te azvârle în prăpastie! Nu te duce!

— Trebue să mă duc! răspunse Ilie. Sunt argat la omul ăsta cu inimă mai rea decât a lupilor. Mi-a poruncit! Şi-apoi, eu pe tine vreau să te scap, Lăcrămioaro! De data asta te voi scăpa aşa cum ţi-am făgăduit. Am să mă lupt cu vrăjitorul şi-l voi învinge.

— Atunci, zise fata, te mai învăţ ceva. Vrăjitorul o să-ţi pună iarăşi trei întrebări.

— Ii voi răspunde!

— Ei, dacă îi vei răspunde pentru a doua oară bine, o să-i plesnească o inimă. Dar vezi că el are două inimi. In asta îi stă puterea. Numai că de-i rămâne doar o inimă, poţi să te lupţi cu el şi să-l învingi.

Clipele de răgaz trecură iute. Fata trebui să intre iar în învelişul ei de gheaţă...

Ilie o privi îndelung, îndurerat. Dar cum stăpânii lui îl zoreau, porni din nou la drum.

Merseră, merseră mai departe. Şi drumul era parcă mai greu ca la început. Da' iată, că dela o vreme începură să se apropie de intrarea pe tărâmul celălalt. Aci era de pază vrăjitorul, cu înfăţişare de vultur pleşuv.

— Staţi, le strigă el. Răspundeţi mai întâi la întrebări, dacă vreţi să treceţi pe tărâmul zânelor.

Inimărea şi cu nevasta lui, auzind că le pune întrebări, trecură încetişor mai la spatele lui Ilie. Il lăsară pe el în faţa vrăjitorului.

— Cât e dela răsărit până la apus? întrebă vrăjitorul.

Se gândi bine şi răspunse:

— Cale de o zi! Atât cât îi trebue soarelui, de când răsare şi până asfinţeşte.

Se 'ncruntă vrăjitorul c'a ghicit Ilie. Intrebă iar:

— Da' cât e dela cer până la pământ?

Chibzui mai bine Ilie şi grăi:

— Tot atât cât e şi dela pământ la cer... Şi-apoi, nici prea departe nu poate fi, că dacă tună sus, s'aude jos.

— Acum n-ai să ştii să-mi mai răspunzi! strigă vrăjitorul mâniat. Spune-mi! Ce se scurtează, când se lungeşte?

Rămase flăcăul o vreme pe gânduri. Chibzui bine de tot şi dădu răspunsul:

— Viaţa omului!

Când dete răspunsul acesta, se auzi ceva ca un trăsnet. O inimă a vrăjitorului plesnise. Din vultur pleşuv cum era, el luă înfăţişare de om. Ilie, aşa cum îl învăţase Lăcrămioara, sta gata de luptă. Se repezi flăcăul la vrăjitor şi începură lupta.

Se luptară de dimineaţă până la amiază şi dela amiază până pe'nserat. Odată îl aruncă vrăjitorul pe Ilie, de-l înfundă

în pământ până la brâu. Apoi îl prinse bine Ilie pe vrăjitor, şi-l aruncă în pământ până la gât. Dar vrăjitorul sări iar afară şi se apucară de mijloc. Se frământară o vreme în loc şi deodată Ilie îl smuci pe vrăjitor şi îl izbi de-l băgă trei stânjeni sub pământ. In locul unde s'a afundat el în pământ a țâşnit o apă neagră şi urît mirositoare, semn că acolo a pierit. Aşa s'a sfârşit cu vrăjitorul.

In timpul când Ilie se lupta cu vrăjitorul, Inimărea şi nevasta lui, nemaiputându-şi stăpâni lăcomia, pătrunseseră pe pajiştea de argint. Aici, pe pajiştea ce le lua ochii cu strălucirea ei, păştea turma de oi cu lână de aur. Fără să mai aştepte nimic, bogaţii încep să prindă oi şi să le pună'n spinare. Atâtea oi pun în spinare, până ce se cocoşează sub ele.

Oile se zbat în spinarea bogaţilor şi le scapă. Ei aleargă să le prindă iară. Şi timpul trece, trece. Ilie se luptă cu vrăjitorul şi bogaţii cu oile.

Când a plesnit inima vrăjitorului, au auzit zânele cele rele. Au auzit, şi mâniate foc au pornit spre pajiştea de argint.

Sunt învestmântate zânele în văluri cenuşii şi au ochii crunţi. Vin în zbor. Şi iată, îi văd pe bogaţi cum le răpesc oile cu lâna de aur. Din zbor îi apucă zânele pe bogaţi şi îi ridică în sus în văzduh. De-acolo îi azvârle în apa cea neagră şi cu miros urît, care izvorîse în locul unde pierise vrăjitorul.

Apoi zburând, porniră pentru totdeauna de pe tărâmul lor, din peştera Scărişoarei — din peştera de gheaţă, acum fără paznic, în care oamenii au putut pătrunde.

Atât i-a trebuit lui Ilie să vadă. In graba mare şi plin de dorul pentru Lăcrămioara, el a pornit pe calea'ntoarsă, către ieşirea peşterii.

In bolta de gheaţă îl aştepta Lăcrămioara. Fata şi băiatul s'au îmbrăţişat şi au ieşit afară din peşteră. Când au ieşit, afară venise primăvara. Muntele se împodobise cu verdeaţă. Şi sturzii — sturzii au vestit pe zâna lacului că fata ei, Lăcrămioara cea frumoasă, a scăpat din ghearele vrăjitorului.

Ilie a dăruit tot ce dobândise dela Inimărea, slugilor pe care acesta le avusese în sat. Iar el, cu draga lui Lăcrămioara și-au făcut o casă nouă, casă din lemn, mai sus ceva de gura peșterii — la locul ce se cheamă Scărișoara. Au întemeiat acolo un sat nou.

Așa și-au dobîndit fericirea Ilie și draga lui, Lăcrămioara.

SEARA A ȘASEA

POSAGA

Se povestește că'n timpuri cu totul depărtate, copilele din munți nu se lăsau nicicând ademenite de cântece înșelătoare. Își ascultau numai îndemnul inimii și prețuiau sfatul bătrânilor. Pe-atunci, în munții Gilăului, sub creștetele'nalte, ca niște turle de cetăți părăsite, nu curgea încă râulețul viforos ce se numește azi Posaga. Da' tot în vremea ceea locuia în ținutul acesta prăpăstios un om ce se chema Visalom. Și el avea o fată pe care o striga chiar cu numele acesta de Posaga.

Era muntariță fata lui Visalom, adică păstoriță; și cât e ziua de mare, din primăvară când da colțul ierbii și până la sfârșitul toamnei, ducea Posaga mioarele'n poiene. Tulnicul ei răsuna atunci dulce ca viersul păsărilor, și prelung, de se auzea în toate satele de prin împrejurimi. Și fata păștea mioare, ca și alte fete din sat. Le păștea și le îngrijea.

Seara se adunau muntarițele între ele. Țeseau laolaltă câte ceva, se veseleau și-și povesteau de-ale lor. Venea și Posaga. Fetele-o iubeau, pentrucă ea știa cânta mai frumos decât toate celelalte.

Și tare era mândră fata lui Visalom de cum știa ea cânta. Atât era de mândră, că într'o seară spusese fetelor:

— Eu, dragele mele, nu mă voi mărita decât cu acel flăcău care va ști să cânte mai frumos ca mine. Cu nimeni altul!

Fetele râseseră:

— He, hei, dacă vei iubi tu pe careva, să vezi cum îl vei lua. Chiar dacă o cânta... ca ursul din pădure...

Nu-i plăcuseră fetei lui Visalom vorbele acestea. Mai ales că fetele râseseră de ea.

— Nu, nu! rostise ea iar, ambițioasă. Eu nu mă voi însoți decât cu un flăcău care va ști să cânte mai frumos decât mine. Cu altcineva cu nimeni. O să trăim și-o să vedem!

Ei, trece vreme, vine vreme și-i vine într'adevăr fetii vremea de măritiș.

Era frumoasă Posaga și vrednică. Mulți o doreau soție, dar dintre toți unul era cel mai vrednic și mai voinic. Il chema Vidru. Și fata îl cam prinsese și ea drag. Il cam prinsese drag, dar ea spusese odată o vorbă și se ținea tare pe cuvântul dat.

Ca toți de seama lui, Vidru se cobora sub pământ, în baie. Se cobora sub bolțile pe care le scobeau băieșii în stânci și scotea de-acolo aur. Ca să-i dovedească dragostea pe care-o purta fetei, Vidru scotea din baie cele mai frumoase bucăți de aur și i le dăruia.

Era Vidru flăcău înalt ca bradul și puternic. Da' nu știa cânta. Știa Vidru numai să șuiere, de hăuleau munții, când pleca la vânătoare. Și mai știa să chiuie atunci când se prindea să joace danțurile bătrânești : țarina sau abrudeana. Da' de cântat cu viers nu știa cânta...

Știau fetele că Vidru o are dragă pe Posaga, și că Posaga îl are drag pe Vidru. De aceea, câte odată seara, când se adunau, chicoteau între ele și o'ntrebau pe fata lui Visalom :

— Ei, Posagă, tot un flăcău ce-o ști să cânte mai bine decât tine o să iei ? Că Vidru nu știe decât să șuiere ori să chiuie. Ei ?... Ei ?

Era Posaga fată mândră de viersul ei din tulnic și-ambițioasă foc. Răspundea :

— O să trăim și-o să vedem. Chiar dacă mi-ar frige inima de dragoste pentru un flăcău, eu tot nu mă voi mărita cu el, de nu va ști cânta mai bine decât mine.

Auzise Vidru de vorbele acestea pe care le tot rostea Posaga și-l durea inima. Și de ce-l durea mai tare, de aceea căuta să se arate tot mai vrednic în ochii Posagăi, ca să-i câștige dragostea.

Se pripășise pe muntele Mare o turmă de capre negre. Erau așa de iuți sălbăticiunile, că nimeni nu putuse să le vâneze. Intr'o noapte s'a urcat Vidru tocmai acolo sus, înfruntând moartea la fiecare pas și i-a aduș fetei două ieduțe. Dimineața le-a găsit Posaga behăind speriate în ogradă, trăgând cu gâtul de funia cu care fuseseră legate.

Pe Balomireasa își făcuse cuib un șoim vestit. S'a cățărat Vidru între prăpăstii, acolo unde numai păsările ajung, și s'a luptat cu șoimul. Când s'a deșteptat din somn Posaga, șoimul era în cușcă la fereastră și izbea cu ciocul lui încovoiat în gratiile de lemn, gata-gata să le rupă.

Incepuse să se coboare tristețea în inima Posagăi. Ii părea și rău de cuvântul dat, pentrucă-i era drag Vidru. Dar era mândră de cântecul ei și ambițioasă ca să nu râdă fetele de ea. Și iată, fusese primăvara, trecuse vara, venise toamna și acum se

apropiau viscolele iernii. Toate fetele de vârsta ei jucaseră la nunţi. Toate se aşezaseră pe la casele lor. Numai ea, cea mai harnică şi mai frumoasă, numai ea rămăsese. Şi nu găsea un om, bărbat, care să cânte mai frumos decât ea, pe care să-l îndrăgească şi pe care să-l ia ca soţ. Visalom clătina capul albit de ani şi spunea:

— Se vestesc timpuri grele, fata tatii. Aci în munte a pătruns cu putere un om rău, un om de credinţă al împăratului. Il cheamă Corban. Primprejur, peste tot, a răpit până acum băile moţilor. Numai ale noastre au mai rămas...

— Şi ce-i cu asta, tată? întreba copila copleşită de amărăciune.

— Este, fata mea! şoptea încet bătrânul. Moţii vor îndura multe. Ca mâine vom pierde şi noi băile... Şi sunt bătrân. Ne-ar trebui în casă un braţ tânăr... Şi Vidru are braţul cel mai puternic...

Copilei îi părea atunci rău şi îi veneau în ochi lacrămi.

— L-am înfruntat atât pe Vidru, tată, că iată nu mai vine. Se duce şi iarna, da' Vidru nu mai vrea să vină...

In vremea asta, cu-adevărat, vremuri tot mai tulburi se coborau peste moţii ce îşi câştigau hrana, scoborînd în băi, ca să adune aurul din măruntaiele muntelui. Corban, curteanul împăratului, răpea băile una după alta şi moţii trebuiau să adune aurul numai pentru el. Sub paza armelor împărăteşti trudeau acum şi Visalom, şi Vidru, şi toţi moţii din satele acelea, ca să-i adune avuţii de aur lui Corban.

Incólţea din nou iarba proaspătă a primăverii. Incolţea iarba; încolţea şi durerea. Posaga rătăcea prin munte şi cânta. Cânta suferinţele tot mai mari ale moţilor.

Intr'un asfinţit de soare, iată că se coboară încet copila cu mioarele înspre izvor, înainte de a purcede spre casă. Ca nişte pânze negre o învăluiesc umbrele înserării.

Deodată, îi iese în faţă o femeie, cu păr mătăsos, lung până la călcâie, îmbrăcată într'un vestmânt împodobit cu flori şi frunze

verzi. Pe chipul ei, bunătatea străluceşte ca o lumină. Se apropie. Pune o mână albă și subțire pe umărul copilei.

— Nu te speria ! murmură ea. Sunt zâna cea bună a munților. Mie mi-s dragi muntenii și-i ocrotesc. Pe tine te-am auzit adesea cântând din tulnic. Și nimic nu-i este mai plăcut zânei munților decât cântecul din tulnic. Mai cântă, hai, mai cântă...

Zâna munților se așează pe o stâncă, lângă izvorul ce murmura alături. In jurul ei e lumină ca ziua. Mioarele behăiesc ușor, cuminți, îndesându-se una într'alta. Posaga duce tulnicul la gură și suflă odată... Sunetul e la început numai ca fâșâitul vântului prin iarbă, când se apropie ploaia, într'o zi caldă de vară. Pe urmă, sunetul se face mai tare, sfâșietor, ca plânsul mamelor ce-și jelesc feciorii înăbuşiţi sub pietre, în băile lui Corban.

Răsună glasul tulnicului mai tare, ca stâncile când se prăvălesc primăvara, sau ca glasurile întărâtate ale moţilor, când își aprind pe creste flăcările răzvrătirii. Tot mai tare, tot mai sfâșietor răsună glasul tulnicului. Ca de piatră este chipul Posagăi, fata bătrânului Visalom, care iubește cântecul mai presus de orice. Iar pe obrazul zânei munților picură lacrămi amare.

Când cântecul încetează, zâna munţilor îi întinde copilei lui Visalom o nuieluşă ; o nuieluşă subţire, albă, cu o măciulie de aur la cap.

— Nuieluşa asta este fermecată ! spune zâna munţilor. Cât timp Corban va fi stăpân peste munţii aceştia, peste băile voastre de aur, ea o să v'arate vouă — tatălui tău și celorlalți moţi — unde se mai găseşte aur sub stânci. De-acolo să scoateţi aur fără ştirea lui Corban. Să nu fiţi nevoiţi să-i robiţi omului împărătesc. Numai tu să ai grijă de nuieluşă, să nu o prăpădești ! Să nu o prăpădeşti şi să mi-o dai înapoi când va pieri Corban !

Zâna bate apoi cu degetul cel mic într'un brad. Bradul se deschide. Zâna intră înlăuntru și piere fără urmă. Posaga rămâne singură, numai cu nuieluşa în mână...

Cu nuieluşa zânei, aurul e din nou al moţilor. Ei lasă pustii

băile pe care pusese stăpânire Corban. Adună aurul din locuri ferite, pe care le arată nuielușa fermecată din mâna fetei lui Visalom.

Trimite Corban iscoade. Dar moții le prind și le izgonesc.

Are băi nenumărate Corban și e atât de bogat, că pe mămăligă, când o mănâncă, el nu presară sare ca ceilalți oameni, ci praf de aur. Da' băile lui nu prețuesc niciun crăițar fără munca moților. Are atâtea băi de aur Corban! Dar nimeni nu-i mai scoate afară aurul din băi.

Și cum să rămâie el dintr'odată sărac, pentrucă moții nu se mai supun și nu-i mai scot aurul din băi? Nu se poate asta, nu!

Are Corban prieteșug cu vrăjitoarea din pădure, cu Hârca. Se duce la Hârca, în scorbura putregăită, unde baba locuește cu o bufniță și zece pisici turbate. Fierbe baba în cazanul ei buruieni otrăvite. In fumul lor, bolborosește nu știu ce, și spune:

— Numai zâna munților! Numai ea e de vină! I-a dat fetei lui Visalom nuielușa fermecată; nuielușa care arată moților unde este ascuns aurul...

Geme de mânie Corban:

— Blestemata! Blestemata!... Și tu nu poți face nimic, babo? Ce fel de prieteșug îmi porți? Fă vrăji, ceva, și fă să prind eu nuielușa! Imi trebue nuielușa... Ca să pot stăpâni aurul, tot aurul...

Chicotește baba ascuțit:

— Numai un chip ar fi. Să iei tu de nevastă pe Posaga, fata lui Visalom. Dacă ai lua-o pe Posaga de nevastă, ai lua odată cu ea și nuielușa pe care i-a dat-o zâna. Dacă ai nuielușa, știi unde se găsește aurul. Il iei tot în stăpânire și moții nu mai au unde săpa. Vin în băile tale să-ți robească. Hi, hi, hi. Ai și moții robi, ai și aurul tot în stăpânire. Da' pentru asta trebue numaidecât să o iei pe Posaga de nevastă.

— Am s'o iau! se învoiește Corban.

— Ai s'o iei? hohotește baba, parc'ar râcâi cu un toiag

prin sticlă pisată. Cum s'o iei? Că e Posaga ca o floare de Mai. Şi tu... Priveşte-te pe tine!... şi baba îi întinse lui Corban o doniţă cu apă să se privească în oglinda ei.

Se uită Corban şi-şi vede chipul urît, negru şi bubos; cu nasul ca pliscul de pasăre răpitoare, cu ochii crunţi. Când merge parcă sare şi când grăeşte parcă ar croncăni. Se clatină unda apei din doniţă şi Corban se vede mai urît decât e. De necaz stupeşte în apa doniţei.

Baba hohoteşte întruna şi cârâie ca o bufniţă:

— Fata lui Visalom iubeşte cântecul. Da' e mândră şi ambiţioasă. A spus că n'o să se mărite decât cu un flăcău care va şti cânta mai frumos decât ea... Pentru asta nu s'a însoţit cu Vidru, voinicul munţilor. Că nu ştie cânta. Hi, hi, hi.

— Dă-mi mie o vrajă, babo, să pot cânta din tulnic, mai frumos decât ea! se'nveseleşte de nădejde Corban.

— Cu tulnicul? Asta nu poţi, chicoteşte baba. Cu tulnicul cântă oamenii din munţi. Iar tu eşti din afară, un om împărătesc, venit să despoi pe munteni şi să le iei avuţiile lor strămoşeşti. Atât că, pentru prieteşugul pe care ţi-l port, tot am să fac ceva şi-am să-ţi fiu de folos.

Il mângâie Hârca pe Corban, pe ţeasta ascuţită, acoperită cu păr negru, aspru ca ţepii de arici şi pe ghebul din spinare, şi îi arată ce va face pentru el. Ii va da mai întâi o băutură, care-l va face tânăr şi frumos. Asta numai în timpul zilei. Noaptea îşi va lua la loc înfăţişarea lui cea urîtă. Numai că noaptea nu are cum să-l vadă nimeni, pentrucă va sta ascuns. Băutura îi va schimba pe timpul zilei şi glasul. Atunci glasul lui va fi mângâietor şi plăcut la auz. Ii va da şi o ceteră vrăjită. Când va asculta fata lui Visalom glasul ceterii, va veni la el cum vine mielul după mioară.

Dacă va izbuti să ia prin uneltirea asta pe Posaga de soţie, a lui va fi nuieluşa, al lui va fi tot aurul, ai lui vor fi toţi moţii. Să bea Corban degrabă fiertura şi să plece...

Bea cu sete Corban băutura vrăjită şi capătă înfăţişare de

flăcău frumos și tânăr, cu glasul limpede. Intinde mâna și ia cetera vrăjită. Se uită în donița plină ochi cu apă și râde mulțumit. Să iasă acum în întâmpinarea fetei lui Visalom.

In vremea aceea, Posaga își păștea mioarele într'o poiană zmălțată cu flori. Iși păștea mioarele și privea pierdută în depărtările albastre. Zâmbea fata, privind la zborul iute al șoimilor, care brăzdau cerul ca niște săgeți. De undeva, de departe, se auzeau glasurile vesele ale băieșilor din satul ei. Scoteau aurul dintr'un loc, pe care-l arătase nuielușa fermecată, primită dela zână.

Când, iată că dintre brazi, ca o adiere ușoară, vine un zvon de ceteră. Zvonul se face cântec. Cetera cântă atât de minunat, cum nu mai auzise încă Posaga. Inima fetei începe să bată mai cu grăbire. Și dintre brazi iese un tânăr frumos. Are flăcăul ceteră în mâini și un arc cu săgeți pe spinare.

— Cine ești, tânăr frumos, cu ceteră nemaiauzită? întreabă Posaga.

— Sunt un flăcău de aci, de peste munte! Mă cheamă Ion și-s vânător. Coliba mea săracă i-aici de vale!...

— Și de unde știi cânta atât de bine?

— O zână, zâna munților mi-a dat această ceteră vrăjită! răspunde smerit Corban.

— Zâna ți-a dat-o?... Și mie mi-a dat zâna munților o nuielușă fermecată! se'nveselește fata.

Corban se arată cu totul mirat:

— Atunci tu ești Posaga?

— Eu sunt! zice fata. De unde știi?

— Zâna mi-a spus că ți-a dat nuielușa și m'a învățat să te caut pe aici prin poiene! rostește cu viclenie Corban. Ne-a dăruit la amândoi câte ceva! Pesemne, ne-a urzit să fim și împreună...

Posaga se roșește la obraz, dar în sinea ei se bucură.

— Pesemne... Da'nu vrei să mai cânți, flăcăule, din cetera-ți vrăjită?

— Ba da! Și Corban cântă fetei.

Îi cântă, și ea simte cum inima-i se moaie. Simte că de-o va cere de nevastă flăcăul acesta frumos, ea nu va spune nu.

Corban atât așteaptă.

— Ai vrea să fii soția mea, Posaga? întreabă el pe fată.

— Aș vrea! îi dă răspunsul fata mândră a lui Visalom. Cântecul tău l-a întrecut pe-al meu. Așa mi-am și făgăduit. Să iau de bărbat numai pe acela care va ști cânta mai bine decât mine!...

Numai Haiduc, câinele dela turmă al Posagăi, latră cu îndârjire și nu dă voie lui Corban să se apropie de fată. Dar ea-l ceartă, îl gonește și pleacă împreună cu prefăcutul Ion.

Câinele se repede și-l mușcă pe Corban.

Niciodată nu-l bătuse până atunci Posaga pe Haiduc. Acum îl lovește și-l leagă de un copac. Câinele rupe legătura și iară se repede de-l mușcă pe Corban. Posaga, supărată, îl lovește mai rău cu cârligul dela oi și câinele credincios al fetei fuge spre casă, urlând, urlând întruna a jale și prăpăd...

Nu-i place lui Visalom mirele pe care-l aduce copila. Nimeni nu-l cunoaște. Pesemne că-i un om din afară, de prin străine locuri. Să nu fie iscoadă împărătească. Ii sunt ochii vicleni; și, parcă înfometat, dezmiardă nuielușa moților, dată de zână.

— Nu-mi place mirele tău, fată! zise bătrânul. Mai bine te însoțeai cu Vidru. E băieș vrednic, vânător cum nu e altul, te iubește mai presus de orice și-l cunoaștem, că e moț de-al nostru.

— Nu-mi place Vidru, că nu știe cânta, rostește fata cu mândrie. Il iubesc pe Ion, că are ceteră vrăjită. Pe el îl iau de bărbat.

Aude Vidru vestea și fuge'n munte. Stă zi și noapte; zile și nopți. Iși făurește singur o ceteră. I-o aduce fetei lui Visalom:

— Pentru tine am făcut-o! îi spune el. Am să fac și altele. Am să învăț cânta. Nu te însoți cu Ion, un om venit de cine știe unde! Că nimeni nu te va iubi mai mult ca mine...

— Sărman — sărace! se'ngâmfă fata lui Visalom. Tu mă iubești, da' cetera lui Ion e vrăjită. Și niciodată n'ai să poți cânta ca el.

S'au întâlnit în pragul casei lui Visalom Vidru și Corban.

— Dă-te în lături, viclean înșelător! strigă Vidru.

— Ba, dă-te tu! țipă Corban. Și pieri din calea mea!

Se încleștează în luptă flăcăii. Se luptă, se luptă vreme îndelungată. Se luptă și însetează amândoi.

— Dă-mi apă! cere Vidru copilei.

— Dă-mi apă! poruncește Corban.

Fata-i dă apă lui Corban și-l lasă să înseteze pe Vidru.

Crește'n Vidru acum mânia ca muntele. Ca muntele Mare s'a făcut mânia și durerea lui Vidru. Il cuprinde pe Corban odată cu putere, îl ridică în sus și îl aruncă în țărână. Ca un vierme se tăvălește Corban în țărână.

— Acesta ți-i mirele! Și amarnic te-ai căi! grăește Vidru cu amărăciune fetei lui Visalom. Dar și atunci, să știi, că eu te voi iubi. Te voi iubi și te voi ajuta!

Se tăvălește mirele Posagăi în țărână. Iar Posaga cea ambițioasă plânge. Plânge cu suspine și îl gonește pe Vidru:

— Niciodată! Niciodată nu vreau să te mai văd!

Este aproape ziua nunții. A împodobit bătrânul Visalom casa cu ramuri verzi de brad și a poftit oaspeți. La toți le este dragă Posaga și așteaptă cu bucurie să joace la nunta ei. Este sărac Visalom, da' fiecare dintre prieteni și rubedenii au adus daruri: vestminte și bucate felurite.

Şi'n vreme ce fecioare, cu tulnice la gură, vestesc peste munți nunta copilei lui Visalom, femeile din sat îi împodobesc coadele groase și i le acoperă sub năframa de nevastă.

Ospățul trebue să'nceapă la lăsatul serii, după datina străbună. Când, iată, că pe drumul care coboară din pădure, vine Ion. E încruntat la chip și are cetera în mână. El a venit să-și ia mireasa. De'ndată vrea s'o ia.

— Noi nu putem da fata înainte de-ospățul nunții, la care am poftit și prietenii din sat, și rubedenii! grăește rar și cu mâhnire Visalom.

— Se strică datina! Fecioara nu se cuvine să plece la casa bărbatului înainte de căderea serii! glăsuesc femeile.

— Nu-mi pasă de datinile voastre! îi înfruntă cu asprime flăcăul. Și mâinile i-alunecă pe ceteră.

Posaga aude cântecul și se ridică de pe scaunul cu trei picioare, pe care sta de-o împodobeau femeile. Iese înaintea mirelui și-i spune:

— Voi călca datina, dar am să merg cu tine!

— Cum? se miră toți oamenii. Posaga, tu calci datina ce ni-i rămasă din bătrâni?

— Ia-ți nuielușa fermecată și mergi cu mine! mai poruncește Ion, și degetele îi alunecă din nou pe cetera vrăjită, primită dela babă.

— Nuielușa i-a fost dată de zână Posagăi, pe timpul cât ne va urgisi Corban! rostește Visalom. Și vede, vede bine acum, ce urmărește acel ce spune că se numește Ion.

— Nuielușa e a miresei mele, e deci a mea! ridică mirele glasul.

Intinde apoi mâna, ia nuielușa dela brâul fetei și o vâră în șerparul lui.

Nu aude și nu vede nimic Posaga. Cetera dată de vrăjitoare lui Corban îi tulbură mințile. Și Corban se grăbește, se grăbește. Cetera nu mai are putere de vrajă decât până la casa lui. Acolo o să i se schimbe chipul la lăsatul serii. Să se grăbească! Să se grăbească!

Au ajuns acasă. E casa lui Corban mare și împodobită.

— Unde ți-e coliba săracă de vânător? întreabă Posaga.

— Aci! croncănește Corban și ia adevăratul său chip.

Vede înșelăciunea Posaga și se înfricoșează. Plânge și se zbuciumă.

Cheamă Corban slugile și o închid pe fată într'un turn de piatră, deasupra unei prăpăstii adânci. De pază îi stă o cățea cu colții de fier. Și cățeaua nu este altcineva decât fata vrăjitoarei, fata Hârcii.

— Ai să stai acolo, până ce-mi vei spune că-ţi sunt drag! îi strigă Corban. Eu stau acum la ospăţul nunţii noastre!

Şi se aşează la o masă mare, încărcată cu bunătăţi şi băuturi de tot felul, ca să petreacă împreună cu vrăjitoarea.

Au aflat Visalom şi toţi moţii, de felul cum a fost amăgită Posaga. Au venit apoi oamenii lui Corban şi au luat în stăpânire toate locurile din care scoteau băieşii aur. Acum Visalom şi toţi ceilalţi scobesc iară stânca în băile lui Corban. Numai Vidru rătăceşte pe munte, vânează ce poate şi se hrăneşte cum poate. In băile lui Corban nu intră.

Foamea şi amarul îşi fac din nou cuib în toate casele moţeşti.

Trec zilele, trec nopţile, trec săptămânile şi lunile. De dorul fetei sale, de suferinţele pe care le îndură în băile lui Corban, se stinge bătrânul Visalom, cum se sting în zori focurile muntariţelor. Abia mai pâlpâie viaţa lui Visalom, ca un tăciune aproape stins. In jurul său s'au strâns moţii. A venit din munte, la căpătâiul bătrânului, şi Vidru.

Ochii lui Visalom sunt închişi. E culcat pe laviţa tare de lemn şi trupul lui e uscat de nemâncare. Numai buzele vinete mai murmură încetinel:

— Cine-mi scapă copila amăgită? Şi cine îl pedepseşte pe Corban? Cine?

Toţi ochii se îndreaptă către Vidru.

— Eu! rosteşte flăcăul cu tărie. Mă leg, înaintea ta, Visalom, acum în ceasul morţii tale, că o voi scoate pe Posaga din turla în care e zăvorâtă şi pe Corban îl voi pedepsi.

S'a stins Visalom. Vidru şi-a luat numai cuţitul de vânătoare cu el şi a plecat. L-au însoţit moţii pe flăcău până la intrarea în pădure. Până acolo l-au însoţit. De acolo, l-au lăsat să meargă voiniceşte înainte, spre desişul tot mai adânc şi tot mai plin de primejdii. Ştiau ei bine că Vidru nu se teme de nimic. Şi dacă el a făgăduit ceva lui Visalom, fără nicio îndoială că va izbuti. Făgăduiala şi-o va împlini.

Merge Vidru pe cărări întunecate, își face drum cu greu prin desișuri. Merge, merge și deodată aude niște zgomote ciudate.

Aleargă flăcăul degrabă într'acolo de unde se aud zgomotele. Acolo, într'un frunziș de iederă, zece pisici turbate au încolțit un iepuraș plăpând. Vor să-l sfâșie.

— Scapă-mă, Vidrule! se roagă iepurașul. Nu mă lăsa, că și eu ți-oi fi de vreun ajutor.

Scoate Vidru cuțitul din șerpar și'ncepe să lovească pisicile, care miaună și se reped la el cu colții și cu ghiarele.

Le lovește, le îngăurește blănurile, le retează din ghiare și din colți. Până ce, speriate, pisicile turbate fug toate, cu pielea peticită. Atunci iepurașul se dă odată peste cap și în locul său apare zâna munților.

— Iți mulțumesc, Vidrule, că m'ai scăpat! grăește zâna munților. Pisicile turbate au fost trimise de vrăjitoare, să mă facă să pier. Să nu mai pot da moților niciun ajutor. Ție nu ți-a fost teamă și le-ai risipit. Acum, spune-mi și tu: cu ce vrei să te răsplătesc? Arată-ți două dorințe, oricare ar fi, și eu pe dată ți le voi împlini.

— Zâna munților, își ia pe dată îndrăzneala Vidru, dacă vrei să-mi împlinești două dorințe, află mai întâi că eu n'am știut niciodată cânta cu măiestrie. Iți cer acum numai o frunză. Dar frunza asta, dacă voi pune-o la gură, să pot cânta cel puțin tot atât de frumos pe cât cânta Corban din ceteră, când a venit s'o amăgească pe Posaga. Iar cea de-a doua dorință este că atunci când mi-o fi voia, să mă pot schimba la chip, cum oi pofti.

— Bine, Vidrule. Iți voi împlini dorințele! zâmbește zâna munților. Rupe apoi o frunză, din desișul în care stătuse când o încolțiseră pisicile turbate, suflă odată peste ea și i-o dete, spunându-i s'o pună la gură și să cânte.

Vidru ascultă îndemnul zânei și din frunză încep să izvo-

rească niște sunete minunate, un cântec duios care i alina flăcăului durerea și care-i întărea dorința să-l răpună pe Corban...

După aceea îi mai dete zâna și un inel.

— Pune-l în deget. Și când oi vrea să te schimbi la chip, îl răsucești odată. Pe dată ai chipul care-l dorești. Și de îl răsucești la loc, ai iar înfățișarea ta de mai înainte.

Flăcăul pune inelul în deget, bagă și frunza în șerpar, mulțumește frumos zânei și pleacă înainte pe drumul lui.

Merse ce merse și așa, cam pe înserate, iată-l că ajunge la casele mărețe, de piatră, ale lui Corban. Privește îndelung Vidru și deasupra unei prăpăstii vede turla înaltă, unde e zăvorîtă Posaga. Işi răsucește inelul în deget, zicându-și că dorește să aibă un chip de bătrân, și pe dată flăcăul se preschimbă într'un bătrân gârbovit de ani. Bate apoi la porțile cele mari. Iese afară Corban.

— Dece bați la porțile mele, măi moșneag? întreabă el.

— Vreau să mă tocmesc argat!

— Așa? Și ce meșteșug cunoști?

— Câte meșteșuguri sunt, pe toate le cunosc!

— Imi trebue pitar! Să-mi faci pâine. Te tocmești?

— Mă tocmesc.

— Câtă simbrie ceri?

— Câtă vrei să-mi dai...

— Atuncea intră...

A intrat Vidru în casele lui Corban și a început să facă pită. Numai că Vidru face pâinea cu meșteșug. Face pâine albă ca neaua pentru Corban și pentru slujitorii lui credincioși. Dar înlăuntru, în aluat, amestecă buruieni de capul șarpelui. Pentru Posaga, face pâine neagră, moale la miez, și înlăuntru pune o floare albă. Pune floarea dimineților, care crește numai pe creștetele cele mai înalte ale muntelui.

Când mănâncă la cină din pâinea albă amestecată cu buruieni de capul șarpelui, i se împăienjenesc ochii lui Corban și i se face somn. La fel pățesc și toți slujitorii lui de credință. Numai

căţeaua cu dinţi de fier nu mănâncă din pâine. Când îl vede pe Corban că doarme, îl scutură, îl scutură de straie, ca să-l deştepte. Nu se deşteaptă din somn Corban şi nu se deşteaptă niciuna din slugile lui de credinţă. Şi căţeaua latră, latră în zadar...

Mănâncă şi Posaga din pâinea neagră cu miezul moale. Inţelege că pâinea a fost făcută de careva din satul ei. Numai acolo se face astfel de pâine, moale şi dulce, din făină neagră de secară. Şi iată că, în mijlocul pâinii, dă şi de floarea cea albă. Acum ştie cine a copt pâinea... Nu poate fi altul decât Vidru. Numai el se poate căţăra până în vârful muntelui Mare, ca să culeagă de acolo florile albe ale dimineţii.

Se gândeşte Posaga la Vidru, se gândeşte la tatăl său, Visalom. Se gândeşte la toţi moţii din satul ei. Cu nuieluşa zânei, Corban a aflat toate locurile ascunse de unde scoteau moţii aurul. Tot aurul din munte este acum al lui. Şi moţii sunt toţi ai lui. Cum este şi ea, Posaga, fata amăgită şi neascultătoare a lui Visalom.

In turla de piatră, în care zace, nu are decât tulnicul. Atât i-a dat voie să ia cu ea în turlă Corban. Da' nici nu-i trebue mai mult decât tulnicul. Ea pune la gură tulnicul şi suflă încet, tânguitor, ca atunci când o copilă îşi jeleşte tatăl care s'a stins din viaţă. De jos, din pităria lui, Vidru aude cântecul fetei. Pune şi el la buze frunza şi însoţeşte glasul tulnicului, cu sunetul de frunză. Tulnicul cântă laolaltă cu frunza.

Vidru îşi răsuceşte atunci la loc inelul din deget, zicându-şi să aibă chipul său de mai'nainte.

Ca o capră neagră, sare la poalele turlei. Cu cuţitul începe să-şi sape trepte, ca să se caţere în turlă.

Piatra este tare şi cuţitul sapă încet. Dar Vidru loveşte, loveşte. Pune un picior în cea dintâi treaptă. Cu mâna stângă se ţine de cioturile stâncii şi cu dreapta loveşte piatra, sapă trepte mai departe. Aproape întreaga noapte sapă. Mai e puţin şi vor răsări zorile. Trebue să se grăbească, pentrucă în zori se

vor trezi Corban și slugile lui. Dar cuțitul s'a tocit și tot mai greu sapă Vidru trepte.

Se muncește, se chinuește, dar în cele din urmă ajunge la fereastra turlei. Cu cuțitul desface gratiile din piatră și pătrunde în încăpere. Copila lui Visalom se repede în brațele lui, ale flăcăului voinic din satul ei, care-i aduce libertatea. Și el o întreabă :

— Unde e Corban ? Vreau să mă lupt cu el, să-l răpun și tu să mergi cu mine.

— Corban e în încăperea lui ! spune copila. Doarme cu nuielușa zânei sub pernă.

In vremea aceasta cățeaua cu dinții de fier latră, latră. Și iată că încep să răsară zorile. Cățeaua cu dinții de fier nu mai latră în zadar ! Farmecul buruienilor de capul șarpelui, amestecate în aluatul de pâine aibă, a trecut. Slugile lui Corban mai întâi, apoi Corban se trezesc.

Caută Vidru în casele cele mari pe Corban. Ii ies în cale slugile. Una câte una doboară Vidru toate slugile. A ajuns în iatacul împodobit al lui Corban.. Ca atunci, în pragul casei lui Visalom, se înfruntă cei doi bărbați.

— Vrei cu cuțite să ne tăiem sau în luptă dreaptă să ne luptăm ? întreabă Vidru pe Corban, fulgerându-l din ochi.

Nu vrea Corban să se lupte în luptă dreaptă cu Vidru. Și de cuțitul lui vânătoresc se teme. Dar n'are încotro și trebue să'nceapă lupta pe viață și pe moarte.

Se luptă ei împreună, se luptă până la amiază și îl trântește Vidru pe Corban la pământ. Corban se ridică și încep iar lupta până seara. Din nou îl trântește Vidru pe Corban la pământ. Și iar se ridică bogatul. Se luptă până seara și atunci îl trântește ultima oară Vidru pe Corban. Il trântește cu putere de pământ. Ii pune opinca pe obraz și Corban nu se mai ridică.

Când vede că s'a prăpădit Corban, se repede la Vidru cățeaua cu dinții de fier — fata vrăjitoarei. Il apucă pe flăcău de un picior și-l mușcă. O lovește Vidru cu piciorul și o izbește

tocmai de bolta casei. Sare iar căţeaua şi-l muşcă de celălalt picior. Iar o azvârle Vidru până'n bolta înaltă de piatră. Se mai repede şi-a treia oară căţeaua, să-l muşte de pântec. Atunci Vidru o prinde, îi smulge colţii de fier unul câte unul şi o aruncă pe fereastră în prăpastie.

Cade căţeaua chelălăind de groază şi se sfărâmă în mii de bucăţele. De chelălăitul ei se trezeşte Hârca, vrăjitoarea, ce dormea liniştită în scorbura ei putregăită din pădure.

Vidru pune mâna sub perna lui Corban, ia nuieluşa şi i-o dă Posagăi. Pe fată o ia de mână şi împreună fug din casa blestemată a lui Corban. Fug. Cei doi fugari aleargă cât îi ţin picioarele. Dar în urma lor aud un ţipăt de bufniţă... Da, da, e-o bufniţă!... Vrăjitoarea s'a prefăcut într'o bufniţă şi zboară în noapte, dornică de răzbunare, pe urmele fugarilor, jelindu-şi fata, căţeaua cu colţii de fier.

Fug. Dar Posaga, care a zăcut atâta vreme zăvorîtă în turlă, e sleită de puteri şi nu mai poate fugi. Ca pe-o povară scumpă îşi poartă acum Vidru iubita pe braţe. Il ţine de gât fata lui Visalom şi numai la ureche îi şopteşte:

— Mi-e dor de sărmanul tata!...

— Il vei vedea curând! o îmbărbătează Vidru.

Pe urmele lor zboară bufniţa, însetată de răzbunare. Aude vorbele lui Vidru şi ţipă:

— Degeaba te grăbeşti şi degeaba ţi-e dor! Tatăl tău, Visalom, a murit. A murit ca rob al lui Corban. Şi tu — tu ai fost aceea care l-ai omorît...

De sub aripa stângă, bufniţa scoate un spin şi-l aruncă în calea celor doi fugari. Spinul se face o pădure de spini. Ca să nu atingă spinii pe Posaga, flăcăul ridică fata deasupra capului. Aşa aleargă prin pădurea de spini, care-i sfâşie vestmintele şi carnea.

Fata întreabă ce fac moţii. Vidru îi răspunde că sunt mulţumiţi. Scot aurul din munte şi trăesc în pace.

Bufniţa ţipă cu răutate, ca să otrăvească inima fetei:

— Nu-i, nu-i adevărat. Moții sunt flămânzi și chinuiți. Şi numai tu, Posaga, numai tu ești vinovată, pentru că l-ai urmat pe Corban.

Aruncă apoi bufnița de sub aripa dreaptă o pietricică de cremene. Piatra se preface într'o stâncă înaltă, până la nori, și plină de colțuri ascuțite.

In brațe cu Posaga, Vidru urcă. Și colțurile ascuțite îi sângerează picioarele. Dar urcă, urcă și după multă caznă reușește să treacă peste creasta înaltă a stâncii.

— Ale cui sunt acuma băile ? mai întreabă Posaga.

— Ale cui să fie ? Ale noastre, ale moților ! răspunde Vidru.

Ca un ecou, bufnița țipă în urma lor :

— Băile nu sunt ale moților ! Sunt toate ale lui Corban... Și moții sunt numai slugile lui Corban !...

In calea fugarilor, bufnița aruncă cenușă scoasă dintre penele de pe spinare. Cenușa se preface într'un pustiu întins cu pietre și nisip încins. Ii ard picioarele lui Vidru, dar el aleargă, aleargă. I se sleiesc puterile dar aleargă ; și trece prin pustiul de foc. Fata și-a pierdut simțirea în brațele sale. Dar au ajuns. De ciudă, bufnița se repede, se dă peste cap și se preface în femeie. O femeie urîtă, bătrână, cu părul despletit, călare pe-o mătură veche. Ea zboară prin văzduh și dă târcoale lui Vidru din toate părțile, stupind din gură. Se ferește flăcăul de focul și veninul vrăjitoarei. Caută s'o prindă jos pe pământ. Dar Hârca, aci se apropie, aci se depărtează. Prinde Vidru pietre din nisipul încins și le aruncă în Hârcă.

Se luptă astfel cu ea întreaga noapte. Dimineața în zori o prinde deodată Vidru pe Hârcă de coada măturii. O trage jos. O apucă de mijloc și-o strânge până își pierde vrăjitoarea cu totul suflarea.. A răpus-o Vidru și pe vrăjitoare. Da' și Vidru è istovit. Cade și el jos lângă vrăjitoare.

Când se trezește Posaga, vede pe vrăjitoare răpusă. Alături de ea, Vidru, însângerat, ars și istovit, abia mai răsuflă.

— Apă! șoptește Vidru. Numai o picătură de apă și n'am să mor....

Il vede Posaga pe Vidru și începe să plângă. Ce mult a iubit-o Vidru! Numai că ea nu merită dragostea lui, nu merită să-i fie soție. Pe Vidru, flăcăul viteaz, ea l-a nesocotit și amăgită de-un cântec înșelător a plecat cu un om împărătesc. Plânge Posaga și se gândește la Visalom și la toți moții ce-au suferit din pricina ei. Plânge Posaga și aleargă în tot locul ca să găsească măcar o picătură de apă pentru Vidru. Să-i scape viața lui Vidru. Și nu găsește. El a făcut totul pentru ea. Și ea nu poate să facă nimic pentru el.

De mâhnire, plânge Posaga cu desnădejde și lacrămile ei sunt fierbinți ca focul. Nu știe ce să facă și atunci o strigă pe zână:

— Vino! Vino, zâna munților! suspină printre lacrămi fata pedepsită a lui Visalom.

— Am venit! se aude un glas și în fața fetei apare zâna.

Fata lui Visalom vorbește cu tărie și lacrămile-i curg:

— Sunt vinovată, zâna munților. Sunt vinovată față de toți. Din pricina mea s'au chinuit moții, a murit tata și stă gata să se piardă și dragul meu Vidru. Da' eu te rog acum să mă ajuți. Pentru ultima oară să mă ajuți. Imi trebue apă pentru Vidru, ca să-i scap viața. Fă ca din lacrămile mele să izvorască un râu, care să-i răcorească rănile și să-l lecuească. Și fă ca râul să fie atât de puternic, ca să șteargă cu totul orice urmă a aceluia care m'a amăgit...

— Inainte de a-ți împlini dorința, dă-mi mai întâi, Posaga, nuielușa ce ți-am dăruit-o; dă-mi-o înapoi! rostește zâna. De azi'nainte Corban nu va mai fi. Și moții nu mai au nevoie de nuielușă...

Posaga întinde zânei nuielușa și lacrămile îi curg din ochi șuvoi. Zâna ridică nuielușa și dintr'odată inima caldă a Posagăi se împietri. Tot trupul i se prefăcu într'o piatră.

Și din ochii ei de piatră, din lacrămile ei fierbinți izvorî un râu furtunos.

Râul luă cu sine trupul vrăjitoarei și curse mai departe, tot mai furtunos, tot mai furtunos.

Din lacrămile copilei înșelate, a lui Visalom curge râul acesta. El trece pe sub stânci, pe acolo unde nu poate răzbate mai grabnic. Aleargă peste poduri de pământ. Iși taie drum prin păduri. Și aleargă, aleargă, tot drumul pe care-l străbătuse cu fata în brațe, Vidru, iubitul ei. Vuind ca viscolul peste culmile pleșuve ale munților, Posaga, râul răzbunător, se prăvălește peste casele mari de piatră ale lui Corban. Ca niște surcele se sfărâmă așezările zidite din sudoarea moților și turla în care fusese fata zăvorîtă.

Valurile iau cu ele, izbind de stânci și nimicind orice urmă a aceluia care o amăgise pe copila lui Visalom. Apa udă pământurile moților, le face să înverzească și să înflorească.

Și'n vreme ce zâna, cu nuielușa'n mână, pierea pe nesimțite, undele reci și proaspete ale izvorului îi spală și îi răcoresc rănile însângerate ale lui Vidru. Se ridică flăcăul. Vede apa cea limpede. Se pleacă și bea. Și parcă ar bea dintr'un izvor de apă vie. Puterile îi cresc de zece ori mai mult ca înainte.

Dar unde e Posaga, draga lui Posaga? Ii vede flăcăul trupul ei frumos împietrit, iar din ochi cum îi izvorăște apa cea limpede și răcoroasă; apa răzbunătoare.

Ințelege Vidru totul. De mâhnire își scoate din șerpar frunza fermecată și'ncepe să doinească; să-și plângă'n viers de frunză pe iubita lui, Posaga, fata ce și-a călcat îndemnul inimii și sfatul bătrânesc.

Rătăcește flăcăul pe malul râulețului curat și limpede ca lacrăma. Și cântă, cântă...

De-atunci, de când s'au petrecut aceste întâmplări, a trecut multă, foarte multă vreme.

Dar uite că povestea asta n'a uitat-o nimeni — povestea Posagăi, fata lui Visalom, iubita inimii lui Vidru. Și-o spun bătrânii ades povestea aceasta copilelor neastâmpărate și lesne încrezătoare în cântece înșelătoare. Ca să le fie pildă. Pildă de neuitat...

★ *SEARA A ȘAPTEA*

CINE RÂDE LA URMĂ...

Trăia odată într'un sat un moș cu baba lui. Copii n'aveau bătrânii și tare ar mai fi dorit să aibă, să audă și în coliba lor râset și gângurit de copil.

Da' cum venea într'o zi moșul pe cărare, prin pădure, — ce să vezi? — întins la soare, desfășat, un copil. Il lepădase careva? Sau lupul îi mâncase mama și rămăsese copilul singur?... Cine poate ști!...

Bătrânul l-a băgat în căciulă, că era mic-mititel și l-a adus babii. I-au pus numele Aflatul.

Era mai veselă acum coliba bătrânilor. Și copilul creștea. Creștea într'o zi cât creșteau alții în zece. Se făcuse așa un băietănaș, căruia îi mijea mustața sub nări.

Ei, și trece vremea, trece. Incep să trăiască oamenii din satul acela zile tot mai grele. Veniseră slujitorii împărăției și luaseră băile de aur și pădurea. De mămăligă n'aveau că bătuse grindină cumplită. Și'n vite dăduse molima. In mare sărăcie mai trăiau!

Numai slujitorii împărăției veneau. Veneau, luau birul, bruma ce mai găseau în colibe, și plecau.

Intr'un amurg, iacătă băietănașul nostru, Aflatul, că se duce la taică-său și-i spune:

— Amarnică sărăcie mai e, tătucă; și aci'n colibă, și'n sat. Așa că eu m'aș duce în lume, să văd și să aflu. N'oi găsi ceva, să scăpăm cu toții de sărăcie?

Se întristează bătrâna când aude și începe să plângă. Bătrânul se gândește — nu se gândește mult — și grăește:

— Păi să te duci, măi băiete. Să vezi și tu prin lume ce-i. Da' unde te-oi duce și ce-oi face, să ții minte o vorbă, pe care eu o știu dela bunicul și bunicul dela bunicul bunicului meu, precum că: „la inimă să fii mereu curat și să nu te'ncrezi în cel bogat!"

— Așa am să fac, tată! se învoește Aflatul.

A doua zi își încălță băiatul opincile cu gurgui, cum se poartă la munte, își puse pe cap pălărioara rotundă ca o strachină, agăță cu sfoară pe după gât straița bătrânească a moșului și plecă.

— Incotro s'o iau? își zise la plecare. S'o iau și eu încotro o sufla vântul! se sfătuește tot el singur.

Vântul sufla de-a-lungul Arieșului. O luă și el într'acolo. Trecu râul prin vad, că drumul era pe țărmul celălalt. Și porni întins la drum.

Mergea de-a-lungul Arieșului. Neavând pe nimeni cu cine să vorbească, îi spunea râului:

— Arieșule! Am să izbândesc eu oare în drumul pe care-am pornit?

Râul clocotea cu spume pe spinare și din fierberea lui, băiatului i se părea că poate desprinde cuvinte ca acestea:

— Ai să izbândești fără'ndoială. Dac'ai să fii bărbat... cu îndrăzneală... dar și cu chibzuială...

— Păi sunt bărbat! Uite!... se fudulea Aflatul, către râu, oglindindu-și în apa lui argintie obrazul. Uite... îmi răsar tuleele din mustăcioară... Și... cât pe-aci, să-mi iasă și cele din barbă... Dacă te uiți bine de tot, vezi chiar o umbră pe obraz... acolo vor răsări...

Râul spumega printre stânci mai departe:

— Să fii cu chibzuială... și mai ales... să nu uiți cuvintele pe care ți le-a spus bătrânul la plecare: „la inimă să fii mereu curat și să nu te'ncrezi în cel bogat!"...

— Lasă pe mine! zicea băiatul și pășea mai repede. Las' pe mine!...

Merge Aflatul, merge, până ce într'o seară, pe când se pregătea să se culce la rădăcina unui copac, vede în depărtare ceva strălucind. Se uită mai bine și se lămurește că acolo e un foc.

— Ia te uită ce noroc am în seara asta! își spuse el. Să dau aci în desișul pădurii, de o așezare omenească!

Porni într'acolo. Pe măsură ce se apropia, focul se făcea mai mare și se auzeau țipete. Grăbi pasul. Ardea o casă. Numai că stăpânul casei lipsea.

Inlăuntru era numai un copil. Umblase copilul la focul din vatră, risipise cărbuni pe jos și se aprinsese casa. Acum țipa copilul că nu putea să iasă afară.

Fără să stea pe gânduri, Aflatul se repezi între flăcări. I se cam arse ce-i drept țundra din spinare, da' vorba lui:

„Nici așa nu era prea bună, și câteva găuri mai mult parcă nu-i tot aia?“

Scoase dela primejdie copilul, stinse flăcările și scăpă din lucrurile pe care le avea în casă omul. Intre cele pe care le scăpă, fu și un scaun de văsărit — plugul moților, cum i se spune. Pentrucă pe scaunul ăsta, ca un fel de rândea, lucrează moții văsari ciubăre, albii, donițe și alte vase din lemn.

Abia stinse Aflatul focul, că iată veni și stăpânul casei cu femeia lui. Mulțumi flăcăului că le scăpase copilul dela moarte. Ii mulțumi plângând de bucurie. Ii mulțumi că i-a scăpat și lucrurile din colibă. Și iacă, la o parte văzu și scaunul. Când îl văzu, se bucură nespus de mult și zise:

— Pentru binele ce l-ai făcut, că mi-ai scos cu prețul vieții copilul din flăcări, îți dau scaunul ăsta de văsărit!

— Iți mulțumesc frumos! răspunse Aflatul. Da' de scaunul acesta n'am nevoie. Eu nu's văsar. Și-apoi, acu mă aflu pe drum. Caut și eu vreo dezlegare din nevoi pentru mine și ai mei, ba chiar dac'oi putea și pentru ceilalți din satul meu; că tare sunt amărîți și săraci... Așa că nu mă'ncarc cu povară!

— Apăi, dacă-i așa, cu atât mai mult să iei scaunul acesta de văsărit. Că-i scaun fermecat și tot satul o să scape cu ajutorul lui de nevoi!...

— E fermecat, zici?

— Da. Uite... spui numai atât:

„Scaunule de văsărit,
Ia pornește la'nvârtit,
Și dă-mi vase însutit!“

Nici nu termină bine de rostit omul cuvintele acestea și scaunul începu să se miște singur. In jurul lui apăreau ca din senin trunchiuri de brad, care erau tăiate de niște unelte nevăzute. Lemnul era netezit. Alături de scaun se rânduiau singure grămezi de albii, ciubere, donițe, ba până și fluiere,

cercuri și câte și mai câte, care se pot face din trunchiurile de brad. Nu se opri scaunul decât când îi strigă :

„Oprește, scaun fermecat.
Pentru azi destul mi-ai dat!"

Aflatul se șterse la ochi; nu-i venea să creadă. Păi cu scaunul ăsta nicio grije nu mai are. Face vase pentru tot satul. Vând oamenii vasele în câmpie și trăesc.

— Scaunul ăsta îl am și eu din bătrâni! îl lămuri văsarul pe băiat. Da' dacă nu erai tu, ardea în foc; așa cum mi se prăpădea și copilul. De-aia ție ți se cuvine... Ia-l și folosește-l cu întreg satul, dacă spui că sunteți atât de săraci și bătuți de nevoi.

— Bine! glăsui Aflatul. Eu l-aș lua, da' mă gândesc, cu ce-ai să-ți câștigi pâinea de-acum înainte?

— De-asta nu duce grijă. La voi în sat sunt atâtea guri flămânde și la mine aci suntem doar trei. Cu un scaun obișnuit de văsărit, noi ieșim la căpătâi. Da' binele ce mi l-ai făcut, eu altfel nu ți-l pot plăti. Trebuie să ți-l răsplătesc cumva!

Și moțul, împreună cu nevasta, atâta stăruiră ca să primească darul, încât Aflatul nu mai avu încotro. Trebui să se învoiască.

Luă Aflatul scaunul. Il agăță cu un curmei pe după gât și plecă spre casă.

Ce mersese repede la dus, dar ce mergea acum? Parcă zbura. Nu dormea nici ziua, nici noaptea.

Făcuse cale bună și nu mai avea decât o noapte de mers. Deodată se porni o ploaie năprasnică. Năprasnică, așa cum numai la munte poate fi. Ploua, de ziceai că se prăvălește un râu din văzduh peste oameni. Se făcuse în jur un întuneric, de nu se vedea nici cât să duci un deget la ochi. Aflatul era ud până la oase. Ii era și foame. Tocmai pe vremea aceea, trecea pe lângă casele cele mari de piatră ale lui Micola bogatul — cel mai bogat om de peste râu.

Bate la ușă flăcăul și dinlăuntru aude vocea groasă a lui Micola :

— Care-i acolo, măi ?

— Sunt eu, Aflatul, un fecior din satul de peste râu ! răspunde drumețul.

Trecu o bucată bună de timp, până ce, într'un târziu, iacătă că bogatul Micola deschide ușa, grăind morocănos :

— Ce e, măi flăcău, de mă tulburi pe o vreme ca asta și la un ceas așa de târziu ?

— Iacă de ce te supăr !... îi răspunse Aflatul. Ingăduie-mi să poposesc aci în noaptea asta pe furtună. Că mâine am să plec mai departe, să ajung la mine'n sat, să le duc oamenilor oleacă de bucurie.

— Bucurie ? Să le duci la oameni ? întrebă bogatul. Cum așa ?

— Iacă bine ! răspunse flăcăul.

Și cum era din fire cinstit, se apucă de povestește, cum s'a făcut de-a dobândit scaunul cel fermecat de văsărit.

Aude Micola bogatul și, mai cu seamă, vede, cum la vorbele ce le rostea Aflatul, scaunul făcea, după poruncă, grămezi întregi de vase. Și'n minte îi încolți pe dată gândul cel viclean.

— Să pun eu mâna pe scaun ! își făcu el socoteala. Am cai buni. Fac vase și le vând la târg. Mă umplu de bani.

Se schimbă fața lui Micola. Deschisese ușa mohorît. Acum râde cu toată gura... Ba îl poftește pe Aflatul pe scaun, apoi la masă. Scoate bucate bune din cuptor și începe să-l îmbie :

— Ia de gustă ! Vezi și din friptura asta de găină, ia și din plăcinta asta cu brânză !... Poate vrei și niște vinars ?...

Și dă-i cu vinars, și dă-i cu vinars, ca să-i amețească mințile băiatului.

Vede Micola că îl doboară vinarsul pe Aflatul și-l trage la somn.

Cu glas șoptit își învață atunci nevasta :

— Pune-i un braț de fân în tindă!

E bucuros acum Micola de oaspeți. I-a făcut și'n tindă patul! Numai că în tindă, nu are loc și scaunul de văsărit. Așa că mai bine să i-l ducă peste noapte în șură.

— Pune-l și'n șură! se învoi Aflatul. Numai să ai grijă de el. Să nu-l fure careva...

— Cât despre asta, nicio grijă! îl încredință bogatul. Nicio grije! Și înșfăcând scaunul, fugi cu el în șură.

Se făcuse noapte. Aflatul dormea dus. Numai gazdele stăteau treze. Aprinseseră o feștilă și pândeau.

După ce bogatul se încredință bine că flăcăul doarme, se strecură frumos în șură. Luă scaunul de văsărit primit de Aflatul dela moțul cel cu casa aprinsă și puse în locul lui unul obișnuit.

Dimineața, cum se lumină de ziuă, Aflatul se sculă, mulțumi frumos pentru ospeție și ceru înapoi scaunul de văsărit.

Ploaia se potolise și cerul era albastru ca floarea de in. Din pământ ieșeau aburi călduți, și între ramurile pădurii cântau păsările. Aflatul mergea pe drum cu grăbire. Și iată că ajunge aproape de sat. Uite și coliba în care a copilărit. Lângă colibă, bătrânul taie un butuc cu toporiștea și bătrâna adună surcelele risipite pe jos. L-au văzut. Ii ies înainte. Cum le mai lucesc lacrimile în ochi!

— Te-ai întors în sat, măi băiete? se bucură bătrânul.

— Ai venit înapoi la coliba noastră, dragul mamei? râde fericită bătrâna.

Aflatul îi îmbrățișază pe amândoi și le arată scaunul de văsărit:

— De-acum înainte cred c'am scăpat și noi, și toți oamenii din satul nostru de sărăcie și de necaz. Un moț mi-a dat scaunul ăsta de văsărit. I'un scaun fermecat!...

Se uită bătrânii, cu ochii mari, cum poruncește Aflatul scaunului să pornească la învârtit, să dea vase însutit...

Scaunul stă pe loc. Cum să dea vase, când scaunul fermecat era în mâinile lui Micola bogatul, și Aflatul avea numai un scaun ca toate scaunele?

Se risipește toată bucuria fecorului. Și nu poate înțelege! Cum de și-a pierdut scaunul toată puterea?

E amărît flăcăul. In sat sărăcia e tot mai mare. Birurile mai grele. Oamenii au ajuns numai piele și os... Ii plânge inima lui Aflatul!

Trece o săptămână, trece o lună, înfrunzesc copacii și pe urmă se desfrunzesc. Într'o zi Aflatul își puse burca pe spinare și porni din nou la drum.

Plecă pe drumul Arieșului, pe drumul pe care mai pornise...

Râul venea umflat și spumegat după ploi. De ce mergea mai departe feciorul, de-aia întâlnea râul mai umflat și revărsat peste maluri. Intr'un loc crescuse chiar atît de mult, că luase de pe mal o așezare a unui culegător de aur din nisipul râului, a unui aurar.

Aurarul era gata să se'nece și chema într'ajutor. Feciorul sări în râu, se luptă cu valurile, se izbi de stânci, dar până la urmă scoase omul din apă. Ii mai ajută să-și scape și câte ceva din avutul lui.

Intre cele pe care izbuti să le scape, fu și un herchiu, un țol de lână aspră din acela folosit de munteni când culeg aurul din apa și nisipul râului.

Aurarul ținuse herchiul strâns la piept, până ce se izbise de o stâncă de pe fundul Arieșului. Atunci îl scăpase. De bună seamă că apa l-ar fi luat cu totul, dacă nu-l vedea Aflatul și nu-l prindea la vreme.

După asta Aflatul îl ajută pe aurar să-și facă și un adăpost pentru noapte. Se adăposti și el în noaptea aceea acolo. Și cum răsăriră zorile, vru să plece mai departe. Când să plece, vede că aurarul îi iese înainte și îi întinde herchiul, spunându-i:

— Tu l-ai scăpat din apă, tu să-l ai!

Aflatul nu vru să-l primească:

— Ce să fac cu el, că nu sunt aurar? La noi în sat sunt mai mult băieși, măcar că acum sunt toți amărîți, despuiați și flămânzi. Mai bine păstrează-l, că ți-o trebui!

— Hei, hei, hei, nu spune asemenea vorbă! stărui omul. Herchiu ca ăsta nu mai este pe lume. Ia privește! Ei destul ca să rostești:

„Herchiule, meșter faur,
Hai de strânge'n grabă aur!"

Numai cât rosti omul cuvintele acestea, herchiul sări în Arieș — căruia muntenii îi mai spun și Aurarul, pentrucă în nisipul și în apa lui se găsește adesea praf de aur. In Arieș, herchiul începu să adune tot aurul din apă și nisip; așa fel că niciun fir nu se putea strecura mai departe. Aflatul vede în herchiu crescând grămăjoara de aur. Nici nu-i vine să creadă că este aur curat, curat de nici nu mai trebue să fie cernut prin șaitroc.

Nu se opri herchiul din lucru decât atunci când stăpânul lui rosti așa:

„Herchiule, stai așa,
Aur astăzi nu mai da!"

Se minunează Aflatul de ce vede. Da' nu vrea să primească darul. I-a scăpat ce-i drept aurarului viața și herchiul, numai că darul este prea mare! Cu ce-și va câștiga de acum înainte aurarul pâinea?

— Lasă, nu te îngriji de asta! spuse aurarul. Sunt un om singur și chiar cu un herchiu obișnuit, tot mă descurc eu. Mai bine du-l la tine'n sat, ajută-i și pe ceilalți!

N'avu încotro Aflatul și trebui să primească herchiul. Apoi fericit, mai fericit ca prima oară, plecă în grabă spre casă.

Pășește Aflatul, pășește întins.

Merge zi și noapte grăbit spre casă. Se gândește că tocmai acum își va scăpa de sărăcie părinții și pe toți moții din satul

lui. Da' tocmai când ajunse să treacă apa spre satul său, altă piedică i se-așeză în cale. Se făcuse noapte. Și Arieșul era atâta de umflat, că nici nu îl mai cunoștea. Ieșise atât de mult din albie, că nu mai putea fi trecut decât cu pluta. Da' plută de unde să iei? Că numai Micola bogatul are. Așa că, nu are ce face alta Aflatul, decât să bată iar la poarta lui Micola.

Aude bogatul bătaia feciorului la ușă. Aude și crede că feciorul a venit să-i ceară socoteală, că i-a furat scaunul de văsărit. Se preface Micola că doarme.

Da' Aflatul bate mereu în ușă. Și până la urmă trebue să-i deschidă:

— Ce e, flăcăule? Ce nevoie te aduce la mine? Văd că nu e nicio ploaie mare afară... Ori poate că a început să ningă?... începu să-și bată joc bogatul de fecor.

— Ba nici de cum! răspunse Aflatul. Nu ninge deloc. Numai că e râul umflat și-mi trebue o plută. Nimeni nu mai are plută'n sat. Așa că dacă ai bunătate, dă-mi pluta, ca să trec în sat la mine și să duc bucuria, pe care n-am putut-o duce întâia oară. Pluta ți-o voi întoarce mâine dimineață!

Stă bogatul și se gândește. Numai cu ochii pe sub sprâncene îl pândește. Pe urmă spune rar:

— Ce bucurie zici că să le duci în sat?

Flăcăul, cinstit din fire, se-apucă iar și povestește cum s'a întâmplat de-a căpătat de astă dată un herchiu fermecat. Și abia așteaptă s'ajungă cu el în coliba părintească, să ajute pe bătrâni și pe ceilalți săraci din sat.

Incepe Micola să râdă și să-și bată joc de flăcău:

— Alei, măi Aflatule, parcă spuneai când ai trecut pe-aici că tu ai să-i scapi pe toți de sărăcie cu scaunul de văsărit. Și-o să trăiți la fel de îmbelșugați ca mine!... Văd că tot flenduros ești...

Râde Micola. Își bate joc de Aflatul. Și cade iar flăcăul ca iepurele'n prinzătoare. Ca să-l încredințeze pe Micola că nu e vorba de nimica, îl cheamă pe malul apei:

— Hai la Arieş ca să vezi!

— Hai!

Se coboară amândoi la Arieş. Luna străluceşte şi taie cărare de argint peste apă. Aflatul rosti:

„Herchiule, meşter faur
Hai de strânge'n grabă aur!"

Herchiul sări în apă şi ţin'te! Tot ce era fir de aur în nisip sau în apă, se strânge grămăjoară în herchiu.

„O, măi băiete, măi băiete, se gândeşte Micola, drag îmi eşti ca sarea'n ochi; da' după herchiul tău mă prăpădesc! Şi nu mă las până nu te-oi înşela şi de data asta!..."

Repede îşi schimbă bogatul înfăţişarea. Incepu să-i spună Aflatului, precum că noaptea pluta pe Arieş se loveşte de stânci: altminteri i-ar da-o pe loc de bună seamă. Şi e mai bine ca dintr'odată să se odihnească flăcăul în casa lui. O pleca în zori cu pluta peste apă.

Ar vrea Aflatul să plece îndată peste apă. Numai că Micola ţine ca băiatul să poposească în casa lui şi să-i cinstească masa, ce-i plină cu bucate alese.

N'are ce face alta Aflatul şi rămâne. Ii pune bogatul pe masă de mâncat şi de băut. Ii aşterne un braţ de fân în tindă. Iar deasupra pune şi o blană de oaie. Aflatul se culcă şi vrea să-şi pună la cap herchiul. Da Micola de colo, zâmbind cu bunătate, îl sfătueşte:

— Nu, băiete! Nu-l pune acolo. Cine ştie care se poate strecura la noapte'n tindă! Şi să-ţi fure asemenea bunătate de herchiu! Dă-l la mine, să-l pun eu bine, colea în cămara mea.

Feciorul se cam codeşte, da' văzând stăruinţa gazdei, se învoeşte, zicând:

— De, ştiu şi eu? Da' dacă socoteşti că e mai bine... Ia-l şi mi-l păstrează! Numai să nu mi se întâmple, cum s'a mai întâmplat cu scaunul, că şi-a pierdut puterea până acasă!...

— N'ai nicio grijă!

Și bogatul, schimbând vorba, puse mâna pe herchiu. Il luă în cămara lui. Acolo îl ascunse degrabă sub aşternut și lăsă la faţă un herchiu obișnuit, unul dintre cele pe care le avea în casă.

Dimineaţa, Micola se sculă cel dintâi. Pregăti o plută cu ţăpoaie de trecut Arieşul și îl sculă pe Aflatul. Ii dete herchiul pregătit. Şi fără să-i mai dea timp să gândească, la una sau la alta, îl sui pe plută. După ce-l lăsă pe malul celălalt, se întoarse degrabă. Nu mai avea răbdare. Voia să folosească herchiul fermecat și să adune tot aurul din râu.

Aflatul, în schimb, mergea și parcă nici nu călca pe pământ. Parcă plutea de fericit ce era. Pățise rușinea întâia oară. Da' ce aducea el acuma, împlinea şi lipsa scaunului de văsărit primit dela moţul cel care avusese casa'n flăcări.

În colibă, bătrânii se năcăjeau să facă o mămăligă de tărâţe din coaje de copac. Baba aprinsese focul și moșul mesteca în ceaun, tușind înecat de fumul din vatră. Când deschise Aflatul uşa, de bucurie moșul scăpă ceaunul. Mămăliga curse pe foc și se stinse focul... Da' cine mai lua în seamă una ca asta? Se îmbrăţișară. Și feciorul, plin de mândrie, începu să le grăiască:

— Am adus un lucru de-a minunea... Prin vrednicia mea l-am dobândit. Şi-acuma am scăpat cu toţii de nevoie!... Ia veniți încoace pe malul Arieșului ca să v'arăt...

Șchiopătând, bătrânii se luară după el. Aflatul scoase la iveală herchiul și rosti cuvintele pe care le învăţase dela aurar:

„Herchiule, meşter faur,
Haide strânge 'n grabă aur!"

Bătrânii se uitau cu uimire la feciorul pe care-l crescuseră: socoteau că și-a pierdut minţile prin străini. Vorbea herchiului — lucru neînsufleţit, cum ai vorbi unui om. Pe

urmă, Aflatul, văzând că herchiul stă nemişcat, cum stătuse şi scaunul de văsărit prima oară, puse mâna pe toporişte. Fără să mai stea pe gânduri, îl tăie în bucăţi şi îl aruncă în apă. Se repezi la colibă. Luă şi scaunul de văsărit, îl sparse în ţăndări. Şi ţăndările le azvârli în unda Arieşului.

Abia de astădată se făcu lumină în mintea feciorului.

— Am fost înşelat! zise el bătrânilor. M'a înşelat bogatul Micola. Acuma nu mai vreau alta decât să mă răzbun.

Povesti apoi bătrânilor, cum şi de rândul trecut, şi acuma, a poposit de nevoie în casa lui Micola. Apăi lăcomia bogatului cine n'o cunoaşte? Iar scaunul şi herchiul, el le-a avut în păstrare. Fără doar şi poate că le-a schimbat.

— Aşa se întâmplă, grăi moşul, când nu asculţi de învăţătura din bătrâni. Ce te-am sfătuit eu la plecare? La inimă să fii curat şi să nu te încrezi în bogat...

— Am fost! Cu inima curată, am sărit să scap copilul văsarului, ca şi viaţa aurarului! răspunse Aflatul.

— Ai fost îndrăzneţ şi cu inima curată. Da' asta nu-i destul... Cum de te-ai putut încrede în Micola, cel mereu nesătul? Aci nu m'ai ascultat... Te-ai încrezut... Şi iată că la drumul tău n'ai izbândit.

— Asta-i adevărat! rosti Aflatul. Din pricina asta n'am izbândit. Sfatul bătrânesc nu l-am ascultat. Acum pas de mai drege răul. Bogatul o să spună că el n'a auzit şi n'a văzut! Numai că eu la drum din nou voi porni. Cu Micola nesătulul tot mă voi socoti.

Spunând acestea, băiatul se pregăti de drum.

— Plec chiar acum!

Incercară bătrânii să-l facă să se odihnească măcar până în ziua următoare, dar el nimic... Rămase neînduplecat şi dornic să se răzbune pe Micola cel bogat şi rău.

Porni Aflatul. Merse, merse cale lungă, care acum i se părea şi mai lungă. Venise iarna cu viscole şi cu nămeţi. Drumul era din ce în ce mai anevoios. Trecu prin locul unde scăpase

din foc copilul văsarului. Trecu pe la țărmul unde căzuse în Arieș aurarul. Și ajunse într'un loc unde erau niște prăpăstii adânci. Vântul urla sălbatic și îi împiedica mersul. Deodată, printre urletele vântului desluși un glas omenesc. Se uită în jos pe-o coastă și văzu un bărbat prăvălit, pe jumătate acoperit sub zăpadă. Repede se coborî în prăpastie, luptându-se cu viscolul și agățându-se cu greutate de stânci. Cu și mai mare caznă îl scoase pe om de-acolo. Il duse apoi până la coliba lui, care era la cale de-o zi de locul unde căzuse.

La colibă, nevasta și copiii omului scăpat din primejdie nu mai știau cum să-i mulțumească flăcăului.

Il cinstiră și-l omeniră. Iar mocanul aduse dintr'un colț al colibei o botă. Era o botă groasă, noduroasă — un toiag din acelea lungi, cum au mocanii când merg după oi. In cap, bota avea o măciulie mare, ghintuită cu bucăți de fier.

— Nu am altă avere! spuse mocanul. Atâta am dela bunicul, o botă care te face mai puternic decât oricine. Dușmanii se vor teme de tine. E destul să-i poruncești așa:

„Bota mea de lemn uscat,
Ia pornește la jucat
Cu bădița... !"

și-i spui numele...

Cum rosti omul cuvintele acestea, începu să joace bota singură în loc, parcă bătea pe cineva.

— Vezi? mai adăugă mocanul. Dacă spuneam botei și cu cin' să „joace", apoi vai de „bădița" acela. Știu că-i tăbăcea pielea! Și nu se oprește bota din „joacă" decât dacă îi strigi așa:

„Acum, botă, stai pe loc,
că-i destul atâta joc!"

Aflatului nici nu-i venea să creadă. Bota asta era chiar pe gustul său și se potrivea cu nevoia lui.

— Și mi-o dai mie bota asta? îl întrebă pe mocan.

— Ți-o dăruesc s'o folosești așa cum ți-o fi placul!

O primise cum le primise pe celelalte două daruri dinainte, Aflatul. Numai că de data asta se bucură mai mult ca de toate. Ii mulțumi mocanului. Luă bota și plecă pe calea întoarsă. Se făcuse iarnă bine, dar vremea era senină. Munții erau îmbrăcați în haină de zăpadă, cu căciuli pufoase pe creștete. Haina lor albă scânteia în soare. Peste Arieș, gerul făcuse o punte de argint. Văzduhul era curat. Iepurașii se jucau prin zăpadă. Și iată casa de piatră în care locuește bogatul. Se vede bine, că e ziuă mare și mai e mult până ce înserează. Aflatul se apropie de casă și bate la ușa lui Micola cu tărie:

— Deschide, Micola!

Bogatul sare la ușă. Se uită la chipul lui Aflatul. E vesel. Inseamnă că nici nu bănuește înșelăciunea. Strigă nevestei să pună masa. De pe urma lui Aflatul, întotdeauna are de tras câte-un folos. Il poftește în casă și-l întreabă:

— Ei, ce mai veste poveste, măi Aflatule?

— Ce să fie? răspunde flăcăul. Am dobândit un dar nou. Cu asta chiar că-i scap de nevoie pe toți flămânzii din satul meu!

— Taci, măi! începe să râdă Micola. Așa te făleai când ai adus scaunul de văsărit; așa te mândreai și cu herchiul. Și tot așa zdrențuros te văd. Astea-s, măi, năzdrăvănii. Că numai până seara le ține farmecul. Pe urmă farmecul piere și tu rămâi de rușine. Așa că... mai bine azvârle colea jos, ce-ai mai adus!...

Își bate joc Micola de Aflatul, dară flăcăul răspunde liniștit:

— O fi și precum spui!... Că scaunul și herchiul n'or fi fost bune de nimic!... Acas' când am ajuns, drept e, au fost fără putere. Da' asta, ce am acum în mâini, face cât toate celelalte la un loc. Așa să știi!...

— Nu mai spune? se miră cu dulceață în glas Micola. Și ce e asta? Că văd că e numai o botă!

— Asta-i taină mare! șoptește cu degetul la gură Aflatul. Ce face bota asta e lucru minunat... Uite! E destul să-i spui atât:

„Bota mea de lemn uscat,
ia pornește la jucat
cu bădița...

și-i spui numele dumitale, de pildă!...

— Și ce se întâmplă atunci? vrea să știe degrabă tot Micola. Capeți ceva?

Aflatul se uită în ochii bogatului și pune iar degetul pe buze:

— Nu pot spune! Că-i taină mare... Da'capeți... capeți destule!... Zău așa!... Te rog mă crede!...

Nu mai poate bogatul de mirare. Niciodată până acum n'a fost Aflatul așa de tainic. Pesemne că bota asta aduce bogăție mare; mai mare decât scaunul de văsărit, ori decât herchiul fermecat. Ce mai! Trebue să-l capete. Da' mai întâi, să-i vadă puterea!... Incepe nevasta lui Micola să pregătească masa. Taie bogatul o pasăre din ogradă. Aduce o oală mare cu vinars. Și dă-i, și cinstește-l pe fecior; parcă era chiar groful poposit în casa lui Micola.

Se făcuse seară. Bogatul îi așterne lui Aflatul în tindă patul de fân, acoperit cu toate cojoacele de oaie și scoarțele de lână pe care le are în casă. Atâta îi cere: să-i dea voie, să păstreze el cu grijă bota flăcăului. Să nu se întâmple ceva în timpul nopții.

— Să vezi! spune Micola cu blândețe. Pe lume sunt oameni fel de fel. S'ar putea strecura în tindă cine știe cine... Și să nu ia careva bota!...

Aflatul se învoi bucuros. Se culcă pe scoarțe, se înveli în cojoace și adormi pe dată, sătul și mulțumit.

Luă bogatul bota și intră cu ea în cămară. Așteptă până ce-l auzi pe Aflatul sforăind. Mai stătu cam preț de un ceas nemișcat, ca să se încredințeze bine că băiatul a adormit. Se sculă apoi din pat și rosti cuvintele pe care le auzise dela Aflatul :

„Bota mea de lemn uscat,
Ia pornește la jucat... cu mine și cu nevasta!...

Cum zise vorbele astea, unde începu pârdalnica de botă să se învârtească. Și cum se învârtea odată, îl și croia pe Micola. Se învârtea a doua oară, o izbea pe nevastă-sa. Și iac-așa, și tot așa. Și dă-i, și dă-i ! Lovea bota cu atâta dușmănie, de se învinețea carnea până la os. Incercă Micola să fugă prin casă. Bota după el. Vru să fugă pe ușă, da' bota nu-l lăsa deloc...

Dă-i încoace, dă-i încolo. Juca bota pe spinarea lui Micola și a nevesti-si, parcă era la nuntă. La început se ținu bogatul, ca să nu țipe, de teamă să nu-l audă Aflatul. Dar dela o vreme nu mai putu să îndure și începu să strige cât îl ținea gura :

— Oprește-te, botă !... Oprește-te, n'auzi ?

Degeaba. Bota mai tare lovea. Incercă s'o oprească și întinse mâinile s'o prindă. Bota îl izbi să-i frângă oasele. Căzu în genunchi și începu s'o roage :

— Fie-ți milă, botă, oprește-te și nu mai da, că mă omori !

Dacă văzu că nu-i alt rost, începu să răcnească :

— Sări, Aflatule, că mă omoară bota, pe mine și pe femeie ! Săăări !

Aflatul dormea. Dormea tun, sătul de bucate bune și de vinarsul cu care-l tot îmbiase Micola. Auzi țipetele bogatului și se întoarse pe partea cealaltă. De spaimă și de durere, cu bota pocnindu-i pe spinare, Micola năvăli în tindă :

— Sări, Aflatule, nu mă lăsa !

Flăcăul începu să caște și-l întrebă pe bogat :

— Micola ! Eu mai dorm sau m'am trezit ? Ce-i atâta gălăgie ?

Bogatul abia mai putea răsufla.

— Ce să dormi, feciorule? Nu vezi cum mă zmintește măciuca asta? Fă-i ce i-oi face și oprește-o!...

Aflatul se uită cu mirare la Micola și mormăi somnoros:

— Aş vrea să o opresc, dar nu pot. Că am visat un vis... — Se făcea că atuncea când am poposit pe-aici, mi-ai schimbat scaunul de văsărit și herchiul de fermecat!... Se făcea că mi le-ai furat noaptea și mi-ai pus altele în loc...

— Eu? începu să se jure Micola. Să mor eu, na, dacă ți le-am luat!

Abia termină să se jure, că bota începu să-l izbească și mai tare. Pocneau oasele bogatului de credeai că plouă cu pietre pe un acoperiș de șindrilă.

— Și am mai visat, urmă feciorul, că nu trebue să te scap de botă, până ce nu mi-oi da'napoi tot ce mi-ai furat. Altminteri am să mă prăpădesc!... Și nu vreau să mă prăpădesc, Micola, că sunt tânăr. Mai bine să te prăpădești tu! Ești mai bătrân și hoțoman, nesățios de avuții...

Văzând că nu mai are alta ce face, bogatul începu să mărturisească:

— I-adevărat, Aflatule, că ți-am furat scaunul și herchiul. Da' toate ți le-oi da'napoi. Spune-i numai botei să stea că nu mai pot. Mă prăpădesc.

— Bine! zise flăcăul. Așa ne învoim. Și dete poruncă botei:

„Acum, botă, stai pe loc,
că-i destul atâta joc!"

Bota se opri. Aflatul o luă în mână. Iar bogatul, gemând și văietându-se, se repezi ca să aducă lucrurile furate.

Iși luă flăcăul scaunul de văsărit și herchiul. Le agăță pe spinare și râzând îi spuse bogatului:

— Bună e săraca frica, pentru tâlhari! Și-apoi îți mulțumesc pentru astfel de ospeție, Micola. Nădăjduesc să nu te mai văd cât oi trăi... Iar dacă ți-o mai fi vreodată dor de mine sau de lucrurile mele, să știi că bota o păstrez la un loc bun!...

Plecă apoi în mijlocul nopţii, fluierând prin munte cu veselie. Trecu Arieşul pe puntea de argint a gheţii, sub lumina albă a lunii şi curând ajunse la coliba bătrânească.

Mare, nespus de mare a fost bucuria bătrânilor, când l-au văzut pe flăcăul lor că s'a întors acasă teafăr. Le-a arătat Aflatul lucrurile dobândite, prin vrednicia şi îndrăsneala lui. S'a sfătuit apoi cu bătrânul; şi după sfatul lui au poftit în colibă pe toţi cănunţii satului.

A încredinţat flăcăul cănunţilor scaunul de văsărit, herchiul şi bota. Ca să se bucure toţi nevoiaşii de ele.

Iar Micola a rămas de râsul lumii. Râdeau oamenii şi-l arătau cu degetul.

De-atunci se povesteşte c'a rămas zicala, care ţi-o spune orişicine printre munţi: „Acel ce râde la urmă, râde maî bine!"...

SEARA A OPTA

VESTE DE PE TĂRÂMUL CELĂLALT

Intâmplările acestea s'au petrecut cam de mult. S'au petrecut pe vremea când o împărăţie cuprinsese satele moţilor. Incepuse să zidească împărăţia cetăţi în ţinutul moţilor; să aducă acolo dregători şi neguţători, care să răpească avuţiile moţilor; ba încă să-i mai ia şi la oaste pentru împăratul. Până atuncea moţii stăpâniseră singuri pădurile, băile şi toţi munţii. Cu arme nu se ridicau decât atunci când le călcau pământul oşti din

afară. Se ridicau numai sub căpitanii lor și acuma trebuiau să moară pentru împăratul.

Ei, cam pe vremea aceasta, zice că trăia într'un sat, acolo'n munte, un moț pe care-l chema Ion. Avea moțul femeie și șapte copii. Ca să trăiască, tăia lemne în pădure. Tăia lemne pentru împăratul.

Trăia moțul cum trăia, luptându-se când el cu sărăcia, când sărăcia cu el ; da' într'o bună zi, numai ce-i vine poftă drăguțului de împărat să bată război cu vecinii. Cheamă împăratul moții la oaste ; îl cheamă și pe Ion.

Ii vine lui Ion poruncă să se înfățișeze la fișpanul — cel mai mare dregător împărătesc peste ținut.

Se duce Ion la fișpanul și se roagă :

— Nu mă lua, măria ta, la oaste și la război. Sunt cel mai sărac din sat. Am femeie și șapte copii ; și-or muri de foame dacă n'o avea cine munci pentru ei.

Se posomorăște fișpanul :

— Flăcăi au murit prea mulți la război ! zice el. A venit rândul să mai moară și de cei care au femei și copii. Da' dacă vrei să nu mergi la oaste, să plătești vistieriei împărătești o mie de galbeni, așa cum fac domnii cei mari.

Se duce Ion acasă și povestește. Dacă până'n trei zile nu aduce fișpanului o mie de galbeni, trebue să se ducă la război și să moară pentru împărat.

Plâng femeia și copiii. Cine o să-i mai hrănească ? Il plâng și rubedeniile ; ca pe unul ce-i ca și dus dintre vii...

Până la urmă, cel mai bătrân moț din sat spuse :

— Stați să chibzuim ! Poate tot om găsi vreo ieșire din necaz !

Se strâng cănunții laolaltă și chibzuiesc toți. Fumează-n lulele frunzulițe uscate de fag, își clatină capetele cu plete cărunte și chibzuesc. Chibzuesc o zi, chibzuesc o noapte. Până la urmă hotărăsc :

— Trebue să-l scăpăm pe Ion. El este cel mai sărac din sat. Și de s'ar prăpădi la bătălie, cine i-ar hrăni femeia și cei șapte copii? Toți ar pieri de foame și de frig. Așa că, numaidecât trebue să-l scăpăm pe Ion.

Cel mai bătrân dintre moți mai adăugă:

— Eu zic așa: să strângem mălăieș cât om găsi prin sat, la fiecare dintre noi. Să-l vindem în cetate. Cu galbenii pe care i-om dobândi, să-l dăruiască Ion pe fișpanul. Să-l roage ca să-l mai îngăduie dela oaste. Poate că'ntre timp s'o mântui războiul și-o scăpa Ion dela moarte.

Incuviințară cănunții.

Pe dată tot satul se apucă să adune bucate la casa lui Ion. Scutură bărbații straițele, scutură femeile lăzile, și adună bucatele la casa lui Ion.

Se face un sac. Un sac plin ochi cu grăunțe de secară. Aduc din sat un cal — cel mai bun cal din sat — ca să ducă pe spete sacul cu grăunțe în cetate.

Da' bărbații nu pot merge niciunul la târg. Sunt porunciți de împărăție să taie lemnele din pădure.

— O să merg eu la târg! zice femeia lui Ion.

— Tu nu cunoști meșteșugul negoțului! se'mpotrivește Ion. Și de-i da peste vreun bogat mai lacom la negoț, teamă mi-e că te-o înșela.

— Nu te teme! stărue femeia. O să iau, să mă'nsoțească, pe Todoraș. Nu-i colea bărbătuș, băiatul cel mai mare dintre copii, și azi, mâine, moț în lege?

— Să încercăm așa! se învoesc și ceilalți oameni.

Dis-de-dimineață suie Ion sacul cu grăunțe pe cal. Ii dă femeii căpăstrul și în urma calului, cu toiegel în mână, pornește Tudoraș bărbătușul. Ion și ceilalți șase copii privesc după ei cum pleacă la târg. La plecare, femeia întreabă pe Ion:

— Da' bucatele cum să le vând la târg?

— Să le vinzi, așa cum le vând și ceilalți oameni, răspunde Ion.

Plecară. Și merseră ei, merseră printre brazii înalți ai munților, peste văi și peste pâraie. Se scoborîră în prăpăstii și se urcară pe creste. Trecură de sate agățate pe coasta muntelui, cu colibele risipite la depărtări mari una de alta. Și-așa, într'un amiaz, ajunseră la cetatea cea mare dintre munți. In cetate, case mari, domnești, ulițe bătute cu piatră, și lume, lume, de să-i vină amețeală femeii.

Intreabă și ea pe unul, pe altul; și cum, necum, găsește locul unde se vând bucatele. Oprește calul. Ii scoate căpăstrul. Coboară desagii și desface sacul. Așteaptă după aceea în liniște cumpărători.

Vine un dregător slab, cu nasul ascuțit, care avea două geamuri cu margine de tinichea în fața ochilor:

— Cum dai, femeie, grăunțele? Cu ce preț?

In creierii munților, acolo sus, oamenii sunt săraci, dar între ei nu se înșeală. Ei ce-au în gând, au și pe limbă. Femeia lui Ion era dintre aceștia. Știa numai cum o învățase bărbatul, că trebue să vândă bucatele:

— Așa cum vând și ceilalți!

— Și ale cui sunt bucatele? vrea ca să știe dregătorul.

— Le-a adunat tot satul. Să le vindem, să luăm galbeni. Să scape Ion de moartea pentru împăratul. Să aibă cine ne hrăni, pe mine și copii!

— Dacă-i pe așa, zice dregătorul stai aci și-așteaptă, că-ți trimit niște neguțători!

Stă puțintel femeia, și iacătă că în locul dregătorului vin doi: un bărbat și o femeie. Bărbatul e înalt, încălțat cu cizme domnești; femeia e grasă și poartă laibăr — vestă lungă de mătase.

Intreabă și ei:

— Cum vinzi grăunțele astea negre, muntenești?

— Așa cum le vând și ceilalți. Altminteri nu...

— Bun! se bucură neguțătorul. In cetate, bucatele se vând azi numai pe credință, adică pe datorie.

— De se vând astfel, aşa le vând şi eu. Da' când ne dai banii, că ne trebue să-l scăpăm pe Ion ?

— Apăi, mâine, poimâine ! zice nevasta neguţătorului. Uite, dă-mi ţundra din spinare pe care o porţi. Eu am să mă îmbrac cu ea. Şi când ai să vii la târg, ai să mă cunoşti. Ai să-mi ceri bani şi eu am să-ţi plătesc.

— Aşa sunt legile târgului ? întreabă femeia lui Ion.

— Aşa sunt ! răspunde nevasta neguţătorului.

Da' bărbătuşul, feciorul cel mare al lui Ion, sare de colo :

— Mamă, nu-ţi da ţundra şi nu da bucatele pe credinţă la neguţători !

Se uită neguţătorii urît la flăcăiaş. Şi nevasta neguţătorului se răsteşte la el :

— Tu, măi copile, nu te amesteca în legile târgului. Că de strici legea, nu-ţi merge bine pe lumea cealaltă...

— Lasă, Todoraş ! zice şi mama. Lasă ! Că n'or să se bucure neguţătorii ia nişte săraci şi năcăjiţi ca noi.

Rostind acestea, femeia lui Ion dă nevestei neguţătorului ţundra. Neguţătorul ia sacul la spinare şi pe-aci ţi-e drumul.

Femeia lui Ion apucă de mână pe Todoraş, ia calul de căpăstru şi cu toţii pornesc înapoi către sat.

Ii vede Ion venind spre casă. Ii vede dela marginea pădurii, unde taie lemne pentru împăratul. Le iese înainte. Ii povesteşte femeia ce-a păţit, că peste o zi sau două s'or duce să ia ţundra şi banii pentru sacul cu grăunţe.

Aude Ion ce li s'a întâmplat şi, de năcaz, izbeşte cu toporul într'un buştean, de se înfundă cu coadă cu tot.

— Ţi-am spus, femeie, că bogaţii din cetate sunt tâlhari şi au să te înşele ! zice el. Ştii măcar cum îl cheamă pe neguţător ?

— Nu ştiu ! răspunde femeia. Da' eu nu cred c'o să ne înşele neguţătorii din cetate...

— Lasă, femeie, vorba asta ! rosteşte Ion mâhnit. Că tu crezi oamenii după inima ta. Mai bine spune-mi, unde stă neguţătorul ?

— Nici asta nu știu cum ți-oi spune! Că-s case în cetate, cum sunt la noi copacii în pădure.

— Eu i-am spus mamei să nu dea țundra și bucatele pe credință! se-amestecă în vorbă și bărbătușul. Iar neguțătoreasa mi-a spus să nu mă mestec, că stric legea târgului și o să-mi meargă rău pe lumea cealaltă.

— Tulai doamne! se mânie Ion. Ei se îmbuibă pe lumea asta și noi să ne temem de lumea ailaltă! Mă duc la târg. Ii găsesc eu. Și de plata mea nu scapă neguțătorul; nu pe lumea ailaltă, ci pe lumea asta.

— Merg și eu cu tine, tată! se ițește dintr'o parte Todoraș.

— Mergi! Să mă ajuți să-l găsesc pe hoțul de neguțător.

Și se bucură în sinea lui, pentrucă vede că feciorul îi seamănă la agerime.

Lasă Ion toată treaba la o parte, fie ce o fi!

Iși ia feciorul de mână. Scoate toporul din buștean și-l pune la brâu, vâră în șerpar un cuțit și pe loc pornește către cetate. Se învârtește vulturul prin văzduh și Ion nu-l vede. Ii trece capra neagră pe dinainte și n'o bagă în seamă. Cântă păsărelele în copaci și nu le aude. Feciorul i-a obosit. Il ia pe umere și merge, merge. Merge ziua, merge noaptea. Până ce nu ajunge la târg, nu face popas.

Umblă ei prin târg, ce umblă. Și deodată băiatul îl vede pe neguțător. Sta în fața unei tărăbi, împreună cu nevasta. In tarabă — numai berbințe, butoaie cu vinars.

Se pitesc, Ion și cu feciorul lui, în spatele tărăbii. Cu cuțitul își scobește o găurică, să vadă ce se petrece în tarabă.

Intră neguțătorul în tarabă cu o donicioară și toarnă apă din fântână, în berbința cu vinars.

— Stai puțin, nu turna și'n berbința asta! zice nevasta neguțătorului. Să scot puțin vinars, din cel curat, și pentru Miron...

Impinge neguțătorul femeia la o parte.

— Lasă vinarsul să-l vindem! Că Miron a murit și-i de mult pe lumea ailaltă.

— Tocmai de-aia, zice femeia. I-am strâns bucate. Am pus la o parte și grăunțele ce le-am luat alaltăieri dela femeia aia de moț. Pun și-un ciubăr de vinars. Poate o trece careva spre lumea cealaltă. Și i le-oi da ca să le ducă lui frate-meu, Miron. Tare i-o mai fi foame și sete pe-acolo, săracul! Că era deprins să trăiască bine pe lumea asta...

Iși șterge negustoreasa o lacrimă ce lunecă pe obrazul gras și rumen, în vreme ce negustorul râde de se strică.

— Pune, pune tu bucate și băutură la o parte. Cine crezi c'o să se'ntoarcă după lumea ailaltă?... Cine-i mort, e mort, femeie, pentru totdeauna... Mai bine să mâncăm și să bem cât mai mult pe lumea asta! Auzi tu? Ha, ha, ha.

Spune vorbele astea negustorul, mai toarnă câteva donicioare de apă în vinars și, încă râzând cu poftă, iese iar prin târg, poate-o mai izbuti să'ncheie vreun negoț bun și cu folos...

Cum vede treaba asta Ion, lasă copilul după tarabă și intră înlăuntru.

— Dă-mi și mie o ulcică de vinars. Vin de departe! rostește el cu glas tare. Sunt obosit și trebue să mă întorc degrabă...

Negustoreasa aduce ulcica de vinars și întreabă, cum se întreabă orice drumeț:

— Da' de unde vii? Și cine ești?

— Eu? Ion se uită împrejur, ca și cum s-ar fi temut să nu-l audă careva, și cu palma la gură șoptește: Viu de pe tărâmul celălalt. De-acolo viu!...

Femeii mai să-i cadă din mână cofa cu vinars. Cască gura și deschide ochii mari.

— De pe tărâmul celălalt vii? Vai de mine! Și cum ai putut, mă omule, ajunge până aici?

Ion se bate cu pumnul pe pieptul învălit în cămașa flendruită:

— Ehei, unul sunt eu... E greu, da' am venit!...

Neguțătoreasa mai să nu-și vie în fire:

— Vai de mine și de mine... Atunci... de ești de pe tărâmul celălalt, ăi fi cunoscut pe un frate al meu, Miron. A murit de mult, săracul...

— Pe Miron? face Ion. Cum să nu... Păi el m'a și trimis aici!

— Miron te-a trimis? Miron?...

— El. Păi eu îi sunt argat. A făcut avere pe lumea cealaltă. Și spunea că are o soră neguțătoreasă aci în târg.

Incepe să bocească neguțătoreasa:

— Săracu' Miron, săracu! Ți-a spus ceva și de mine? Vezi că tot nu m'a uitat!...

— Mi-a spus, șoptește Ion tot tainic, că vrea să cumpere, acolo, pe tărâmul celălalt, moșie nouă, cu moară, fierăstrău de tăiat scânduri și piuă de făcut postav. Da' nu-i ajung banii!...

Se șterge neguțătoreasa de lacrămi pe obraz și holbează ochii:

— Nu-i ajung banii?

— Nu-i ajung, săracul! El spunea că vrea să cumpere averea asta pentru sora lui, neguțătoreasa. Să aibă și ea tot ce i-o trebui, când o veni la noi pe lumea ailaltă...

De bucurie îi vine neguțătoresei să joace abrudeana ca în tinerețe.

— Spune-așa, omule! Câți bani îi trebue? Să-ți dau eu să-i duci!

— Cât îi trebue? De-o mie avea nevoie! zice Ion.

— O mie spui? Pesemne că-i moșie mare!

— E mare!... E cât o țară împărătească...

Se bate neguțătoreasa cu palma peste gură de mirare:

— Numai cu o mie, o moșie atât de mare?

Umblă apoi cu grabă în lada plină cu pungi de galbeni. Scoate de-acolo zece pungi și i le dă lui Ion.

— Fugi cu ei degrabă. Vezi să nu piardă Miron moșia!

Ion ia pungile. Işi rupe o bucată de cămaşă. Face o legătură. O agaţă la şerpar şi vrea să plece.

— Stai, îl cheamă înapoi femeia, că am şi un sac cu grăunţe să i-l duci lui Miron. Ţi-aş mai da şi nişte vinars. Da' a pus neguţătorul apă în el.

— Lasă că sunt bune şi grăunţele! se grăbeşte Ion să spună.

Se duce apoi cu neguţătoreasa de ia şi sacul cu grăunţe. Şi îl cunoaşte îndată că-i sacul lui, cu care i-a plecat la târg femeia. Saltă sacul pe spinare. Face semn copilului să vie după el. Şi porneşte către casă.

Nu trece mult şi se întoarce neguţătorul mulţumit că mai făcuse un negoţ, aşa cum ştie el, prin târg. Işi freacă mâinile de bucurie c'a înşelat pe nişte moţi.

E veselă de isprava ce-a făcut-o şi neguţătoreasa. Ii iese bărbatului înainte şi începe repede să-i povestească, precum că a venit un om de pe tărâmul celălalt, cu veste dela Miron. Era desculţ şi flendurit omul care-a venit. Da' Miron s'a îmbogăţit. Cumpără o moşie nouă şi-i mai trebue nişte bani. O mie de galbeni. Că e moşie mare. Aşa, s'a grăbit şi i-a dat banii, ca să nu piardă moşia... Şi când or veni şi ei pe tărâmul celălalt, or să aibă iar avere, strânsă dinainte, tot ca pe pământ!

Foc s'a făcut neguţătorul. De supărat ce e, pune mâna pe un băţ şi începe s'o lovească pe femeie, strigând:

— Proastă eşti, proastă de nu se vede. Lumea cealaltă nu e... Nu e decât lumea asta. Şi tu ai aruncat galbenii'n vânt. O sută de moţi desculţi am înşelat eu, ca să strâng galbenii ăia şi să trăim noi bine pe lumea asta. Şi ţie ţi i-a luat unul singur, ca să-i ducă... pe lumea cealaltă! Vai de tine şi de prostia ta!...

Infuriat, neguţătorul ia din grajd cel mai bun cal şi porneşte în goană pe urmele lui Ion.

Oricât merge Ion de iute, calul merge și mai iute. Dela o vreme aude Ion tropotul calului. Inţelege că i-a luat urma neguţătorul.

In faţa lui se deschide, la dreapta, un drum spre vale, şi la stînga se înalţă o coastă, pe care cresc numai mărăcini. La poalele coastei e o pădurice.

Ion îşi pitulă repede feciorul între copaci. Pune alături legătura cu galbeni şi sacul cu grăunţe. Scoate dela brâu toporul şi se face că retează la trunchi.

Când îl vede neguţătorul, opreşte calul :

— Măi pădurarule, întrebă el, cu voce de stăpân, n'ai văzut tu cumva un om trecând pe-aici, cu grabă mare, purtând pe spate un sac cu boabe de secară ?

Ion se opreşte din retezat şi se uită la neguţător :

— Ba l-am văzut !

Neguţătorul sare de pe cal şi se apropie de Ion cu ameninţare :

— Incotro a luat-o ? Repede să-mi spui. Omul acela e un tâlhar. Şi de nu-mi spui încotro a fugit, te bagă fişpanul la ocnă, laolaltă cu el...

— Ţi-oi spune, dacă ţi-oi scoate pălăria cu pană de cocoş şi te-oi pleca înaintea mea ! scurtează vorba Ion.

Se ţine mare neguţătorul şi cu dregătorii din târg, da' mi-te cu un moţ, şi acela flenduros. Numai că n'are încotro. Timpul trece. Degrabă îi e. Şi moţul se ţine tare. De nevoie, scrâşnind din măsele, scoate neguţătorul pălăria cu pană de cocoş de pe cap, se pleacă 'naintea moţului şi zice cu ură :

— Na, m'am plecat înaintea ta, mocofane ! Acum, spune odată... Incotro ?

— Incolo !... şi Ion arată cu mâna coasta care se ridică în faţă ca un perete, plină cu colţuri de piatră şi cu mărăcini.

E gras neguţătorul. Nici la drum drept nu poate merge fără cal. Pe coastă, nici atât. Da' pe coastă nici calul nu poate urca. Atâta că bogatul nu poate să aştepte. Este atât de mâ-

nios, că nu vede nici râsul din ochii lui Ion, nici colțurile de stâncă, nici mărăcinii de pe coastă.

Dă calul în mâna lui Ion și-i poruncește:

— M'am plecat înaintea ta... Despre asta o să mai vorbim noi, n'ai grijă. Da' dintr'odată să-mi păzești calul. Să nu se piardă cumva. Că de unde nu, te duc și pe tine la fișpanul să te pedepsească, tot ca pe moțul ce-o să-l ajung acum pe coastă. M'ai înțeles?

Incepe apoi de zor să urce coasta. Ii sunt strânși pe picior pantalonii cu vipușcă rubinie, așa cum poartă domnii cei mari și i se rup. Se sfâșie haina cu șnur împletit. Da' mânia nu-l lăsa și se cațără negutătorul, ca să-și ia înapoi pungile cu galbeni. Se cațără tocmai pe creasta muntelui. Curge sudoarea de pe el, ca apa din izvor. I-au sângerat picioarele, prin cizmele tăiate de colțurile stâncilor, ca moților când lucrează pe munte, la pădure, din porunca dregătorilor.

A ajuns negutătorul sus de tot. Iși ia atunci Ion frumușel copilul și-l suie pe cal; pune lângă el sacul cu bucate; își așează bine legătura cu galbeni la șerpar. Pornește calul, și de sus, din șea, strigă bogatului:

— Negutătorule, m'auzi?

— Te-aud! răspunde bogatul, cu ochii bulbucați de oboseală, gâfâind ca un băieș când scobește piatra după aur, în băi, pentru împăratul.

— Mă duc să-l vestesc pe Miron, pe tărâmul celălalt, că mi-ai plătit pentru înșelăciunea cu care mi-ai înșelat femeia! Mi-ai plătit cu zece pungi de galbeni!...

Strânge calul cu picioarele, smucește hățul și pornește Ion în zbor spre casă. Pornește Ion, iar bogatul, de zor ca să-l ajungă, își dă de-acolo de sus drumul; și zdup, ca un pietroi, cade până jos. Cum era gras, când s'a zdrobit, n'a mai rămas din el decât o baltă de grăsime.

Și Ion s'a întors acasă. A plătit lui fișpanul. Cu-o mie de galbeni și-a plătit dreptul lui: să nu se ducă la război, să

nu mai moară pentru împăratul! A dat'napoi și sacul cu bucate moților, pe care le-au strâns să le vândă în cetate pentru el.

De-atunci a trăit Ion în pace și în vrednicie. Copiii lui s'au făcut mari. Au povestit întâmplarea copiilor și nepoților lor. Aceştia au povestit-o mai departe nepoților și strănepoților, ca să se știe și să fie pildă că Ion săracul, tare pe dreptatea lui, n'a vrut să uite și să ierte pe un tâlhar negutător.

SEARA A NOUA

IANCI

Intr'o colibă singuratică dintr'un sat depărtat, din munți, trăia odată un băietan pe care-l chema Ianci. N'avea pe nimeni Ianci, nici tată, nici mamă, frate sau soră. Rămăsese de mic orfan și își ținea zilele cum putea, adunând cu herchiul praf de aur din nisipul Arieșului. Fir cu fir aduna aurul. Se prindea aurul pe firele aspre de lână ale herchiului laolaltă cu nisipul. Atunci răsturna firele de aur prinse împreună cu nisipul în șaitroc și le cernea.

Nisipul se ducea și rămânea numai aurul. Ca să curețe și mai mult, cu argint viu îl amestecа. Da totul prin foc. Așa, cu chiu, cu vai, după multă cazna, dobândea un bob de aur cât aluna.

Cu aluna de aur se ducea la casa gozarului — negustătorul de aur al munților. El cumpăra aurul câștigat cu trudă de moți și în schimb le da bucate. Pentru aluna de aur da gozarul o cupă cu boabe de secară. Primea și Ianci pentru aluna de aur o cupă de boabe și își astâmpăra foamea.

Venise iarna. Nămeții mari acoperiseră drumurile. De atâta ger și zăpada se astupase și Arieșul. Ca să poată culege praful de aur din nisip, moții trebuiau să arunce în colo zăpada, să spargă gheața de pe râu cu topoarele.

Gozarul sta la căldură în casa din vale și primea alunele de aur dela moți. Gerul era tot mai mare. Zăpada tot mai adâncă. Gozarul, pentru o alună de aur, nu mai da o cupă. Da numai un pumn de boabe. Oamenii de pe coasta muntelui erau tot mai flămânzi.

Gerul se făcuse mai strașnic și zăpada ajunsese să înece colibele. Acum gozarul nu mai da pentru aluna de aur decât câteva boabe de secară...

Se adunară moții să se sfătuiască. Chemară la sfat pe toți bătrânii. Unul dintre ei glăsui :

— Bine-ar fi de s'ar afla la noi în sat un fecior cu totul vrednic. Ar putea să plece peste munte cu alunele de aur, până la câmpie, sau măcar până în vreun sat mocănesc. Acolo s'ar găsi poate mai multe boabe în schimbul aurului. N'am mai sta numai la bunăvoia gozarului !...

Ianci cunoaște potecile muntelui ca nimeni altul. El este singurul din sat ce poate prinde și iarna capra neagră. Se cațără și el ca o capră. De nimic nu se teme. N'are părinți, n'are nici frați. Și dac'o fi să piară, nu are nici măcar cine să-l plângă. Le spuse moților :

— Oameni buni, să nu mai dăm alunele de aur gozarului. Lăsați că vi le duc eu până la câmpie. In schimb, am să v'aduc boabe destule.

Un moț bătrân, cu obrazul brăzdat de crețuri atât de adânci, de parcă ar fi tăiate cu plugul, face semn de spaimă cu mâna și zice :

— Tu nu cunoști mânia muntelui, copile ! Cine cutează să străbată culmile pe viscol e pedepsit de zâna cea rea a prăpăstiilor. Nu te duce, nu, nu...

Viscolul șuieră prin munți. Duce cu el trâmbe de zăpadă. Se zguduie coliba în care sunt adunați oamenii la sfat. Printre gemetele viscolului, abia de se aud cuvintele rostite cu glas tare de Ianci :

— Am să mă duc. Nu mă tem de mânia zânei rele a prăpăstiilor. Muntele mi-e prieten. Nu mai duceți alunele de aur la gozar. O să vedeți, că o să vă aduc saci cu boabe.

Moții nu răspund. Privesc numai, cu capul în pământ.

— Mai bine să mă prăpădesc eu unul, decât voi toți ! urmează Ianci. Cu boabele de secară de la gozar nu putem trăi...

Tot nu răspund moții. Atunci se aude de sus, de pe coastă, dintr'o colibă, plânsetul de jale al unei femei, căreia îi murise copilul de foame.

— Dacă nu mă lăsați să plec, o să vă moară toți copiii ! mai zise Ianci. Și arată cu mâna în sus, dincotro venea plânsetul.

Bătrânul care vorbise mai înainte grăi din nou :

— Dacă-i pe așa, du-te ! Numai un lucru să știi. Pleci la drum. Și noi altceva nu-ți putem da, decât un sfat : „De-i întâlni prin munți lupul sau gozarul, să nu te milostivești, că de tine va fi rău !“

Troianul de zăpadă se ridicase dincolo de streașina colibei. Vântul gemea tot mai trist. Dar Ianci râse scurt și rosti :

— Nu mă înspăimânt, bătrânule, nici de zâna cea rea, nici de lup, nici de gozar... Am toporișca lângă mine !...

Se pregăti flăcăul de drum. Puse alunele de aur ale moţilor în straiţă, legate frumos într'o năframă. Indesă alături şi-o turtă din făina neagră de secară. Vârî toporişca la şerpar şi plecă la drum.

Când să iasă din sat şi să înceapă urcuşul, iacătă numai că îl vede Ianci şi pe gozar. Ţine de căpăstru un cal mărunt, da' puternic, de munte. Pe cal are doi desagi plini cu aur — cu alune de aur.

— Am auzit că pleci spre câmpie! zice gozarul cu glas mieros. Şi sunt bolnav. Tare mai sunt bolnav. Mă topesc din picioare... Ingăduie-mi să te însoţesc. Să mă duc la un vraci. Mă tem de zâna prăpăstiilor, ca să merg singur.

Işi aduce aminte Ianci de cuvintele bătrânului. Tace şi merge înainte. Ştie că gozarul e om rău. De omul rău sau de lup nu trebue să ai milă!

— Aşteaptă-mă şi pe mine! se tânguie gozarul. Nu cunosc potecile muntelui.

Flăcăul nu răspunde şi merge înainte.

Merge Ianci, merge şi gozarul pe urmele lui, rugându-se ca să-l lase să-l însoţească.

— V'am făcut rău! se milogeşte neguţătorul de aur. V'am jefuit!... Dar acum îmi dau seama şi mă căiesc. Uite, dacă mă laşi să te însoţesc, îţi făgăduiesc că nu am să mă mai întorc niciodată prin locurile acestea!...

Şi deodată Ianci aude un răget, ca de urs lovit cu toporul. Când se uită — gozarul căzuse într'o prăpastie.

— M'a trântit zâna cea rea într'o prăpastie! ţipă el. A venit lângă mine îmbrăcată într'un vestmânt alb şi mi-a dat brânci în jos... Nu mă lăsa! Nu mă lăsa!

De data asta i se făcu milă lui Ianci. La urma urmelor, şi gozarul e om. A fost rău şi i-a jefuit pe moţi. Da' uite că îşi dă seama şi se căieşte. Şi dacă spune că nici nu se mai întoarce!... Hai să-l ajute să treacă muntele. Să plece pe-aci încolo. Să scape moţii de el.

Îl scoate Ianci pe gozar din prăpastie. Il ajută să-şi vie în fire. Şi pornesc împreună mai departe.

După un timp, gozarul, care îşi ţine calul de căpăstru, îi spune lui Ianci :

— Tu mi-ai făcut un bine. Hai să-ţi fac şi eu. Să piară pentru totdeauna ura dintre noi... Uite ce zic eu! Nu mai purta straiţa pe spinare. Pune-o ici pe şalele calului, să ţi-o ducă el.

Se gândeşte puţin Ianci şi pune straiţa pe cal. E drept, că la un drum atât de greu ca acesta, e mai bine fără straiţă!

Mai merg ce mai merg, şi gozarul rosteşte iar :

— De ce să te îngreunezi la un urcuş atât de cumplit ca acesta, cu toporişca la şerpar? Agaţ-o tot aici, pe spinarea calului!

— Mă cam încurcă la urcuş, ce-i drept! se gândeşte Ianci şi agaţă toporişca pe spinarea calului.

Ajung la un popas. Gozarul se reazimă de cal; scoate bucatele din desagii lui şi începe să mănânce. Ianci se apropie şi el de cal; vrea să-şi ia straiţa şi să-şi mănânce dinlăuntru turta neagră de secară.

Gozarul atunci se încruntă... Ia toporişca, pe care Ianci o agăţase pe spinarea calului, şi o ridică în sus :

— Stai, fecior neruşinat! Până aici ţi-a fost... Credeai că mă căiesc — ai? Că plec pentru totdeauna din satul vostru? Anume te-am amăgit, ca să merg cu tine; anume te-am înşelat, ca să-mi laşi mie toporişca. Am plecat anume pe o vreme ca asta, ca să te fac să pieri!...

— Hei, bun e sfatul bătrânesc şi bine e să-l asculte tinerii! se gândeşte Ianci. I-a fost milă de omul rău, de gozar, şi a ajuns în puterea lui.

— Ai îndemnat pe moţi ca să nu mai mi-aducă alunele de aur? mai strigă neguţătorul de aur. Pentru asta ai să-mi plăteşti. Am să te fac să pieri.

Aude Ianci cuvintele gozarului şi fără să mai aştepte, se repede la el. Vrea să se lupte în luptă dreaptă. Da' gozarul îl şi

izbește cu toporișca. In piept îl izbește. De nu era burca, până la inimă-l tăia.

Nu se lasă Ianci și se azvârle iar. Și din nou îl lovește gozarul. In frunte îl lovește. De nu era căciula, capul i-l sfărâma.

Noroc că nu e prea deprins gozarul ca moții cu toporișca. E deprins gozarul numai să numere aurul. Altminteri cădea acolo Ianci, pradă sălbăticiunilor...

Așa, se șterge numai de sângele rănilor și se gândește:

— Rău e să fie omul încrezător în bunătatea unei fiare. El a fost încrezător și a pierdut totul. A pierdut straița cu alunele de aur ale moților și turta lui de secară, care-i ținea viața. Da' mai ales a pierdut toporișca. Ce fel de om al munților mai este el, când nu mai are toporișcă? Mai bine poate era dacă-l și omora gozarul...

Da' iar își face curaj Ianci. Se gândește, se socotește, cum ar face să poată începe din nou lupta cu gozarul. Să-l răpună pe gozar, înainte ca gozarul să-l omoare pe el.

Știe Ianci că-l mai lasă gozarul în viață numai cât mai are nevoie de el. Pentrucă numai Ianci cunoaște potecile munților și numai Ianci știe să meargă în munte pe o vreme și pe un viscol ca acesta.

Ei, și merg ei, merg. Ianci înainte, călăuză. Gozarul după el cu toporișca ridicată. Merg, merg, și drumul nu mai e lung până la primul sat de mocani. S'a făcut noapte și abia se mai vede la un pas. Au ajuns în dreptul unei prăpastii adânci. Viscolul vâjâie cu înverșunare. Când trec chiar pe lângă prăpastie, se apropie gozarul de Ianci și îi dă brânci. Cade în afund flăcăul, iar gozarul râde și îl blestemă:

— Să piei acolo, flăcău fără obraz. Ai vrut să scoți moții de sub puterea gozarului. Și-acu te-ai dus la fund. Te-ai dus, și au să te mănânce corbii...

Și pleacă, pleacă înainte gozarul, cu calul, cu straița și cu toporișca lui Ianci.

Cade Ianci în prăpastie, îmbrâncit de gozar. Se rostogolește

pe lângă peretele înghețat al stâncilor; apoi se afundă în zăpada moale ca într'o saltea. De departe, mai aude râsul mulțumit al gozarului, care se grăbește spre satul mocănesc și apoi spre câmpie.

A ajuns flăcăul în fundul prăpastiei. Dar se ridică îndată în picioare. Este cu totul îngropat în zăpadă. Numai că Ianci e voinic. El nu se lasă. Nu. Nu se lasă să fie astfel nimicit. Se luptă cu nămeții. E întuneric și nu vede nimic. Dar, pe dibuite, înoată prin zăpadă. Picioarele lui sunt prea obișnuite cu stâncile, ca să nu le cunoască fiece muche. Se urcă, se cațără pe peretele drept. Abia se mai ține cu mâinile agățat. Cade și iar se urcă. Iar se urcă, mereu, mereu...

A urcat, a urcat și nu mai poate. A ajuns la un colț de stâncă, învelit în gheață, și se ghemuiește sub el. Să mai capete puteri. Pe urmă va merge înainte. N'o să-l lase pe ticălosul de gozar. Il va găsi și îl va pedepsi. Că nu e om pe lume mai rău decât gozarul — negutătorul de aur.

E înghețat până la oase, Ianci. Și-i nemâncat. Abia-și mai simte mâinile și rănile îl dor. Nu mai are putere. O să mai treacă o bucată de timp. Și n'o să se mai poată ține de colțul acesta de stâncă. O să cadă în afundul zăpezii și de astă dată nu va mai ieși.

De unde să știe Ianci că stânca aceea avea deasupra ei cuibul unei perechi de acvile — al unor vulturi măreți — care aveau trei pui? Puii crescuseră mari și plecaseră în lume, s'o vadă și s'o cunoască. In noaptea asta se întoarseră la cuib și povesteau părinților ce au văzut pe pământ.

Cea dintâi acvilă povestește:

— Am aflat că într'un sat, nu departe de aci, a dat o molimă cumplită printre mioare. Mor cu sutele și cu miile. E-hei, nu știu oamenii că aci, lângă cuibul nostru, crește un jneapăn — un brad pitic, fermecat. Dacă ar ști, ar veni și ar lua din el frunzulițe. Le-ar fierbe, și ar face din ele o

băutură. Şi dacă ar umezi cu băutura asta boturile mioarelor, toate s'ar lecui. Ar pieri molima...

— Eu, dragi părinţi, spune cealaltă acvilă, am văzut tot în satul acela o fată frumoasă, cuminte şi harnică, aşa cum nu mai este poate alta pe pământ. Se numeşte Dafina. Are părul auriu şi ochii ca seninul cerului. Când iese Dafina din casă, seara, păleşte strălucirea stelelor. Şi când grăieşte ea ceva, se stinge viersul celerelor. Atât îi este de frumoasă faţa şi atât de dulce îi este vorba ! Pânza pe care o ţese ea este albă ca neaua şi uşoară ca spuma ce pluteşte pe apă în clocotul Arieşului. Este ascultătoare faţă de părinţi şi mai harnică decât o albină. Numai că, este sărmana bolnavă, fără leac. Cel puţin aşa spun vracii. Da' nu-i aşa. Că dacă ei ar şti, ar lua frunze din jneapănul nostru fermecat, le-ar coace într'o turtă de făină. Şi cât ar mânca fata, s'ar face pe loc bine.

— Ce-am să vă povestesc eu, dragi părinţi, e şi mai însemnat ! rosteşte a treia acvilă. Am stat azi de vorbă cu viscolul. El spune că a pătruns într'una din zilele acestea până la peştera de gheaţă a zânei celei rele. Dela ea a aflat că dacă cineva ar fi înfometat şi ar lua câteva frunzuliţe din jneapănul nostru fermecat, pe loc s'ar simţi sătul, ca şi cum ar fi stat la cine ştie ce masă îmbelşugată. Ba încă i-ar creşte însutit puterile decât le-ar fi avut înainte. La fel, zice că de i-ar fi cuiva frig, ori ar avea rană însângerată pe trup şi s'ar freca pe frunte şi pe piept cu frunzele, pe loc s'ar încălzi, de parcă ar sta lângă un foc bun din trunchiuri mari de brad — aşa cum stau doar grofii în palatele lor — iar rana i s'ar lecui. Şi de s'ar întâmpla cumva să fie întuneric, ca acum, nu ar fie nevoie decât ca să-şi dea cineva cu frunzele pe la ochi şi pe dată ar vedea la fel de bine ca şi ziua.

— Ce veşti minunate am adus noi ! zic într'un glas acvilele. Mâine în zori să zburăm mai departe, ca să mai aflăm câte ceva !

Rostind cuvintele acestea, acvilele adormiră obosite, după drumul greu pe care-l străbătuseră în ziua aceea.

Când nu se mai auzi nicio șoaptă, Ianci își desprinse de pe colțul de stâncă mâinile aproape înghețate. Luptându-se cu desnădejde, mai înaintă câțiva pași. Găsi cuibul acvilelor, și lângă el un jneapăn care își lungea tulpina șerpuită prin zăpadă, de-a-lungul stâncii. Pe jneapăn creșteau niște frunzulițe lungi, aspre și ascuțite. El luă câteva în mână și le frecă pe la ochi. Și iată că deodată văzu ca ziua. Inghiți câteva din ele și se simți sătul, așa cum nu fusese niciodată, și de o sută de ori mai puternic decât înainte. Se frecă pe frunte și pe piept cu frunze și nu-i mai fu frig — parcă avea pe spinare zece cojoace. Iar rănile însângerate i se vindecară.

Mai vârî și în buzunar câteva mănunchiuri de frunzulițe. Apoi, ușor ca o pasăre, mai făcu un salt și fu pe buza prăpastiei, acolo de unde-l aruncase negustătorul de aur. Sprinten, porni prin noapte și viscol la drum, pe potecile bine cunoscute, fără să mai simtă nici frigul, nici foamea. Numai cu gândul să-l ajungă mai repede pe gozar. Trecu de ultimile piscuri ale muntelui și începu să coboare.

In vale se vedea satul. Era un sat de mocani, cu case mari de lemn, învelite cu șindrilă.

Când să intre în sat, întâlni un car. In car era o mioară, făcută toată din paie împletite. Mioara era învelită într'o pânză albă de in. Inaintea boilor mergeau nouă fete mari din sat, cu capul descoperit și cu părul împletit pe spate, cum e la mocani. In urma carului mergeau nouă neveste. Și mai veneau nouă bărbați, îmbrăcați în cămăși albe, cu cioareci albi de lână, strâmți pe picioare, cu burci pe spinare.

— Unde vă duceți ? îi întrebă Ianci.

— Ne ducem să aruncăm molima din sat !...

Oamenii îi povestiră lui Ianci cum în satul lor bântuie molima între mioare. Mureau mioarele cu sutele și miile. Ca să scape de molimă, nevestele făcuseră, după datină, o mioară împletită din paie. Fetele mari din sat țesuseră în noaptea tre-

cută o cămaşă de in — cămaşa molimei. Bărbaţii înveliseră mioara de paie în cămaşe. Şi-acum se duceau cu alai, să arunce mioara la hotarul satului. Să piară molima.

Ianci pricepu că a ajuns în satul despre care auzise pe acvile povestind. Făcu semn oamenilor să se oprească:

— Staţi, că degeaba vă duceţi... Am eu un leac mai bun pentru molimă. Intoarceţi carul înapoi!...

— Lasă-ne, măi feciorule, şi nu ne mai amăgi, că suntem noi destul de supăraţi! ziseră bărbaţii.

Da' nevestele de colo, mai agere decât bărbaţii lor, văzură că flăcăul are vorbă cu temei. Şi căpătară pe dată încredere în el.

— Să vedem ce ne învaţă feciorul acesta! ziseră ele. Nu arată după chip să fie înşelător.

— Să vedem ce ne învaţă! ciripiră şi fetele mari, îmbujorându-se la obraz şi lăsând în jos privirile. Că era pe lângă toate cele Ianci şi frumos băiat — înalt la stat, subţirel, şi cu ochi străpungători.

Auzind vorbele femeilor, şi privind şi ei mai bine la Ianci, bărbaţii se încredinţară că-i un flăcău de ispravă şi se învoiră. Intoarseră carul. Merseră în cea dintâi ogradă. Ianci puse să-i fiarbă apă în toate oalele care le găsi. O turnă apoi într'o butie mare — cea mai mare butie din tot satul. Inlăuntru risipi câteva frunze. Pe urmă îi învăţă ca fiecare om să ia câte o cupă din apa aceasta şi cu ea să umezească boturile mioarelor.

Luară oamenii apă şi cum umezeau cu ea boturile mioarelor, pe loc se făceau bine. Până seara pieri cu totul molima.

Nu ştiau bieţii oameni cum să mai mulţumească flăcăului, pentru un bine atât de mare.

— Iată cum să-mi mulţumiţi! spuse Ianci. Să-mi daţi câţiva saci cu grâu sau cu secară, ca să-i duc moţilor din satul meu, pentrucă amarnic mai flămânzesc.

— O să-ţi dăm! ziseră, bucuroşi, mocanii. Că noi avem dela câmpeni bucate de tot felul. Le-am dat brânză, scoarţe şi

haine de lână. Și ei ne-au dat în schimb bucate: grâu, orz sau secară. Așa că-ți dăruim și noi ție, să ajuți pe moții tăi. Că tu mult bine ne-ai făcut.

Și se apucară mocanii de aduseră fiecare dela casa lui: câte-o cupă, câte-o străchioară de grâu, orz sau secară. Fiecare din ce-avea. Se făcură trei saci: unul de grâu, altul de orz și altul de secară. Se mai înțeleseră apoi, de aduseră fiecare câțiva crăițari și-i mai cumpărară dela un negutător trei mioare, ca să-i fie mulțămită pe deasupra. Ii deteră și un cal împrumut, ca să aibă pe ce-și pune bucatele, când va pleca.

Dimineața următoare, Ianci se pregăti să plece înapoi peste munte. Iși încărcă sacii pe cal, începu să mâne înainte mioarele și porni. Când să plece, aude niște zgomote mari în sat, de vale. Se coboară și el acolo. In mijlocul satului, oamenii făcuseră un foc din trunchiuri de brad. In fața focului se găsea o păpușă cioplită din lemn, cu chipul unei fete mari. Nevestele luaseră în mâini păpușa și erau gata să o arunce în foc.

— Da' asta ce-o mai fi? se miră Ianci, oprindu-și pe loc calul și cele trei mioare.

— Asta?...

Cei de față îl lămuriră că cea mai vrednică și mai frumoasă fată din satul lor — pe care o cheamă Dafina — zace de o boală grea. Au încercat în tot felul vracii. Acum, după datină, au făcut o fată din lemn — fata ciumii — și o aruncă în foc, ca să piară boala.

Iși aduse aminte Ianci de cuvintele acvilelor.

— Stați și nu vă grăbiți! opri Ianci nevestele. Că am un leac și pentru fata bolnavă. Aduceți mai bine niște făină!

Ii aduseră degrabă făina; și Ianci făcu din ea o turtă. Vârî în mijloc câteva frunze din jneapănul acvilelor. Puse turta să se coacă. După aceea dete turta ca s'o mănânce fata bolnavă. Dafina mușcă din turtă. Era fata galbenă și sleită. Și

iată că pe dată se învioră. Se făcu iar rumenă și sănătoasă, cum fusese mai înainte.

— Vreau să văd și eu pe cel care m'a scăpat de boală! spuse fata.

Și atât îi trebui. Cum văzu băiatul, îl și prinse drag. Inima i se zbătu în piept ca o rândunică.

De drag ce-i era băiatul, nu putu nici să-i vorbească. Obrajii i se aprinseră ca para focului. Ii venea să râdă și să plângă, să cânte și să se întristeze în acelaşi timp.

Din partea lui, Ianci simți că-l săgetează ceva prin piept. O prinse și el numaidecât dragă pe fată. Și fără să mai stea mult pe gânduri, o ceru de nevastă.

— Vrei să-mi fii soață, tovarășă de viață, la bine și la rău? o întrebă Ianci.

Da' fata, parcă aștepta altceva?

— Vreau! răspunse ea îndată, roșie la față ca floarea de măceș.

— Bine! se bucură flăcăul. Atunci eu plec să duc bucatele celor din satul meu. Apoi pe dată mă întorc și facem nunta.

— Nu! Nu! se rugă fata. Facem pe loc, în astă seară, nunta, ca să te știu legat de mine... Așa ai să te'ntorci fără îndoială. Iar mâine dimineață pleci și dorul o să te cheme degrabă înapoi...

Vrea Ianci să se mai împotrivească. Dar se rugă atâta fata și atât îi era acum de dragă, că se învoi să mai amâne cu o noapte plecarea.

Și se începu nunta — o nuntă mocănească — da' așa cum nu se mai văzuse niciodată în acel sat.

Au pus mocanii berbeci în frigare, au pus alături brânză de [illegible]oare, turte de făină și mămăligi de mei. Iar mai încolo au desfăcut berbinţe de rozalie veche.

Și cel mai bătrân om din sat a deschis nunta. El este vornicul ospățului. După cum poruncește el, așa se desfășoară

nunta. Alături de vornic stă, după datină, stegariul, o rudă a miresei. El poartă în mână un brădişor împodobit cu chischineie — năframe de care s'a folosit mireasa ca fată.

Au petrecut, s'au veselit, au mâncat şi au băut; vornicul ospăţului a spus glume despre mirele venit de peste munte şi despre mireasa lecuită din boală de mire. Iar la spartul nunţii, stegariul a desfăcut brădişorul. Din el a făcut furcă de tors şi a început să se prefacă, în râsul tuturor, că învaţă mireasa să toarcă.

Au râs, au petrecut. Şi-aşa a trecut noaptea. In zori, după cuvântul dat, flăcăul se pregăti de drum, spunându-i nevestii:

— Tu ştii că eu mai am o datorie de îndeplinit. După aceea mă voi întoarce cum ţi-am făgăduit şi am să-ţi fiu soţ credincios, până'la sfârşitul vieţii.

Plânge mireasa. Se roagă de soţul său să-şi calce cuvântul şi să mai întârzie o zi. Intr'o zi doar n'au să moară oamenii din satul de pe munte!... Dar Ianci rămâne neclintit. Porneşte chiar în prima dimineaţă după nuntă, către satul din care venise. Să le ducă moţilor bucate: grâu, orz şi secară.

Viscolul tot mai suflă. Dar Ianci nu-l ia în seamă, ci se grăbeşte, pe calea-ntoarsă, spre satul lui.

Străbate Ianci muntele tot şi ajunge în sat. Se strâng moţii în jurul lui. Şi el le dă sacii cu bucate.

Apoi se apucă de le povesteşte, câte-a pătimit cu gozarul; cum vrea să se răfuiască şi să-l pedepsească pe gozar.

In vremea aceasta neguţătorul de aur se dusese în cetatea cea mare a ţinutului. Vânduse acolo tot aurul moţilor. Incărcase o sută de cai cu bucate. Atâta îi încărcase, că se pleca spinarea cailor până la pământ de greutatea bucatelor. Apoi pornise pe drumul de întoarcere spre sat.

Se întorcea în sat, să ia alte alune de aur dela moţi, pentru câteva boabe de orz sau de secară. Să ajungă tot mai bogat, tot mai bogat...

Se întoarce gozarul în sat și aude cele ce s'au petrecut cu Ianci. Cum și-a scăpat zilele flăcăul, aflând taina acvilelor, și s'a întors cu bucate pentru moți.

Și se teme gozarul. Mult se teme de clipa când va veni Ianci la el să-i ceară socoteală pentru răul pe care i l-a făcut. Ar fugi și nu poate că sunt moții cu ochii pe el. Așa stă negutătorul ascuns în casa lui de piatră, din vale, și așteaptă clipa când Ianci va intra pe ușa lui.

Și, într'adevăr, iată-l pe Ianci că intră pe ușa negutătorului.

— Am venit să te pedepsesc! zice Ianci. Am venit să-ți iau înapoi tot ce le-ai răpit moților prin înșelăciune. Să le dai moților toate bucatele pe care le-ai dobândit cu aurul lor!

Se înspăimântă gozarul și-ar vrea iar să fugă. Dar e'ncolțit! In fața lui e Ianci, cu ochi fulgerători. Afară, în jurul casei, sunt moții. E tot satul.

— Alege-ți singur pedeapsa pe care să ți-o dau! îi spune Ianci. Ori cu toporul să te tai. Ori să te-azvârl în prăpăstiile fără fund. Alege-ți singur moartea de care vrei să mori!

E ca o vulpe încolțită gozarul. Da' e viclean. Ca el nu-i nimeni de viclean. Un gând l-a săgetat. O să-i înșele iar pe Ianci și pe moți. Și-atunci rostește:

— Ți-am făcut un rău mare, Ianci. Te-am aruncat în prăpastie. Tot așa pedepsește-mă și tu. Azvârle-mă în prăpastie, acolo, lângă cuibul acvilelor. Și dacă m'oi prăpădi, să fie ale moților bucatele pe care le am în hambare, aduse din câmpie pe o sută de cai, în schimbul aurului vostru.

— Așa vrei să te pedepsesc? întreabă Ianci încăodată.

— Așa.

In gândul lui se socotește negutătorul, că tot ca Ianci va păți și el. Va găsi cuibul acvilelor și va lua frunze din jneapănul lor. Va căpăta puteri noi și se va întoarce ca să-i jupoaie mai aspru pe moți.

— Bine. Pregătește-te atunci de drum! hotărăște Ianci.

Se suie flăcăul cu gozarul pe munte. Se urcă sus, la locul unde făptuise mişelia gozarul. Vin şi moţii bătrâni şi tineri, bărbaţi şi femei, să vadă toţi cum îl pedepseşte Ianci pe gozar.

Ajung sus.

— Eşti gata? întreabă Ianci.

— Gata sunt! rosteşte gozarul; şi-i vine să râdă de bucurie că iar îi înşeală pe moţi. Gata!

Ianci îl prinde de piept pe negustor şi îl aruncă în prăpastie.

Cade gozarul. Da' acum nu mai e iarnă şi pătură de zăpadă moale pe stânci şi nici nu-i bogatul deprins cu suferinţa. Nu are trupul sprinten şi oţelit ca flăcăul.

Cade gozarul şi îşi zdrobeşte de stânci câteva oase. Cade, numai că lăcomia şi ura lui faţă de moţi nu-l lasă. Se ridică. Incepe să se caţere. Ajunge şi el la locul unde îşi aveau cuibul acvilele.

Era pe înserat. Puii tocmai veniseră la cuib şi începuseră să povestească părinţilor cele văzute. „Aha, se gândeşte gozarul, acum am să aflu tainele. Am să le aflu. Şi după ce-oi ieşi de aici, am să mă întorc cu mai multă putere împotriva moţilor. Aha! Ce-o să-i mai despoi! Aluna de aur — şi bobul de secară. Aşa am să le iau. Şi las'c'oi găsi eu ac şi pentru cojocul lui Ianci..."

Cum se gândea aşa, aude prima acvilă că spune:

— Am aflat astăzi că un om fără inimă, un gozar, amarnic a mai flămânzit şi a chinuit pe moţii cei săraci şi muncitori, din satul de colea de pe râu.

— Eu am aflat mai mult! rosteşte a doua acvilă. Chiar adineauri m'a vestit vântul că omul acela s'ar afla aici, sub cuibul nostru, cu gând să ne afle tainele.

— Dacă este aşa, zice cu mânie cea de a treia acvilă, omul acela trebue să piară!

Se încrâncenă carnea de frică pe neguţătorul de aur. Atâta că scăpare nu mai are. Acvilele se reped cu ciocurile lor lungi şi încovoiate. Se reped asupra gozarului. Şi iacătă, că moţii au scăpat pentru totdeauna de gozar!...

S'a dus vestea despre pățania neguțătorului de aur. Şi multă, foarte multă vreme, niciun gozar n'a cutezat să se mai așeze prin locurile acelea, să asuprească pe moţi.

Iar despre Ianci se povesteşte că el şi-a ţinut făgăduiala. S'a întors în satul de mocani în care-l aştepta Dafina, iubita lui soţie. S'a întors. Au avut mulţi copii împreună şi au trăit mulţumiţi până la adânci bătrâneţi...

CUPRINS

